

INSTITUTIONEN FÖR SOCIALT ARBETE

Lärosätenas utbildningsbehov i frågor om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer

Uppföljande studie

Ninni Carlsson

Göteborg 2023-03-21

Författare:
Ninni Carlsson, FD Universitetslektor
Forskningsledare

Institutionen för Socialt arbete, Göteborgs universitet
Sprängkullsgatan 23, Box 720, SE 405 30 Göteborg
031 786 00 00
<https://socwork.gu.se/>

© Ninni Carlsson och Jämställdhetsmyndigheten

Innehåll

SAMMANFATTNING	6
KAPITEL 1. BAKGRUND	10
Introduktion	10
Mäns våld ett omfattande problem i Sverige	10
Utbildning om våld väsentligt i svensk jämställdhetspolitik	11
Tidigare svensk forskning	12
Syfte och frågeställningar	14
KAPITEL 2. METOD	15
Introduktion	15
Metod och material	15
Urval	15
Svarsfrekvens	16
Insamlingsmetod	16
Enkätens utformning	16
Examensmålets våldsbegrepp och tillämpningsområden	17
Bearbetning och analys	18
Forskningsetiskt förhållningssätt	18
Metodproblem och lösning vid materialinsamlingen	19
Projekt-, referensgrupp och kvalitetsgranskning	19
Studiens begränsningar	20
Att integrera examensmålet i utbildningarna	20
Syftet med examensmålet	20
Examensmålets kunskapskategori	21
Examensmålets kunskapsinnehåll	22
Operationalisera examensmålet	22
På kursnivå	22
KAPITEL 3. ARBETET MED EXAMENSMÅLET	24
Introduktion	24
Förutsättningar för arbetsprocessen och utbildning	24
Anställda lärare ett kvalitetskrav för utbildning inom området	24
Alla utom två hade anställda lärare inom området	25
Alla hade någon lärare	25
Vanligast med både anställda och gästlärare som undervisar	26
Två till tre anställda lärare vanligast	26
Anställda var främst kvalificerade genom utbildning inom området	26
Gästlärare kom främst från professionens praxis	28
Arbetsprocessen med examensmålet	28
Nästan alla hade infört examensmålet i utbildningarna	29
Undervisning och examination varierade något mellan olika professioner	29
Förekomsten av utbildning om våld former oväntat låg och varierade starkt	30
Vanligast var kunskap om våld i nära relationer och särskilt utsatta livsvillkor	30
Ovanligare var kunskap om sexuellt våld och våld i ungas partnerrelationer	31
Ingen samstämmighet mellan lärandemål, undervisning och examination	31
Hur förstå bristen på samstämmighet?	32
Förekomst av utbildning om tillämpningsområden varierade starkt	33
Vanligast var kunskap inom områdena upptäckt, skydd och stöd	33

Ovanligare var kunskap om förebyggande arbete.....	34
Ingen samstämmighet mellan lärandemål, undervisning och examination	34
Förändringar sedan 2019	34
Förändringar i förutsättningar för arbetsprocessen	34
Förändringar i arbetsprocessen med examensmålet.....	39
Tillämpningsområden i utbildningarna nya frågor 2022	41
Sammanfattningsvis	41
KAPITEL 4. SVÅRIGHETER	42
Introduktion.....	42
Svårigheter i arbetet med examensmålet.....	42
Vanligt att ha svårigheter i arbetsprocessen.....	42
Vanligast var svårigheter att prioritera i förhållande till andra examensmål	43
Hur nej-svar kunde motiveras	44
Andra svårigheter	44
Problem med formuleringen av examensmålet.....	45
En kunskapsutvecklingsprocess som tar tid och kan skapa osäkerhet.....	45
Förändringar sedan 2019	47
Vanligare att ha svårigheter i arbetet med examensmålet.....	47
Vissa dominerande svårighet 2019 dominerar även kvantitativ 2022	47
Examensmålets formulering.....	48
Sammanfattningsvis	49
KAPITEL 5. UTBILDNINGSBEHOV	50
Introduktion.....	50
Behov av utbildningsinsatser och kunskapsstöd inom området	50
Stort generellt utbildningsbehov	50
Utbildningsbehoven varierade mellan olika professioner.....	51
Utbildningsbehov för olika våldsformer oväntat lågt	51
Vanligast var våld i nära relationer och särskilt utsatta livsvillkor	51
Ovanligare var alla former av sexuellt våld	52
Hur motiverades utbildningsbehoven?.....	52
Undervisning och utbildningsbehov för olika våldsformer – ett tydligt mönster	53
Varierande utbildningsbehov för olika tillämpningsområden.....	55
Vanligast var utbildningsbehov för upptäckt, skydd och stöd	56
Ovanligare var förebyggande och brottsbekämpande arbete	56
Undervisning och utbildningsbehov för tillämpningsområden – ett mönster	56
Litet behov av kunskap om examensmålet	58
Stort utbildningsbehov inom högskolepedagogik	59
Varierande behov av olika former av utbildnings- och kunskapsstöd	59
Inget behov av andra stödåtgärder	60
Förändringar sedan 2019	60
Något ökat utbildningsbehov för lärarkollegier	60
Utbildningsbehovet varierade mer mellan olika professionsutbildningar	61
Utbildningsbehovet har ökat för våldsformer men fortfarande oväntat låg	62
Undervisning och utbildningsbehov för våldsformer – ett starkare mönster.....	64
Sammanfattningsvis	66
KAPITEL 6. DISKUSSION	67
Introduktion.....	67
Förutsättningar för utbildning hade blivit bättre	67
Allt fler hade infört examensmålet i utbildningarna	68
Mycket arbete återstår.....	69
Politisk styrning av ett omfattande innehåll	70
Akademisk frihet	72

Bologna och svårigheter i arbetet.....	73
Svårigheter och utbildningsbehov i program- och kursutveckling	74
En kunskapsutvecklingsprocess som tar tid.....	76
De flesta behövde utbildning men oväntat få om våldsformer.....	78
Huvudnyckeln – att förstå examensmålet.....	79
Starka rådande idéer kring de båda våldsbegreppen.....	80
Dialoger för utvecklad begreppsförståelse	80
KAPITEL 7. SLUTSATSER	82
Introduktion.....	82
Arbetsprocessen.....	82
Svårigheter	84
Behov av utbildningsinsatser och kunskapsstöd	86
Två övergripande slutsatser	88
Studiens rekommendationer.....	88
Examensmålet	89
Våld och professionella tillämpningsområden inom examensmålet.....	89
Utbildning inom lärandemålsstyrd program- och kursutveckling	90
REFERENSER	91
 BILAGA 1. INFORMATIONSBREV OM STUDIEN	
 BILAGA 2. FÖLJEBREV TILL ENKÄTEN	
 BILAGA 3. ENKÄTEN	

Sammanfattning

Denna studie har genomförts vid Institutionen för Socialt arbete, Göteborgs universitet, på uppdrag av och i samverkan med Jämställdhetsmyndigheten. Den är gjord inom ett fortsatt regeringsuppdrag till Jämställdhetsmyndigheten ((Regleringsbrev II:7, A2020/02655, A2020/02621 (delvis); S2018/01831/JÄM (delvis)) att erbjuda utbildningsinsatser och kunskapsstöd till lärare och andra utbildningsansvariga vid universitet och högskolor, i frågor som rör mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer. Stödet riktar sig till dem med pedagogiska uppdrag vid åtta professionsutbildningar på grundnivå för vilka det 2018 och 2019 infördes ett nytt examensmål i Högskoleförordningen (1993:100): ”visa kunskap om mäns våld mot kvinnor och nära relationer”. Berörda är Fysioterapeut-, Jurist-, Läkare-, Psykolog-, Sjuksköterske-, Socionom-, Tandhygienist- och Tandläkarexamen. Ändringen gjordes inom den tidigare regeringens jämställdhetspolitiska målsättning med styrning av insatser under 2017 till 2026. Det anges i skrivelsen, Makt, mål och myndighet – en feministisk politik för ett jämställt samhälle och dess tioåriga, Nationell strategi för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor, som började gälla den 1 januari 2017 (Skr. 2016/17:10). Studien är en uppföljande studie av lärosätenas utbildningsbehov inom detta kunskaps- och professionsområde, tre år efter en första studie (Carlsson 2020) inom ramen för samma regeringsuppdrag (S2018/01831/JÄM (delvis)). För att stödet skulle bli relevant och användbart behövdes från början kännedom om utbildningsbehoven vid berörda institutioner, något som tidigare inte hade genomlyst. Syftet med studien är att undersöka behoven av utbildningsinsatser och kunskapsstöd vid berörda institutioner, i arbetet med att integrera examensmålet i professionsutbildningarna och att ta sig an utbildning på detta område. I studiens frågeställningar ingår att undersöka vilka förändringar som har skett sedan 2019, då materialet i den första studien samlades in. Studien genomfördes från mars 2022 till mars 2023. En enkätstudie ingår. Materialet samlades in mellan den 13 juni och 31 oktober 2022. Det omfattar en totalpopulation på 87 utbildningsanordnare vid 27 lärosäten med examenstillstånd för något av de åtta programmen, samtliga berörda av examensmålet. Utbildningsansvarig med högst ansvar för respektive utbildning ombads besvara enkäten, med ett enkätsvar per professionsutbildning. Av de 87 programmen svarade 62, en svarsfrekvens på 71 procent. Samtliga resultat kring studiens frågeställningar vägs i denna rapport samman till en helhetsbedömning av utbildningsbehoven och vad de innebär för Jämställdhetsmyndighetens uppdrag.

Arbetet med examensmålet

De som omfattas av utbildningsreformen var i den första studien en mycket heterogen grupp med mycket ojämlika förutsättningar från början både i kännedom om uppdraget, i utbildningserfarenhet, lärarresurser och kompetens inom området. Denna skillnad ser nu ut att ha börjat jämnas ut. Alla utbildningsanordnare hade 2022 någon lärare, anställd eller gäst, där tre förut saknat detta och 97 procent hade anställda lärare inom området, jämfört med det uppskattade 87 procent 2019. Formella kvalifikationer inom området genom utbildning hade också ökat i gruppen som helhet. Antalet anställda lärare varierade emellertid mycket även 2022 och det vanligaste var att ha två till tre. De ojämlika förutsättningarna 2019 visade sig också i att utbildningsanordnarna hade kommit olika långt i arbetsprocessen med att införa examensmålet i utbildningsplaner, lärandemål, undervisning och examination. En klar utveckling hade skett 2022, att döma av resultatet på denna övergripande nivå. År 2019 uppgav 87 procent att de hade infört examensmålet i utbildningsplaner, 59 procent i lärandemål, 84 procent i undervisning och 74 procent i examination. År 2022 uppgav i stället alla att det var infört i utbildningsplaner och lärandemål, medan 98 procent hade infört det i undervisning och

93 procent i examination. En majoritet, mellan 60 och 94 procent, rapporterade också att de undervisade om de flesta av de former av våld i nära relationer som undersöktes i följdfrågor. Andelen som undervisade om dessa hade tydligt ökat. I följdfrågor om professionella tillämpningsområden rapporterade också en majoritet att det i undervisningen ingick kunskap som rör upptäckt, skydd och stöd. Dessa resultat tyder sammantaget på att arbetet vid lärosätena har kommit en bra bit på väg. Som helhet ger emellertid följdfrågor på konkret och detaljerad nivå ett annat resultat än det övergripande. Andelen som undervisade om någon av våldsformerna var fortfarande oväntat låg, mellan 13 och 94 procent, och de ingick i lägre grad i lärandemål och examination. Ingen förändring hade skett i det mönster sedan 2019. En tydlig skiljelinje gick mellan olika former av våld, kontexter och relationer där våld utövas. Våld i nära relationer och särskilt utsatta livsvillkor förekom i högre till mycket lägre grad än alla former av sexuellt våld utanför nära relationer, sexuella övergrepp mot barn och våld ungas nära relationer. Det hade skett en mycket liten, eller ingen förändring alls, av andelen som undervisade om dessa former av våld. Ingen av de professionella tillämpningsområden ingick heller i samtliga utbildningsanordnares utbildningar. En minoritet undervisade om förebyggande arbete mot våld på individ- eller strukturell nivå och om brottsbekämpning inom rättssystemet. Resultaten i dessa delar av studien visar att mycket arbete återstår vid lärosätena.

Svårigheter i arbetet

I den första studien var svårigheter i arbetet med examensmålet präglade av Bologna-processen som större ramvillkor, och de europeiska standarder, riktlinjer och systemet för kvalitetssäkring av högre utbildning som också gäller i Sverige. I dessa förväntas examensmål brytas ner till explicita lärandemål på lokal nivå med tydlig koppling till lärandeaktiviteter och examinationer. Resultatet i denna uppföljande studie visar att en majoritet, 74 procent, rapporterade att svårigheter i en eller flera av dessa aspekter och att det hade blivit vanligare. Vanligast 2019 var också vanligast 2022: att prioritera mellan olika examensmål för att få in tillräcklig kunskap utan att tränga bort andra kunskapsområden; och att veta hur bäst integrera examensmålet för att bidra till studenters progression genom utbildningen. Med Bologna i åtanke behöver sådana pedagogiska problem tas i början och förutsätter kunskap om avsikten med examensmålet och det vålds- och tillämpningsområde som avses. Hur besluten tas får konsekvenser på kursnivå. Om det inte finns tillräckligt med kännedom om examensmålet, och andra tolkningar görs av de båda våldsbegreppen finns risk att arbetet med införandet hamnar fel från början. Resultaten tyder på att det fanns sådana svårigheter i arbetsprocessen som fått konsekvenser på kursnivå och som gör att studenter som har antagits på en utbildningsplan där examensmålet hade införts, ännu inte har uppnått det när de tar examen. En mindre andel respondenter uppgav svårigheter med att utforma lärandemål, undervisning och examination men resultatet på kursnivå visar större problem. Det fanns inte någon samstämmigt i hur en och samma våldsform ingick i lärandemål, undervisning och examination. I störst omfattning ingick våldsformer i undervisning och i minst i lärandemål. Samma brist på samstämmigt fanns för de professionella tillämpningsområdena. I fritextsvar skrev respondenter att de hade lärandemål inom examensmålet men att de inte var uttryckligen specificerade i våldsformer utan på en generell och övergripande nivå, nära eller identiska med examensmålets formulering. Obligatorisk undervisning fanns i stället för examination, vilket inte säkerställer att studenter att uppnått lärandemål. Gästlärare examinerade dessutom trots att examination, enligt Högskoleförordningen (1993:100), skall göras av en anställd lärare, formellt utsedd till examinator. Resultaten tyder på utbredda svårigheter i arbetsprocessen som har med högskolepedagogiska kunskaper och färdigheter i program- och kursutveckling att göra. Att arbetsprocessen, dess svårigheter och utbildningsbehov behöver förstås som uttryck

för en kunskapsutvecklingsprocess, visade både den första och denna uppföljande studie. Utvecklingen tar tid och innebär både pedagogiska problem och positiva erfarenheter. Det blev tydligt 2019 att de många utmaningarna samverkade. Beslut om prioritering mellan olika examensmål blev aktuellt samtidigt med andra överväganden kring lärandemål, undervisning och examination och var examensmålet bäst borde integreras. Nya problem dök upp under vägen och det ekonomiska utrymmet villkorade besluten. Liknande svårigheter fanns fortfarande 2022. Närmare en fjärdedel hade svårt att veta hur de, i en redan pressade arbetsmiljö skulle få tiden att räcka för att arbeta in examensmålet i utbildningen på ett bra sätt. Nästan en femtedel svarade att det var svårt att de hade blivit ålagda detta uppdrag utan ekonomiska resurser, lika många att de hade för få anställda som kunde undervisa och examinera inom området. Dessa erfarenheter är betydelsefulla för att förstå var utbildningsanordnarna fortfarande befann sig 2022.

Behov av utbildningsinsatser och kunskapsstöd

I denna kontext bedömde något fler än hälften det angeläget med utbildning för lärarkollegierna i att utveckla och designa lärandemål och kurser och i att undervisa inom examensmålet; något färre att de behövde utbildning i att examinera. För personal med övergripande utbildningsansvar var resultatet ungefär detsamma i frågor om utbildning i program- och kursutveckling, undervisning och examination. Enbart en femtedel rapporterade att de *inte* hade något utbildningsbehov inom högskolepedagogik. Mellan 26 och 69 procent uppgav också behov av kunskapsstöd i form av webbaserade utbildningsresurser, material och kollegiala nätverkssamarbeten. En dryg fjärdedel svarade att de behövde fler anställda. Inom våldsområdet mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer var det fortfarande en majoritet som bedömde att de behövde utbildning. För lärarkollegierna hade detta övergripande utbildningsbehov ökat med 5 procentenheter till 73 procent av gruppen som helhet, medan det minskat försumbart från 70 till 69 procent för personal med övergripande utbildningsansvar. Trots det var det fortfarande oväntat få, mellan 26 och 52 procent, som ansåg det angeläget med fördjupad kunskap om någon av de ingående våldsformerna, även om detta hade ökat lite. Vanligare var behov av kunskap om alla former av våld i nära relationer och särskilt utsatta livsvillkor. Ovanligare var kunskapsbehov av alla former av sexuellt våld utanför nära relationer och sexuella övergrepp mot barn. Ett tecken på trendbrott i mönstret fanns dock. Det rapporterade utbildningsbehovet hade ökat för de två våldsformer som var ovanligast 2019: prostitution och människohandel för sexuella ändamål samt kommersialisering och exploatering av kvinnor i reklam, medier och pornografi. Fortfarande var det emellertid en minoritet som uppgav det angeläget med sådan kunskap. Det mönster som syns i relationen mellan vilket våld som flest utbildade om och flest ansåg det angeläget med fördjupad kunskaper om, tyder på att det finns en låsning i arbetsprocessen. Det vanligast förekommande i undervisningen var också det vanligaste utbildningsbehovet: våld i nära relationer och särskilt utsatta livsvillkor. Mönstret från 2019 består och har snarast förstärkts på bekostnad av alla former av sexuellt våld utanför nära relationer, sexuella övergrepp mot barn och våld i ungas partnerrelationer. Även behovet av fördjupad kunskap inom de professionella tillämpningsområdena var oväntat lågt. Det som vanligast redan ingick i undervisningen var också det som det vanligast fanns ett utbildningsbehov. Samtidigt var det få som bedömde att formuleringen av examensmålet inneburit något problem för dem i arbetsprocessen och nästan tre fjärdedelar hade *inte* behov av kunskap om examensmålet. Denna diskrepans mellan olika resultat tyder på att kännedom om examensmålet ännu inte överensstämmer med den nationella strategin (Skr. 2016/17:10) och att rådande idéer kring våldsbegreppen ”mäns våld mot kvinnor” och ”våld i nära relationer” är mycket starka. Likadant var det 2019, vilket då hade fått konsekvenser för arbetet med att införa examensmålet i utbildningarna.

Två övergripande slutsatser

Det sammantagna resultatet leder till två övergripande slutsatser. Den första är att stöd för förståelseutvecklad kring examensmålets våldsbegrepp bedöms vara en huvudnyckel i arbetsprocessen, där rådande idéer av allt att tyda utgör ett hinder för att komma vidare. Med beaktande av syftet med examensmålet i den nationella strategin (Skr. 2016/17:10), som är knutet till Europarådets konvention om förebyggande och bekämpning av våld mot kvinnor och av våld i hemmet, Istanbulkonventionen (Europarådet 2011) och som Sverige juridiskt har förbundit sig att leva upp till, är en bedömning också att resultatet påkallar behov av utbildningsinsatser och kunskapsstöd för samtliga professionella tillämpningsområden men att strukturellt förebyggande arbete i nuläget behöver prioriteras och anpassas efter de områdesspecifika professions- och verksamhetsområdena. Den andra övergripande slutsatsen är att stöd i form av högskolepedagogisk utbildning inom lärandemålsstyrd program- och kursutveckling i relation till examensmålet utgör en annan nyckel där lärosätena befinner sig, för att säkerställa att studenterna utexamineras med den kunskap de förväntas ha.

Rekommendationer

Mot bakgrund av studiens samlade resultat, diskussion och två övergripande slutsatser, är det därför mycket angeläget att Jämställdhetsmyndigheten får fortsatt uppdrag att stödja lärosätena med utbildningsinsatser och kunskapsstöd. Stödet behöver fortfarande ses som långvarigt, mångårigt och omfattande och ges tills dess att det finns indikationer på att de åtta professionsutbildningarna innehåller sådana kunskaper och förståelser som är syftet med examensmålet. Rekommendationerna från 2019 kvarstår därför (Carlsson 2020, s.93–96). Särskilt angeläget är att stödja lärosätena med utbildning om våldsformer som en stor del av studenterna fortfarande inte får lära sig. Utbildningsinsatser, nätverkssamarbeten och kunskapsstöd föreslås inom tre områden, varav det första rör kunskap om examensmålet, det andra kunskap om våldsformer och professionella tillämpningsområden som ingår i Nationell strategi för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor (Skr. 2016/17:10) och det tredje kunskap och färdigheter inom lärandemålsstyrd program- och kursutveckling inom våldsområdet.

Kapitel 1. Bakgrund

Introduktion

Den första svenska studien av universitetslärares och utbildningsansvarigas behov av kompetensutveckling inom kunskaps- och professionsområdet mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer gjordes 2018 till 2020 på uppdrag av Jämställdhetsmyndigheten (Carlsson 2020). Syftet var att undersöka behov av utbildningsinsatser och kunskapsstöd vid åtta professionsutbildningar som nyligen fått ett lagstadgat ansvar att utbilda sina studenter inom detta område, genom ett nytt examensmål: ”visa kunskap om mäns våld mot kvinnor och nära relationer”. Berörda är Fysioterapeut-, Jurist-, Läkarexamen, Psykolog-, Sjuksköterske-, Socionom-, Tandhygienist- och Tandläkarexamen (SFS 2017:857; SFS 2018:1135). Bakgrund till studien var ett regeringsuppdrag till Jämställdhetsmyndigheten att erbjuda stöd till lärare och andra utbildningsansvariga vid lärosätena, i deras arbete med att införa examensmålet (S2018/01831/JÅM (delvis)). För att stödet skulle bli relevant och användbart behövdes kännedom om utbildningsbehoven vid berörda institutioner, något som tidigare kartläggningar (Högskoleverket 2004; NCK 2010; UKÄ 2015a) av hur mäns våld mot kvinnor och våld mot barn beaktas i högre utbildning, inte genomlyst. Denna rapport omfattar en uppföljande studie av utbildningsbehoven tre år efter den första, i lärosätenas arbete med att införa det nya examensmålet, och till följd av att Jämställdhetsmyndigheten fått fortsatt regeringsuppdrag att stödja lärosätena i dessa frågor (Regleringsbrev II:7, A2020/02655, A2020/02621 (delvis)).

Mäns våld ett omfattande problem i Sverige

Mäns våld mot kvinnor är ett mycket omfattande samhällsproblem i Sverige (FHM 2017; Lundgren, Heimer, Westerstrand & Kalliokoski 2001; NCK 2014; Westerstrand, Strid, Carsbring & Ekbrand 2022). I den senaste studien rapporterade 28 procent att de utsatts för fysiskt våld, och 48 procent för sexuellt våld, någon gång efter sin 15-årsdag. Var fjärde kvinna uppgav att de någon gång utsatts för grövre sexuellt våld i betydelsen våldtäkt, våldtäktsförsök eller att en man på annat sätt fått dem att delta i en sexuell aktivitet trots att de visade att de inte ville. Det var också 27 procent som rapporterade att de blivit hotade av en man någon gång efter sin 15-årsdag (Westerstrand m.fl. 2022). Tydliga skillnader i våldserfarenhet finns beroende av kön. Den mest omfattande befolkningsstudien med både kvinnor och män i vuxen åldern, av våldserfarenheter under ett livslopp, visar att kvinnor i betydligt högre grad än män var utsatta för allvarligt sexuellt våld, systematiskt upprepat psykiskt och fysiskt våld, eller hot om fysiskt våld från en partner eller före detta partner, medan män i högre grad utsatts för fysiskt våld eller hot om fysiskt våld och att detta främst utövats av okända män. Våldsutövaren mot både kvinnor/flickor och män/pojkar var oftast en man eller pojke (NCK 2014). En senare studie visar att kvinnor i betydligt högre utsträckning än män var utsatta för alla former av sexuellt våld. Homo- och bisexuella kvinnor och transpersoner var mer drabbade än befolkningen generellt. Förekomsten var högst bland unga (FHM 2017). Män utövade det mesta av det sexuella våldet, både mot personer som uppgav att könsindelningen kvinna eller man inte passade dem (89 %), mot hetero- (99 %), homo- och bisexuella kvinnor (98

%) och mot homo- och bisexuella män (73 %) (NCK 2018, s.24–25 & 48). Mäns våld mot kvinnor är också internationellt erkänt som ett allvarligt folkhälsoproblem (WHO 1996, 2002, 2005, 2013) Svensk forskning visar en tydlig koppling mellan utsatthet för våld och psykisk och fysisk ohälsa senare i livet (NCK 2014). Erfarenheten av att söka och få professionell hjälp av exempelvis läkare, psykolog och kurator har visat sig generellt låg. Mycket få har också någon gång gjort en polisanmälan (NCK 2014; FHM 2017).

Flera internationella konventioner som Sverige har undertecknat beskriver våld mot kvinnor och barn som allvarliga kränkningar av mänskliga rättigheter och möjligheter till jämlika och jämställda livsvillkor (RES 34/180 1979; RES 44/25 1989; A/RES/48/104 1993; Europarådet 2011). Våld mot kvinnor och flickor betraktas som en av världens mest utbredda, beständiga och förödande människorättsliga kränkningar som till stor del inte kommer till myndigheternas kännedom på grund av den tystnadskultur, det stigma och den straffrihet som ännu råder (FN 2021). Europarådets konvention om förebyggande och bekämpning av våld mot kvinnor och av våld i hemmet, Istanbulkonventionen (Europarådet 2011), är ett verktyg för att komma till rätta med problemet. Sverige har undertecknat konventionen, som är juridiskt bindande för medlemsstaterna, och har därigenom förbundit sig juridiskt att leva upp till dess artiklar. Konventionen anger olika former av åtgärder som parterna är skyldiga att vidta för att både förebygga och bekämpa våld, och att skydda och stödja den som är utsatt, varav utbildning är en av flera förebyggande åtgärder. Artikel 15 anger att parterna ska anordna eller förstärka utbildning för yrkesgrupper som kommer i kontakt med utsatta eller utövare av alla de våldshandlingar som faller inom ramen för konventionen.

Utbildning om våld väsentligt i svensk jämställdhetspolitik

I Sverige har utbildning vid högskolor och universitet om mänskliga rättigheter också betonats som ett sätt att uppnå och säkerställa jämställdhet (UKÄ 2015a). Hur mäns våld mot kvinnor och våld mot barn beaktas i högre utbildning har samtidigt alltmer uppmärksammats, diskuterats och utretts med fokus på professioner som möter våldsutsatta kvinnor och barn. Kartläggningar har visat att utbildningsinsatser har gjorts men med varierande omfattning och innehåll (Högskoleverket 2004; NCK 2010; UKÄ 2015a, 2022). Tre år innan examensmålet infördes hade fortfarande bara drygt hälften av professionsutbildningarna undervisning om mäns våld mot kvinnor och åtta av tio om våld mot barn (UKÄ 2015a). Senare studier har visat att samtliga åtta berörda professionsutbildningarna ännu inte hade infört det. När lärosätenas utbildningsbehov inom examensmålet undersöktes första gången 2019 rapporterade 87 procent av samtliga att de hade infört det i utbildningsplaner, 59 procent i kursplanernas lärandemål, 84 procent i undervisning och 61 procent examinerade alla lärandemål. Undervisning inom området fanns ännu inte vid samtliga Fysioterapeut-, Läkare-, Psykolog-, Sjuksköterske-, Socionom- och Tandhygienistprogram, medan alla Jurist- och Tandläkarprogram rapporterade att de hade det (Carlsson 2020). I den senaste kartläggningen fanns undervisning vid samtliga dessa berörda utbildningar men examensmålet var ännu inte infört i utbildningsplaner, lärandemål och examination vid alla Fysioterapeut-, Psykolog-, Sjuksköterske- och Socionomprogram, samt i lärandemål vid alla Juristprogram (UKÄ 2022).

Som ett led i Sveriges arbete med sina åtaganden enligt Istanbulkonventionen antog riksdagen i januari 2017 en tioårig Nationell strategi för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor. Strategin ingår i den jämställdhetspolitiska skrivelsen, Makt mål och myndighet – en feministisk politik för en jämställd framtid (Skr. 2016/17:10), vars sjätte

delmål är att mäns våld mot kvinnor ska upphöra. En av åtgärderna för att uppfylla Istanbulkonventionens Artikel 15 var att, 2018 och 2019 införa examensmålet i Högskoleförordningens examensordning (1993:100) för de åtta professionerna (SFS 2017:857; SFS 2018:1135). Detta innebär att lärosätena för första gången har ett lagstadgat krav att utbilda sina studenter inom området.

I den nationella strategin (Skr. 2016/17:10) beskrivs vilka former av våld som avses med de två begreppen, ”mäns våld mot kvinnor” och ”våld i nära relationer”, och att de i stort överensstämmer med tillämpningsområdet för Istanbulkonventionen (Europarådet 2011). Med *mäns våld mot kvinnor* avses alla former av våld och hot om våld mot kvinnor och flickor i både privata och offentliga sammanhang som leder till fysisk, sexuell, psykisk eller ekonomisk skada eller lidande. *Våld i nära relationer* faller inom detta våldsområde och utövas av någon i en nära och förtroendefull relation. Våld i nära relationer, inklusive hedersrelaterat våld och förtryck, sexualbrott och prostitution och människohandel för sexuella ändamål som också ingår i strategin, inkluderar även mäns, pojkar och hbtq-personers utsatthet. I strategins våldsområden inräknas även barnäktenskap, tvångsäktenskap, könsstympning av kvinnor och flickor, och kommersialisering och exploatering av kvinnor i reklam, medier och pornografi. Utöver kunskap om våldet ska examenmålet, enligt den nationella strategin, innehålla kunskap om att förebygga och upptäcka våld, samt om insatser för våldsutsatta och våldsutövare. Examenmålet omfattar därigenom en mängd kunskaper som utbildningsanordnarna själva behöver för att utbilda inom detta kunskaps- och professionsområde (Carlsson 2020, s.22ff.). Såsom förvaltningsmyndighet för svensk jämställdhetspolitik, och i sin särskilda roll att samordna och följa upp den nationella strategin, har Jämställdhetsmyndigheten ansvar för att stödja statliga myndigheter i deras arbete för att nå de jämställdhetspolitiska målen. Med anledning av det beslutade Sveriges regering 2018 att ge Jämställdhetsmyndigheten i uppdrag att erbjuda utbildningsinsatser och kunskapsstöd till universitet och högskolor i arbetet med det nya examenmålet (S2018/01831/JÅM delvis 2018). För att kunna erbjuda ett relevant och användbart stöd behövdes kännedom om utbildningsbehoven vid de berörda institutionerna, då forskning på området saknades. En första svensk studie genomfördes därför 2018 till 2020 (Carlsson 2020).

Tidigare svensk forskning

Syftet med den första svenska studien om lärosätenas utbildningsbehov (Carlsson 2020) var att undersöka vilka behov av utbildningsinsatser och kunskapsstöd de berörda institutionerna hade i arbetet med att integrera det nya examenmålet i sina professionsutbildningar, och vilka sammanhang, villkor, möjligheter och svårigheter de såg med att ta sig an utbildning på detta område. En enkätstudie och en intervjustudie ingick. Materialet samlades in 2019. Enkätstudien omfattade en totalpopulation om 84 utbildningsanordnare vid 27 lärosäten, med en svarsfrekvens på 82 procent. I intervjustudien intervjuades 19 personer från samtliga berörda professionsutbildningar. I båda svarade personer med övergripande utbildningsansvar vid de berörda institutionerna om förhållanden, erfarenheter och behov av utbildning och annat kunskapsstöd, vid den egna professionsutbildningen, ett svar per utbildningsanordnare.

Resultatet visade att de som omfattas av utbildningsreformen var en mycket heterogen grupp. Deras arbetsprocesser med att införa examenmålet i professionsutbildningarna präglades av mycket ojämlika förutsättningar från början, både i hur och när de fått kännedom om uppdraget, i utbildningserfarenhet, lärarresurser och kompetens på området. Olika utgångspunkter inverkade på förhållningssättet till uppdraget. Examenmålet beskrevs som viktigt för professionen men de som inte inbjudits till dialog

under beredningstiden, och inte fått kännedom om examensmålet i god tid innan det trädde i kraft, uttryckte ambivalens och kritik gentemot uppdraget. De saknade sådan kunskap om vad uppdraget omfattar som hade gett bättre förutsättningar att ta sig an uppdraget. Utbildningsanordnarna hade också kommit olika långt i arbetsprocessen med att införa examensmålet. De undervisade generellt sett inom en för liten del av det våldsområde som avses med begreppen ”mäns våld mot kvinnor” och våld i nära relationer” (Skr.2016/17:10). Vanligast var att undervisa om olika former av våld *inom* nära relationer och särskilt utsatta livsvillkor, medan olika former av sexuellt våld *utanför* nära relationer var mera ovanligt.

I båda delstudier beskrev respondenterna en mängd pedagogiska, organisatoriska, tidsmässiga och personella svårigheter i arbetet med examensmålet som samverkade och villkorades av det ekonomiska utrymme som fanns vid institutionerna. En av utmaningarna handlade om hur examensmålet var formulerat. I den ambivalens och kritik som fanns tolkades de båda våldsbegreppen, ”mäns våld mot kvinnor” och ”våld i nära relationer”, på ett sätt som inte överensstämde med Sveriges åtagande inom ramen för Istanbulkonventionen (Europarådet 2011) och den nationella strategin (Skr.2016/17:10), vilket fått negativa konsekvenser för möjligheterna att införa det i utbildningarna. I enkätstudien fanns också de som inte upplevde något utmanande eller problematiskt i arbetet med examensmålet. Tankar på att utveckla arbetet och behov av fler lärare med kompetens inom området uttrycktes emellertid också av dem. Sammantaget fördjupas och nyanseras bilden i båda delstudier av de ojämlika utgångspunkterna, genom utbildningsansvarigas erfarenheter i arbetet med att integrera examensmålet i professionsutbildningarna. För en del hade arbetsprocessen i sig bidragit till nya möjligheter genom egen utveckling och ny medvetenhet om att kompetens inom området fanns vid den egna institutionen. Andra hade funnit stöd från ett kompetenscentrum. I båda delstudier fanns också en positiv inställning till en bred utbildning om våld.

Det rapporterade utbildningsbehovet inom området mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer var generellt stort hos både lärarkollegier (68 %) och personal med övergripande utbildningsansvar (70 %) och motiverades på ett sätt som tyder på att kunskap inom området saknades även hos dem som uppgett att de *inte* hade ett utbildningsbehov. Samma förhållande – att kunskaperna varierade mellan anställda *inom* den egna institutionen eller för *olika delar* av våldsområdet - kunde bedömas på helt olika sätt och leda till motsatta svar, genom att frågan antingen ledde tankarna till dem i kollegiet som *hade* eller till dem som *saknade* kompetens. I det ena fallet sågs enstaka lärare med kompetens som en brist vid institutionen, medan det i det andra sågs som en tillräcklig resurs. När frågan om utbildningsbehov i stället gällde vilka delar av våldsområdet som var angeläget att få fördjupad kunskap om visade sig utbildningsbehovet emellertid betydligt lägre än det generella. Det var oväntat få, mellan 19 och 45 procent, som ansåg det angeläget med fördjupad kunskap om *någon* av de ingående våldsformerna. Vanligast var behov av kunskap om de former av våld *inom* nära relationer och särskilt utsatta livsvillkor som redan oftast ingick i undervisningen. Mycket lägre var utbildningsbehovet för de sexuella våldsformer *utanför* nära relationer som också i lägst grad ingick i undervisningen. Detta tolkades i studien som en kvarstående brist på kännedom hos de berörda utbildningsanordnarna, om examensmålets bakgrund, syfte, innehåll och riktlinjer. Utöver utbildningsbehov inom examensmålet uppgav drygt hälften att lärarkollegierna behövde utbildning i att undervisa och examinera inom området. En dryg tredjedel rapporterade också att personal med övergripande utbildningsansvar behövde utbildnings- och kunskapsstöd för att stärka sina kompetenser i att integrera examensmålet i lärandemål, undervisning och examination. I intervjustudien fanns önskemål om utbildningsinsatser för att lära sig kunskap om bakgrund, syfte och innehåll i examensmålet; om de ingående våldsformerna; om

professionsfärdigheter i att upptäcka våld och handla till skydd och stöd för utsatta; om att utforma undervisning och examination inom examensmålet samt; kunskap och färdighet i att utveckla och designa program och kurser inom examensmålet. Behoven av kunskapsstöd omfattade olika material och andra undervisnings- och lärarresurser, varav flera i form av webbresurser.

Studiens samtliga resultat tydde på att förståelsen av mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer som kunskaps- och begreppsområde, och vilken roll det spelar i svensk och europeisk jämställdhetspolitik, ännu inte överensstämde med Sveriges åtagande inom ramen för Istanbulkonventionen (Europarådet 2011) och avsikten med begreppen ”mäns våld mot kvinnor” och våld i nära relationer” i Nationell strategi för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor (Skr.2016/17:10, s.113–115). Mot bakgrund av det var slutsatserna att stödet till lärosätena behövde ses som mångårigt och omfattande och rekommendationerna att ge Jämställdhetsmyndigheten fortsatt uppdrag att stödja lärosätena med utbildningsinsatser och kunskapsstöd till och med år 2024. Utbildningsinsatser föreslogs inom tre områden, varav det första rörde avsikten med examensmålet, det andra fördjupade kunskaper och färdigheter inom program- och kursutveckling inom våldsområdet, och det tredje kunskap om våld och professionsfärdigheter som ingår i den nationella strategin. Digitala pedagogiska verktyg med webbresurser kunde med fördel knytas till detta arbete. Studiens resultat med rekommendationer överlämnades till Jämställdhetsmyndigheten i juli 2020 som därefter fick ett fortsatt regeringsuppdrag att stödja lärosätena (S2018/01831/JÄM (delvis). Denna uppföljande studie har genomförts inom ramen för det fortsatta uppdraget.

Syfte och frågeställningar

Syftet med forskningsprojektet är att undersöka behoven av utbildningsinsatser och kunskapsstöd vid berörda institutioner, i arbetet med att integrera det nya examensmålet om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer i professionsutbildningarna och att ta sig an utbildning på detta område. Syftet omfattas av följande frågeställningar:

- Var befinner sig utbildningsanordnarna i arbetsprocessen med att införa examensmålet och utbilda sina studenter på detta område?
- Vilka svårigheter ser de i detta arbete?
- Hur bedömer de sina lärares och andra utbildningsansvarigas eget behov av utbildningsinsatser och kunskapsstöd på området?
- Vilka förändringar i dessa avseenden har skett sedan 2019?

Samtliga resultat kring frågeställningarna vägs samman till en helhetsbedömning av utbildningsbehoven och vad de innebär för Jämställdhetsmyndighetens uppdrag att erbjuda stöd till lärare och andra utbildningsansvariga vid universitet och högskolor i frågor som rör mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer.

I *Kapitel 2* presenteras studiens metod och material. Därefter följer tre resultatkapitel. *Kapitel 3* behandlar arbetsprocessen med att införa examensmålet och utbilda studenter på området. I *Kapitel 4* presenteras svårigheter i detta arbete. *Kapitel 5* omfattar behov av utbildningsinsatser och kunskapsstöd på området. I samtliga dessa tre resultatkapitel beskrivs även förändringar sedan 2019. I *Kapitel 6* förs en diskussion med helhetsgrepp om studiens samtliga resultat i relation till dess syfte och frågeställningar, och vad det innebär för Jämställdhetsmyndighetens uppdrag. I *Kapitel 7* besvaras studiens frågeställningar. Mot bakgrund av det avslutas kapitlet med övergripande slutsatser och rekommendationer.

Kapitel 2. Metod

Introduktion

Syftet med detta kapitel är att presentera studiens material och tillvägagångssätt vid urval, insamling och bearbetning, dess forskningsetiska förhållningssätt, metodproblem och lösningar, vilka som utgjort projekt- och referensgrupp, hur kvalitetsgranskning gått till samt studiens begränsningar. Sist i kapitlet förklaras vad arbetsprocessen med att införa examensmålet i professionsutbildningarna innebär. Denna arbetsprocess bildar ett väsentligt sammanhang för att kunna förstå utbildningsbehov hos lärare och andra utbildningsansvariga vid lärosätena, och bedöma vad som kan vara relevanta utbildningsinsatser och kunskapsstöd.

Metod och material

För att undersöka syfte och frågeställningarna har kvantitativ metod använts vid insamling av materialet men både kvantitativ och kvalitativ i analysen. Studiens kvantitativa material samlades in genom en webbenkät och omfattar frågor med färdigformulerade svarsalternativ vars resultat har analyserats kvantitativt och presenteras i siffror. Kvalitativa analyser har gjorts av svar i frågor som omfattat utrymme för fritextkommentarer, där informanterna har fått utrymme att med egna ord beskriva förhållanden relaterade till frågan. Det har gett en fördjupad inblick och möjlighet att tolka hur de har förstått frågor och vad de avsett med sina svar. Studiens som helhet, dess syfte, frågeställningar, material och metod planerades i mars och april 2022 och genomfördes från maj 2022 till och med mars 2023. I studien deltog som respondenter personer med övergripande utbildningsansvar för de åtta berörda professionsutbildningarna med ett enkätsvar per professionsutbildning.

Urval

Materialet samlades in mellan den 13 juni och 31 oktober 2022. Det omfattar en totalpopulation på 87 utbildningsanordnare¹ vid 27 lärosäten som vid undersökningstillfället hade examenstillstånd för något av de åtta program som ingår i uppdraget. Den består därmed av samtliga lärosätens och professionsutbildningars institutioner som berörs av det nya examensmålet: Fysioterapeut-, Jurist-, Läkare-, Psykolog-, Sjuksköterske-, Socionom-, Tandläkar- och Tandhygienistexamen. Urvalet av lärosäten och program gjordes genom Universitetskanslersämbetets (UKÄ) sökfunktion, ”Sök bland examenstillstånd”² som omfattade samtliga gällande examenstillstånd vid universitet och högskolor.

¹ Med termen ”utbildningsanordnare” avses en institution/motsvarande med examensrätt och ansvar för ett program inom de åtta professionsexamina. Lärosätena har olika organisationsstrukturer, varför benämningen ”institution” kan vara missvisande för några. I enkäten användes därför formuleringen ”institution/motsvarande”. Av språkliga skäl används i denna rapport ”institution” synonymt med ”institution/motsvarande”.

² Denna sida har sedan dess tagits bort och ersatts av följande: ”Examenstillstånd”, <https://www.uka.se/integrationer/examenstillstand>

Svarsfrekvens

Av de 87 programmen svarade 62, en svarsfrekvens på 71 procent, vilket kan bedömas vara ett tillförlitligt material. Dessa kom från 24 av de 27 lärosätena. Svarsfrekvensen varierar dock för olika professionsutbildningar (tabell 1). Det partiella bortfallet av svar i olika frågor var emellertid mycket litet. Där det funnits har det redovisats i rapporten. Svarsfrekvensen är något lägre än i den första studien 2019, då den var 82 procent. Det totala antalet utbildningsanordnare var då 84 och antalet svar 69. Orsaker till den något lägre svarsfrekvensen 2022 upptäcktes i arbetet med insamlingen och beskrivs nedan under rubriken, ”Metodproblem och lösning vid materialinsamlingen”.

Tabell 1. Svarsfrekvens i antal och procent

	Totalt antal utbildningsanordnare	Antal (%) enkätsvar
Fysioterapeutexamen	8	6 (75%)
Juristexamen	7	4 (57%)
Läkarexamen	7	6 (86%)
Psykologexamen	11	7 (64%)
Sjuksköterskeexamen	25	20 (80%)
Socionomexamen	19	12 (63%)
Tandhygienistexamen	6	4 (67%)
Tandläkarexamen	4	3 (75%)
TOTALT	87	62 (71%)

Insamlingsmetod

Ett informationsbrev om den kommande studien,³ riktat till de berörda lärosätenas institutioner utformades i maj 2022. Den 1 juni skickades det med e-post till registrator vid de 27 lärosätena från Jämställdhetsmyndigheten, för vidarebefordran till prefekt vid institution och utbildningsansvarig för respektive program. Enkäten sändes sedan den 13 juni, också med e-post till registrator vid de 27 lärosätena, både som dokument⁴ och med länk till webbenkäten, för samma vidarebefordran som tidigare. Bifogat var ett följebrev⁵ om studien med förfrågan om deltagande. Utbildningsansvarig med högst ansvar för respektive utbildning ombads att besvara enkäten, med ett enkätsvar per professionsutbildning, där frågor om utbildningsbehov gällde lärarkollegiet och personal med övergripande utbildningsansvar. Då insamlingen påbörjades strax före lärosätenas semesterperiod⁶ samlades svaren in till och med den 31 oktober. Två påminnelser gjordes via registrator, den 16 augusti och den 5 september. Då svarsfrekvensen bedömdes vara för låg vid planerad stängning av enkäten den 21 september kontaktades de program som inte svarat för en tredje påminnelse. Se vidare nedan under rubriken, ”Metodproblem och lösning vid materialinsamlingen”.

Enkätens utformning

Enkäten från den ursprungliga studien (Carlsson 2020) bearbetades i maj 2022, grundat i denna studies något förändrade syfte och frågeställningar och med ny kunskap om förhållandena vid lärosätena som genererats i den första studien. Syftet var att göra frågor och svar tydligare, göra det lättare för respondenterna att förstå vad vi ville ha svar på och svaren mera tillförlitliga. Metoderfarenheter från den första studien var att det i vissa frågor fanns för stort utrymme för olika tolkning och misstolkning av frågor och svarsalternativ. Vi ville därför öka träffsäkerhet i formuleringarna. Enkäten bedömdes av

³ Bilaga 1.

⁴ Enkäten bifogades som pdf för att informanterna skulle få överblick över frågorna.

⁵ Bilaga 2.

⁶ Anställda vid statliga myndigheter har en semesterperiod om 7 veckor.

referensgruppen och bearbetades därefter. Den slutliga versionen⁷ organiserades i juni som webbenkät i det digitala verktyget Webropol.

I enkäten ställdes 32 frågor. Först gavs inledande information om studien och enkäten, med kontaktuppgifter till studiens forskningsledare vid Institutionen för socialt arbete och utredare vid Jämställdhetsmyndigheten. Därefter följde en fråga om samtycke att personuppgifter behandlades i studien. Bakgrundsfrågor ställdes om vilket lärosäte och institution som respondenten representerade, respondenten namn, befattning och kontaktuppgifter samt vilken professionsutbildning/examen svaret gällde. Enkäten omfattade sedan följande frågeområden och ordningsföljd, genom vilka studiens syfte och frågeställningar har brutits ner, operationaliserats och konkretiserats:

- Frågor om införande av examensmålet, visa kunskap om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer, i er professionsutbildning (10 frågor)
- Frågor om undervisande och examinerande personal inom examensmålet, visa kunskap om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer (8 frågor)
- Frågor om personal med övergripande utbildnings- eller programansvar (5 frågor)
- Frågor om generella utmaningar och behov av kunskapsstöd i arbetsprocessen med att införa examensmålet (5 frågor)

Frågor och frågeordning var organiserade på ett sådant sätt att de skulle möjliggöra för respondenterna att: först dra sig till minnes alla delar i arbetet med att införa examensmålet och de lärarresurser och kvalifikationer som fanns inom området vid institutionen; för att sedan kunna bedöma och ta ställning till behov av utbildningsinsatser och kunskapsstöd inom de vålds- och tillämpningsområden som omfattas av Nationell strategi för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor (Skr 2016/17:10) samt; hur de såg på generella utmaningar, svårigheter och utbildningsbehov i sin nuvarande situation. I specifika frågor om kvalifikationer och utbildningsbehov ombads informanten att samråda med kollegor.

Examensmåletts våldsbegrepp och tillämpningsområden

Svarsalternativen om våldsformer i lärandemål, undervisning, examination och utbildningsbehov var operationaliserade efter den nationella strategin (Skr. 2016/17:10), där avsikten med examensmåletts två begrepp, ”mäns våld mot kvinnor” och ”våld i nära relationer” anges. I strategin beskrivs vilka former av våld som avses, och att de i stort överensstämmer med tillämpningsområdet för Istanbulkonventionen (Europarådet 2011). *Mäns våld mot kvinnor* utgör ett övergripande paraplybegrepp som omfattar alla former av våld och hot om våld mot kvinnor och flickor i både privata och offentliga sammanhang som leder till fysisk, sexuell, psykisk eller ekonomisk skada eller lidande. Även utsatthet i form av prostitution och människohandel för sexuella ändamål samt kommersialisering och exploatering av kvinnor i reklam, medier och prostitution inräknas i strategins våldsområden. *Våld i nära relationer* faller inom detta våldsområde och inkluderar hedersrelaterat våld och förtryck, barnäktenskap, tvångsäktenskap och könsstympning av kvinnor och flickor. Våldet omfattar en vidare krets av närstående än våld i hemmet.⁸ Åtgärderna i den nationella strategin syftar uttryckligen också till att motverka pojkar, mäns och hbtq-personers utsatthet vid våld i nära relationer, hedersrelaterat våld och förtryck, sexualbrott och prostitution och människohandel för sexuella ändamål (Skr. 2016/17:10, s.113–115). Utöver kunskap om våldet ska

⁷ Bilaga 3.

⁸ Se s.31 & 46 i: *Prop. 2006/07:38 Socialtjänstens stöd till våldsutsatta kvinnor*, <https://data.riksdagen.se/fil/48737CDE-0D45-4F26-82A9-B5650EE2F8DF>

examenmålet, enligt den nationella strategin, innehålla kunskap om att förebygga och upptäcka våld, samt om insatser för våldsutsatta och våldsutövare. Dessa professionella tillämpningsområden var också operationaliserade i mera konkreta svarsalternativ i enkäten, på ett sätt som överensstämmer med den nationella strategins politiska målsättningar (Skr. 2016/17:10). Dessa beskrivs närmre i slutet av detta kapitel.

I informationsbrevet och i följebrev⁹ med enkäten, informerades utbildningsanordnarna om examensmålet två våldsbegrepp och hur de var avsedda att förstås. För att ha definitionerna lätt till hands och underlätta förståelsen av frågor och svarsalternativ, fanns i anslutning till samtliga frågor också länk till våldsområdet på Jämställdhetsmyndighetens webbsida.¹⁰

Bearbetning och analys

Bearbetning och analys av enkätsvaren gjordes i november 2022 till och med mars 2023. Svar på frågor med färdigformulerade svarsalternativ vars resultat presenteras i siffror, har analyserats med hjälp av dataprogrammet SPSS. Fritextsvar, där informanterna har fått utrymme att med egna ord kommentera och beskriva vad de menar, har bearbetats med samma kvalitativa argumentationsanalys som utvecklades i den första studien för fritextsvar i frågan om utbildningsbehov (Carlsson 2020, s.15–16). Den inleddes genom att svaren sammanställdes till en lista med hjälp av SPSS. Flera genomläsningar gjordes för att få en klar och översiktlig bild av sammanhang och betydelser i enskilda personers framställningar, och likheter och skillnader mellan olika svar. Den tematik som framträdde sorterades och rubricerades i olika kategorier som presenteras i resultatkapiteln. Citat från fritextsvar som används för att illustrera kategorierna utgörs ibland av representativa urval ur fritextmaterialet och ibland av samtliga svar, för att visa hur de uttrycker olika aspekter.

Forskningsetiskt förhållningssätt

Vid genomförande av studien har Vetenskapsrådets (2002) forskningsetiska principer för humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning tillämpats, på samma sätt som i den första studien (Carlsson 2020). Information om studiens syfte, frivilligt deltagande, konfidentialitet och spridning av resultat har funnits i informationsbrev, följebrev och enkät, i den sistnämnda var även Jämställdhetsmyndighetens integritetspolicy länkad. Konfidentialitetsprincipen tillämpades trots att de som besvarade enkäten gjorde det i sin funktion som representanter för sin institution, en statlig myndighet. Att så långt som möjligt skydda respondenternas identitet, har setts som en nödvändig förutsättning för att skapa en så god grund som möjligt för att beskriva utbildningsbehoven och sammanhangen kring dem, utan att hindras av risken för att det skulle komma dem eller deras institutioner till men. Syftet med studien innebär att undersöka och förstå generella mönster av utbildningsbehov inom hela populationen utbildningsanordnare, inte att specifikt jämföra hur det såg ut vid olika professionsutbildningar och lärosäten. Av det skälet är också citat från fritextsvar som återges i denna rapport anonymiserade. Skilda förhållanden mellan olika professionsutbildningar har emellertid redovisats då det haft betydelse för studiens frågeställningar. Det gäller hur långt arbetet med undervisning och examination inom examensmålet hade kommit (Kapitel 3) och utbildningsbehovet vid respektive professionsutbildning (Kapitel 5). Där är emellertid inte enskilda utbildningsanordnare nämnda.

⁹ Bilaga 3.

¹⁰ Se, <https://jamstalldhetsmyndigheten.se/vara-utbildningar/examensmal-att-visa-kunskap-om-mans-vald-mot-kvinnor-och-vald-i-nara-relationer/>

Metodproblem och lösning vid materialinsamlingen

Under arbetet med insamling av materialet fick vi kännedom om orsaker till den låga svarsfrekvens efter sommarmånaderna och de första två påminnelserna. Det ledde till att insamlingsperioden förlängdes till den 31 oktober. Vid utskick av den första påminnelsen, den 16 augusti, hade 29 svar inkommit. Vid planerad stängning den 21 september, drygt två veckor efter den andra påminnelsen, fanns 52 svar. En genomgång av dessa svar visade att svarsfrekvensen var särskilt låg för vissa lärosäten och professionsutbildningar, vilket gjorde det angeläget att direkt kontakta berörda institutioner/motsvarande.

Med hjälp av information på utbildningsanordnarnas webbsidor kontaktades, under slutet av september och början av oktober, dem som bedömdes vara programansvariga för utbildningar där svar saknades. Det var inte alltid tydligt vem denna person var. Kontakterna gjordes till en början via telefon och sedan via mejl, med fråga om de hade fått vårt brev med webbenkäten, om det nått rätt person och om de behövde mera tid. Vi upprepade samtidigt studiens forskningsetiska princip om konfidentialitet. De som svarade gav information som tydde på flera metodproblem. Några hade varken fått informationsbrevet, enkäten eller påminnelser. Flera bedömde sig själva som fel person att svara och skulle skicka vidare till någon annan som var bäst lämpad. Hög arbetsbelastning i tjänsten hade gjort att en del inte hunnit svara, eller att enkäten uppfattades för detaljerat och omfattande för att ha tid. Enkäten hade också glömts bort mellan ansvariga på olika nivåer i organisationen. Det visade sig också, vid genomgång av svaren, att flera institutioner hade lämnat två oberoende svar från olika personer. Vi kontaktade dem, bad dem enas om ett svar och att skicka in det så att vi kunde radera de första. Enkäten hade dessutom förväxlats med en annan enkätstudie som skickats från UKÄ en kort tid före vår enkät, om hur mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer beaktas i professionsutbildningar (UKÄ 2022). Flera hade därför trott att de redan fyllt i vår enkät. Att UKÄ hade en pågående studie samtidigt var inte känt i projektgruppen förrän i slutet av insamlingsperioden. För att möjliggöra för dem som ville delta i denna studie, förlängdes slutdatum för insamlingsperioden så långt som möjligt, med beaktande av studiens totala tidsram. Kontakterna vid denna tredje påminnelse ledde till 10 nya svar med en svarsfrekvens om 71 procent.

Projekt-, referensgrupp och kvalitetsgranskning

Studien har genomförts som ett fristående forskningsprojekt vid Institutionen för Socialt arbete, Göteborgs universitet, på uppdrag av och i samverkan med Jämställdhetsmyndigheten. Projektgruppen har bestått av Kerstin Kristensen, Utredare, Johanna Larsson, Utredare, Katarina Björkgren, Enhetschef, samtliga vid Jämställdhetsmyndigheten, och Ninni Carlsson, FD Universitetslektor i Socialt arbete och forskningsledare för projektet.

I projektets referensgrupp har ingått Sara Andersson, Utredare och Lars-Gunnar Engström, FD Utredare, vid Jämställdhetsmyndighetens avdelning för Analys och uppföljning. Från Institutionen för Socialt arbete, Göteborgs universitet ingick även Tina Olsson, Docent Universitetslektor i Socialt arbete, expert inom kvantitativ forskningsmetod, samt Viveka Enander, FD Universitetslektor i Socialt arbete, forskare inom området mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer.

Ninni Carlsson har ansvarat för studiens planering och genomförande och är författare till denna rapport. Utformning av enkät, informations- och följebrev gjordes i samverkan med Kerstin Kristensen. Projektgruppen organiserade och ansvarade för utskick, insamling och påminnelser till lärosätena. Studiens referensgrupp lämnade synpunkter

och konstruktiv kritik på enkäten före slutlig utformning, och kvalitetsgranskade studiens resultat under perioden för bearbetning, analys och rapportskrivning.

Studiens begränsningar

En erfarenhet från den första studien av lärosätenas utbildningsbehov inom mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer (Carlsson 2020), var att utbildningsbehov är mycket svårt att studera enbart med kvantitativa metoder. I en kvalitativ metod som intervjuer kunde de utbildningsansvariga berätta om komplexa arbetssituationer och arbetsvillkor som enkätstudien hade gett en vag fingervisning om. Metoderna kompletterade varandra. Denna studie har enbart omfattat kvantitativ metod. Det har gjort analysarbetet svårare, då det inte har gått att diskutera med respondenterna och genom samtal få djupare kännedom om förhållanden som framträtt i materialet. I detta forskningsmässiga sammanhang, med den tydliga diskrepans som finns mellan olika resultat, har det varit desto viktigare att väga samman resultaten kring olika frågeställningar, låta dem ta spjörn mot varandra och försöka förstå dem i ett större sammanhang med en helhetsbedömning av utbildningsbehoven - även i relation till den första studien. Det arbete som lärare och personal med övergripande utbildningsansvar gör när de arbetar med att införa examensmålet är bokstavligen livsviktigt. Syftet är att bidra till det jämställdhetspolitiska delmålet att mäns våld mot kvinnor ska upphöra. Det är ingen liten uppgift. Att förstå det engagemang som finns, de svårigheter och möjligheter som arbetsprocessen innebär och behoven av utbildningsinsatser och kunskapsstöd, förutsätter ett kvalitativt, holistisk förhållningssätt även i en kvantitativ studie. Siffror i sig ger ingen sådan förståelse. De måste tolkas i ett bredare perspektiv. Analysarbetet i denna studie har varit ett försök att åstadkomma det. I studien har också få personer varit respondenter i kvantitativ mening. En person från vardera professionsutbildning ombads att besvara enkäten. Det är dessa respondenters bedömningar som resultaten bygger på. Hade fler personer från samtliga program deltagit, exempelvis lärarkollegier inom området, hade resultaten kunnat se annorlunda ut. Denna möjlighet fanns emellertid inte på grund av studiens ramar.

Resultatet av den första studien (Carlsson 2020) visade att arbetet med att integrera examensmålet i utbildningarna är en pågående process. Detta resultat har stärkts i denna studie. Det är därför viktigt att betona att den visar en bild av hur det såg ut under materialinsamlingen mellan juni och oktober 2022. Vi vet inte hur situationen ser ut i mars 2022, då denna slutrapport publiceras men slutsatserna i båda studier är att behoven av utbildningsinsatser och kunskapsstöd är omfattande och långvariga.

Att integrera examensmålet i utbildningarna

Studiens syfte är att undersöka behov av utbildningsinsatser och kunskapsstöd i det sammanhang som utgörs av arbetet med att integrera examensmålet i professionsutbildningarna. Vad det arbetet betyder fanns ett avsnitt om i den första studiens metodkapitel (Carlsson 2020, s.22–25). För att förstå utbildningsbehoven är det väsentligt att också förstå de sammanhang i vilka de bli angelägna. Därför beskrivs även här, vad det innebär att integrera examensmålet i utbildningarna.

Syftet med examensmålet

Arbetet med examensmålet handlar om att realisera regeringens jämställdhetspolitiska beslut. Det är syftet med examensmålet och med att integrera det i professionsutbildningarna. De åtta utbildningarna ges vid universitet och högskolor som

är statliga förvaltningsmyndigheter. Som sådana lyder de under regeringen och har i uppgift att genomföra de beslut som riksdag och regering har fattat (Bäck m.fl. 2015, kap.5).¹¹ Examensmålet infördes i en förordning som styr det svenska högskolesystemet, Högskoleförordningens (1993:100) Bilaga 2, Examensordningen som utgör ett komplement till Högskolelagen (1992:1434). I Examensordningen anges professionsutbildningarnas examensbeskrivningar med examensmål. Ändringen i Högskoleförordningen gjordes inom ramen för regeringens samlade jämställdhetspolitiska målsättning, med statlig styrning av insatser under perioden 2017–2026 (Skr.2016/17:10). Det formuleras i den jämställdhetspolitiska skrivelse till riksdagen som började gälla den 1 januari 2017: *Makt, mål och myndighet – en feministisk politik för ett jämställt samhälle* (ibid.). I kapitel 5 formulerar regeringen *En nationell strategi för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor*. Strategin utgör uttryckligen ett ramverk för styrning av insatser på detta område, och består av fyra politiska målsättningar, en organisation för genomförande och ett system för uppföljning (s.110, 118). Dessa:

- ett utökat och verkningsfullt förebyggande arbete mot våld
- förbättrad upptäckt av våld och starkare skydd och stöd för våldsutsatta kvinnor och barn
- effektivare brottsbekämpning samt
- förbättrad kunskap och metodutveckling

Enligt skrivelsen *bör och ska* den nationella strategin, ”bidra till att uppnå regeringens jämställdhetspolitiska delmål att mäns våld mot kvinnor ska upphöra och att kvinnor och män, flickor och pojkar ska ha samma rätt och möjlighet till kroppslig integritet” (s.113). Strategin beskrivs som, ”en del av jämställdhetspolitiken och mäns våld mot kvinnor är ett av de yttersta uttrycken för bristande jämställdhet mellan kvinnor och män” (ibid.). Den nationella strategin är på detta sätt ett överordnat styrdokument för arbetet med examensmålet, vilket utbildningsanordnarna behöver ha kännedom om när de ska integrera examensmålet i sina professionsutbildningar. Beslutet att införa examensmålet för de första sju professionerna, togs av regeringen den 17 augusti 2017 och trädde i kraft i den 1 juli 2018 (SFS 2017:857). För Tandhygienistexamen togs beslutet den 14 juni 2018, trädde i kraft den 1 januari 2019 med övergångsbestämmelse för tillämpning från 1 juli 2019 (SFS 2018:1135).

Examensmålets kunskapskategori

I arbetet med att integrera det nya examensmålet i sina professionsutbildningar behöver utbildningsanordnarna ha kännedom om vilken *kategori av kunskap* som examensmålet omfattar. I examensordningen beskrivs vilka kunskapskrav studenter ska uppfylla för att uppnå respektive examen (examensbeskrivning) inom de åtta professionsutbildningarna. Kraven anges i form av nationella examensmål som är sorterade under tre olika kategorier av kunskap: ”Kunskap och förståelse”, ”Färdighet och förmåga” och ”Värderingsförmåga och förhållningssätt”. Examensmålet är, i samtliga åtta utbildningarnas examensbeskrivningar, infört under ”Kunskap och förståelse”. För examen ska studenten:

”- visa kunskap om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer”

Att integrera detta i utbildningarna innebär kännedom om att det är ett mål på just kunskaps- och förståelsenivå. Målet kräver att professionsutbildningarna ger undervisning i, och examinerar, studenternas kunskap och förståelse men inget utöver det. Studenter ska alltså, enligt examensmålets formulering, inte lära sig utöva olika

¹¹ Se även regeringskansliets webbsida, ”Så styrs Sverige”: <https://www.regeringen.se/sa-styrs-sverige/> och ”Myndigheter med flera”, <https://www.regeringen.se/myndigheter-med-flera/>

metodfärdigheter och värderingsförmågor utan att visa kunskap, det vill säga vetande om dem.

Examensmålets kunskapsinnehåll

I arbetet med att integrera examensmålet behöver utbildningsanordnarna också ha kännedom om vilket *kunskapsinnehåll* som avsågs med examensmålet. Ändringen i examensbeskrivningarna ingår i åtgärdsprogrammet för perioden 2017–2020 inom målområdet ”Förbättrad kunskap och metodutveckling” (Skr.2016/17:10, s.147–148), och för de yrkesexamina där det bedömdes mest angeläget. ”En viktig förutsättning för utveckling av arbetssätt och insatser är”, menade regeringen, ”att de som i sitt yrke möter våldsutövare och våldsutsatta har relevant kunskap om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer” (s.147). I strategin anges en uttrycklig avsikt och målsättning med examensmålet att följande kunskap ingår i utbildningarna (s.148):

- kunskap om att förebygga och upptäcka våld
- kunskap om insatser för dem som utsätter andra för våld respektive dem som är utsatta för våld

I den nationella strategin beskrivs också vilka former av våld som avses (s.113–115). Vad de båda våldsbegreppen ”mäns våld mot kvinnor” och ”våld i nära relationer” i examensmålet omfattar, och att det har operationaliserats i enkätens frågor om våld, har beskrivits tidigare i detta kapitel. De förutsätter en mängd kunskaper som utbildningsanordnarna själva behöver för att utbilda inom området: samtliga i strategin ingående våldformer och professionella tillämpningsområden som kan ge handlingsberedskap att förebygga och upptäcka våld, och att handla till skydd och stöd för våldsutsatta.

Operationalisera examensmålet

När examensmålet integreras i professionsutbildningarna sker det i ett första steg i utbildningsplaner på lokal lärosätetsnivå. Utbildningsanordnarna är fria att operationalisera det, tolka och bryta ner det i utbildningarna, efter vad de bedömer vara aktuell och relevant kunskap inom just sina professioner och professionsutbildningar i förhållande till den nationella strategin. Examensbeskrivningarna i Högskoleförordningen beskriver inte i detalj hur regeringen definierar de två begreppen, ”mäns våld mot kvinnor” och ”våld i nära relationer”, och vad som avses i den nationella strategin. Examensmålet är övergripande och vagt formulerat. I den nationella strategin skriver den dåvarande regeringen (Skr.2016/17:10, s.147–148) att de står fast vid tidigare fastslagna principer för examensbeskrivningar, att central reglering av utbildningens innehåll är främmande för det svenska högskolesystemet. För varje yrkesexamen fastställer därför regeringen en examensbeskrivning med mål på en övergripande nivå, som bör vara kortfattad och koncentrerad till det väsentliga. Förändringar av, och beslutet om exakt innehåll i utbildningarna, avgörs av universiteten och högskolorna själva, och bör i första hand ske på lärosätens eget initiativ i dialog med studenter och relevanta avnämare.

På kursnivå

På kursnivå innebär detta arbete att bryta ner examensmålet i kursplaner. Kursplanen utgör ett centralt styrdokument i högskolans utbildningar och ska, enligt Högskoleförordningens kapitel 6 (1993:100), bland annat ange mål och former för bedömning av studenternas prestationer i kursen. Med prestationer menas vad de förväntas lära sig och kunna vid kursens slut, inom högre utbildning vanligare benämnt som lärandemål eller läranderesultat (Lindberg-Sand 2008). Kursplanen utgör det svenska läroplanssystemets viktigaste byggsten (Pettersen 2008, s.263) med lokala regler för

innehåll på lärosätetsnivå. Där föreskrivs att de ska ange lärandemål, kunskapsinnehåll, former för undervisning och examination samt vilken betygsskala som tillämpas för slutbetyg i kursen (se exempelvis Göteborgs universitet 2020a). Kursplaner utgör, precis som utbildningsplaner, juridiskt bindande överenskommelser mellan lärosätet och dess studenter. De spelar en viktig roll för studenternas rättssäkerhet genom insyn i hur studierna ska bedrivas och vad som förväntas av både studenterna själva och utbildningsanordnaren. Kursplaner utgör också pedagogiska verktyg (Göteborgs universitet 2007; 2020b) genom hur de används i program- och kursdesign och undervisning för att stödja studenters lärprocesser. Lärare förväntas undervisa så att studenterna ska kunna lära sig och uppnå lärandemålen och examinera så att studenterna kan visa prov på att de har uppnått dem.¹² Att integrera examensmålet i professionsutbildningarna innebär därför på kursnivå att:

- Bryta ner examensmålet i flera konkreta och explicita lärandemål för en eller flera kurser, som tydligt visar de olika ingående delar som avses i den nationella strategin.
- Skriva in lärandemålen i en eller flera kursplaner, där också kursernas innehåll och former för undervisning och bedömning i kurserna ska preciseras¹³
- Utbildningsanordnaren, genom kursplanerna, förbinder sig att undervisa på det sätt, och om det, som lärandemålen beskriver
- Utbildningsanordnaren också förbinder sig att examinera på det sätt som kursplanen beskriver och att examinationsuppgifterna är valida, det vill säga att formerna för bedömning är relaterade till kursens lärandemål

I slutänden innebär det att studenten, vid avslutad kurs, ska visa prov på att kunna det som står i lärandemålen. Ett godkänt betyg är det formella beviset på det. När studenten har godkänt betyg på samtliga för examensmålet ingående lärandemål kan examensmålet anses vara uppfyllt. Detta omfattar ett gediget utvecklings- och kvalitetsarbete för att bidra till målen i Sveriges nationella strategi att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor (Skr. 2016/17:10). I denna liksom i den första studien tas det i beaktande för att förstå behoven av kunskapsutveckling bland lärare och annan personal med utbildningsansvar, och bedöma vad som kan vara relevanta utbildningsinsatser och kunskapsstöd till lärosätena.

¹² Se vidare i Kapitel 6 om Bolognaprocessen.

¹³ En bedömningsgrund i det nationella systemet för kvalitetssäkring av högre utbildning, för utformning av utbildningar, är att lärosätet säkerställer att de, ”utformas och genomförs med tydlig koppling mellan nationella och lokala mål, lärandeaktiviteter och examinationer” (UKÄ 2019, s.15)

Kapitel 3. Arbetet med examensmålet

Introduktion

I detta kapitel presenteras resultat som rör sammanhang kring utbildningsbehoven i form av *arbetet med att integrera examensmålet* i professionsutbildningarna. Detta sammanhang omfattas av den första och fjärde frågeställningen:

- Var befinner sig utbildningsanordnarna i arbetsprocessen med att införa examensmålet och utbilda sina studenter på detta område?
- Vilka förändringar i dessa avseenden har skett sedan 2019?

Först presenteras resultat som rör en grundläggande förutsättning för arbetsprocessen med att införa examensmålet och att kunna utbilda studenter inom examensmålet - undervisande och examinerande personal som motsvarar utbildningens behov. Därefter följer resultat som visar var utbildningsanordnarna befann sig i arbetsprocessen med att införa examensmålet i utbildningsplaner, i kursplanernas lärandemål, i undervisning och examination. Sist beskrivs förändringar i dessa hänseenden sedan 2019.

Förutsättningar för arbetsprocessen och utbildning

Anställda lärare ett kvalitetskrav för utbildning inom området

För att kunna genomföra utbildning som stödjer och examinerar studenters lärande inom området för examensmålet, behövs goda förutsättningar genom rekrytering och anställning av lärare som motsvarar utbildningens behov. Det behövs också en främjande arbets- och pedagogisk miljö som ger lärare goda möjligheter att kompetensutveckla sig och bedriva sitt pedagogiska arbete på ett effektivt sätt. Detta föreskrivs i standarder och riktlinjer för kvalitetssäkring inom det europeiska området, och i det nationella systemet för högre utbildning (UKÄ 2015b, s. 14–15; 2019, s.12–13). Sådana förutsättningar skapar i sin tur också förutsättningar för en kollegialt stödjande pedagogisk miljö med samarbete i lärarlag kring det konkreta pedagogiska arbetet och dess många olika utmaningar och överväganden. I denna studie har sådana förutsättningar för att genomföra utbildning inom området dels undersökts genom följande frågor om undervisande och examinerande personal: *vem/vilka undervisar* inom området, *vem/vilka examinerar* inom området, *hur många hos er anställda lärare undervisar och/eller examinerar* inom området, *var är gästlärare* verksamma, samt *vilka kvalifikationer* har anställda i lärarkollegiet respektive personal med övergripande utbildningsansvar inom området. Det presenteras i detta kapitel. Andra frågor om förutsättningar som skapar svårigheter eller möjligheter i arbetet, exempelvis arbetsmiljö, presenteras i kapitel 4.

Alla utom två hade anställda lärare inom området

Resultatet av frågor och svarsalternativ om undervisande och examinerande personal ger motstridiga bilder av omfattningen utbildningsanordnare med anställda lärare för undervisning och examination inom området. Vid en närmare granskning av hur respondenter svarat i olika frågor framkom en brist på inbördes samstämmighet i svaren, och att omfattningen bäst bestäms genom de båda frågorna om *vem/vilka som undervisar, respektive vem/vilka som examinerar* inom området och svarsalternativen, ”Enbart gästlärare undervisar inom området” och ”Enbart gästlärare examinerar inom området”. Motstridigheterna kommenteras under de olika avsnitten nedan med fotnoter till tabeller, och skulle kunna förklaras av att respondenter varit stressade när de fyllde i enkäten, vilket var en erfarenhet som synliggjordes i kontakter med några under enkätinsamlingen.

Som tabell 2 visar rapporterade två respondenter att de enbart hade gästlärare som undervisar medan en uppgav att de enbart hade gästlärare som examinerar. Två respondenter står för dessa tre svar, varav den ena enbart hade gästlärare i både undervisning och examination medan den andra enbart hade gästlärare i undervisning. Dessa svar var samstämmiga med respondenternas svar i övriga frågor. Resultatet tyder på att nästan alla, 60 utbildningsanordnare (97 %), hade anställda lärare inom området för examensmålet men ännu inte samtliga: 60 (97 %) hade anställda lärare för undervisning och 61 (98 %) hade anställda lärare för examination.

Tabell 2. *Vem/vilka undervisar respektive examinerar inom området för examensmålet? Resultat år 2022. (n = 62)*

Svarsalternativ	Antal (%) svar Vem undervisar	Antal (%) svar Vem examinerar
Både lärare anställda vid vår institution/motsvarande och gästlärare (undervisar respektive examinerar) inom området	45 (73%)	15 (24%)
Enbart lärare anställd/a vid vår institution/motsvarande (undervisar respektive examinerar) inom området	15 (24%)	45 (73%)
Enbart gästlärare (undervisar respektive examinerar) inom området	2 (3%) ¹⁴	1 (2%)
Vi har inga lärare (som undervisar respektive examinerar) inom detta område, varken anställda eller gästlärare	0	1 (2%) ¹⁵

Alla hade någon lärare

I samma frågor rapporterade ingen (tabell 2), att de helt saknade lärare som *undervisar* inom detta område, varken anställda eller gästlärare. En respondent uppgav att de varken hade anställda eller gästlärare som *examinerade*. Denna respondent hade emellertid också uppgett att de hade enbart lärare anställda som undervisade och i en annan fråga svarat att examination ännu inte hade införts inom området. Resultatet för detta svarsalternativ har därför bedömts som att samtliga hade någon lärare – anställda och/eller gästlärare - inom området för examensmålet.

¹⁴ Av dessa två hade en respondent också svarat att enbart gästlärare examinerar och, i en annan fråga, rapporterat att de var verksam(a) vid annan institution på samma lärosäte. Den andra uppgav att de både lärare anställda och gästlärare examinerade, och att gästlärare var verksamma i det yrkes som utbildningen leder fram till.

¹⁵ Denna respondent uppgav att de ännu inte hade infört examination och hade enbart anställda lärare som undervisade.

Vanligast med både anställda och gästlärare som undervisare

Cirka en fjärdedel, 15 utbildningsanordnare (24 %) svarade att de enbart hade anställda lärare som undervisare. Det var betydligt vanligare att ha både anställda och gästlärare i undervisning. Ungefär tre fjärdedelar, 45 (73 %) uppgav det. Förhållandet var omvänt vad gällde vem som examinerar (tabell 2).

Två till tre anställda lärare vanligast

Resultatet av frågan om *hur många hos er anställda lärare* som undervisare och/eller examinerar inom området för examensmålet presenteras i tabell 3. Den visar att 2 till 3 anställda lärare var vanligast, följt av 4 till 5. Detta uppgav 24 (39 %) respektive 18 (29 %) respondenter. Det var mera ovanligt med 6 till 7, 8 till 9, fler än 10 eller 1 anställd. Det fanns därmed samtidigt en variation i hur stora lärarkollegierna var.

Tabell 3. Hur många anställda lärare undervisar och/eller examinerar inom området? Resultat år 2022. (n = 62)

Svarsalternativ	Antal (%) svar
Vi har inga anställda lärare som undervisar eller examinerar inom området	0 ¹⁶
1 anställd lärare	3 (5%)
2 till 3 anställda lärare	24 (39%)
4 till 5 anställda lärare	18 (29%)
6 till 7 anställda lärare	8 (13%)
8 till 9 anställda lärare	2 (3%)
10 anställda lärare eller fler	2 (3%)
Plats för kommentar (fritextsvar)	5 (8%)
Totalt antal svar	62 (100%)

Utöver de fasta svarsalternativen fanns utrymme för fritextsvar. Fem respondenter som inte angett ett fast svarsalternativ hade kommenterat. Deras svar tyder på att de varit osäkra över hur många anställda lärare de hade eller att det kunde variera.

>3

Det varierar

Det är 1 lärare till flera som undervisar beroende på antalet studenter på kurserna mm

Flertalet av programmets lärare berör ämnet i sina respektive kurser utifrån kursens fokus

En stor del av våra lärare är läkare och inte anställda lärare

Anställda var främst kvalificerade genom utbildning inom området

Kvalifikationer inom området, hos i anställda i lärarkollegiet och personal med övergripande utbildningsansvar, presenteras i tabell 4. Den vanligaste kvalifikationen hos lärare anställda inom området var att ha gått kurser/utbildning, 53 utbildningsanordnare (86 %) rapporterade detta. En majoritet, 42 (68 %) hade också lärare med erfarenhet från praxis och närmare hälften, 28 (45 %) lärare som bedrev eller hade bedrivit egen forskning. Även en majoritet uppgav att personal med övergripande utbildningsansvar hade gått kurser, närmare hälften hade erfarenhet från praxis och en fjärdedel hade erfarenhet av egen forskning.

¹⁶ Detta resultat är inte samstämmigt med svaren i de båda frågorna om vem/vilka som undervisar, respektive vem/vilka som examinerar inom området.

Tabell 4. Vilka kvalifikationer har anställda inom området för examensmålet? Resultat år 2022. (n = 62)

Svarsalternativ	Antal (%) svar Anställda lärares kvalifikationer	Antal (%) svar Kvalifikationer personal med övergripande utbildningsansvar
De har gått kurser/utbildning inom området	53 (86%)	41 (66%)
De har erfarenhet från praxis av att arbeta med frågor om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer	42 (68%)	29 (47%)
De bedriver/har bedrivit egen forskning på området	28 (45%)	14 (23%)
Annat, ange vad	7 (11%)	13 (21%)
Anställda (i lärarkollegiet respektive utbildningsansvariga) saknar helt kvalifikationer inom detta kunskapsområde ¹⁷	1 (2%)	3 (5%)

Tre hade i denna fråga svarat att anställda i lärarkollegiet saknar helt kvalifikationer inom detta kunskapsområde, och fyra att personal med övergripande utbildningsansvar helt saknade det. Detta hade kunnat tydas som att det var fler än två utbildningsanordnare som saknade anställda lärare inom området. En närmare granskning av hur respondenterna svarat på frågan i sin helhet, visar emellertid att dessa sju svar kom från sex olika utbildningsanordnare och att respondenterna hade tolkat svarsalternativet på annat sätt än vad som var avsett. I frågan stod, ”Det går att ange flera alternativ” och det har de gjort på ett noggrant sätt. De hade var och en gett flera svarsalternativ som angav att vissa i lärarkollegiet hade gått kurser, vissa hade erfarenhet från praxis och att vissa hade stor kompetens genom egen forskning, medan andra varken hade utbildning eller kvalifikationer på annat sätt. De beskrev på så sätt indirekt att lärarkollegiet inte var en homogen grupp, utan att några men inte alla anställda lärare hade kvalifikationer. Enbart ett svar om lärarkollegiets kvalifikationer var samstämmigt med respondentens svar i övriga frågor och visar att denna utbildningsanordnare enbart hade gästlärare i undervisning. Vad gäller kvalifikationer hos personal med övergripande utbildningsansvar tycks detta vid närmare undersökning ha saknats hos tre ytterligare utbildningsanordnare, än de som svarat att det saknades i lärarkollegiet. Den fjärde har tolkat frågan som tidigare, att några men inte alla hade kvalifikationer.

Sju fritextkommentarer (11 %) i frågan om lärarkollegiets kvalifikationer beskriver antingen att de inte var en homogen grupp vad gäller kvalifikationer - att några men inte alla anställda vid institutionen hade kvalifikationer; att deras kvalifikationer var begränsade till vissa områden; att utbildning behövdes eller att enbart gästlärare undervisade och examination skedde genom krav på obligatorisk närvaro.

Det fanns 13 fritextkommentarer (21 %) som rörde kvalifikationer hos personal med övergripande utbildningsansvar. Dessa handlade också om att några men inte alla hade kvalifikationer eller att kvalifikationer var begränsade till vissa områden men rörde även att de hade begränsad utbildning eller att utbildning saknades.

¹⁷ Resultatet av denna fråga är inte samstämmigt med svaren i de båda frågorna om vem/vilka som undervisar, respektive vem/vilka som examinerar inom området. Tre hade här svarat att anställda i lärarkollegiet saknar helt kvalifikationer inom detta kunskapsområde, och fyra att personal med övergripande utbildningsansvar helt saknade det men detta var missvisande. De flesta av dessa hade inte tolkat frågan som den var avsedd, utan svarat genom flera svarsalternativ som tillsammans visade att *några men inte alla* anställda lärare hade kvalifikationer.

Gästlärare kom främst från professionens praxis

Tabell 5 visar att gästlärare främst var verksamma i det yrke som professionsutbildningen leder fram till, fler än en tredjedel, 23 (37 %). Färre, 26 till 16 procent, anlidade (i fallande ordning) gästlärare från det egna lärosätet, från annan statlig myndighet, annat yrke än det professionsutbildningen leder fram till, i en civilsamhällesorganisation och/eller annat lärosäte. Det gick att ange flera alternativ.

Tabell 5. Var är gästlärare verksamma som ni anlitar inom området? Resultat år 2022. (n = 62)

Svarsalternativ	Antal (%) svar
I det yrke som professionsutbildningen leder fram till	23 (37%)
Vid annan institution inom samma lärosäte	16 (26%)
Vid annan statlig myndighet som inte är universitet	14 (23%)
I annat yrke än det som professionsutbildningen leder fram till	13 (21%)
I en civilsamhällesorganisation	13 (21%)
Annat, ange vad:	13 (21%)
Vid annat lärosäte	10 (16%)

De 13 (21 %) fritextsvaren, ”*Annat, ange vad*” om var gästlärare var verksamma omfattade annan institution/motsvarande inom samma lärosäte, ett regional eller kommunalt kompetenscentrum inom området, filmer och kurser på andra myndigheters webbsidor, att gästlärare kommer att anlitas från annan statlig myndighet som inte är universitet eller att utbildningsanordnaren inte anlidade gästlärare.

I frågan om *vem/vilka som examinerar* inom området hade, som presenterades ovan, 15 (24 %) respondenter svarat att, ”Både lärare anställda vid vår institution/motsvarande och gästlärare examinerar inom området (tabell 2). Av dem rapporterade 8 att gästlärare var verksamma vid annan institution/motsvarande inom *samma* lärosäte. Övriga 7 uppgav att gästlärare var verksamma i annan organisation, främst i det yrke som professionsutbildningen leder fram till men även i vid ett annat lärosäte, i annat yrke än det som professionsutbildningen leder fram till och inom ett kompetenscentrum för våld i nära relationer. Resultatet tyder på att det fanns utbildningsanordnare som hade obehöriga lärare för examination inom området. Exempelvis en av de två som enbart hade gästlärare i undervisning och som även rapporterat att de både hade lärare anställda och gästlärare som examinerade, uppgav att gästlärare var verksamma i det yrkes som utbildningen leder fram till. Då det inte fanns utrymme att kommentera, framgår inte varför examinerande anställda lärare inte också undervisade. Den som examinerar ett ämne brukar vanligtvis också undervisa i det. Då examination skall göras av en inom lärosätet anställd och formellt utsedd examinator som är lärare (Högskoleförordningen 1993:100) kan svaret antingen vara felaktigt eller tyda på att denna utbildningsanordnare hade gästlärare som examinerade trots att de var obehöriga.

Arbetsprocessen med examensmålet

Arbetsprocessen med att införa examensmålet i professionsutbildningen omfattas i studien av övergripande frågor om införande i utbildningsplaner, i kursplanernas lärandemål, i undervisning och examination. Det fanns också frågor på detaljnivå om vilka delar av examensmålet våldsområde och tillämpningsområden som ingick i lärandemål, undervisning och examination. Här presenteras först resultatet på övergripande nivå, sedan på detaljerad nivå.

Nästan alla hade infört examensmålet i utbildningarna

Frågor på övergripande nivå om huruvida utbildningsanordnarna hade infört examensmålet i utbildningsplanen, lärandemål, undervisning och examination tyder på att näst intill samtliga hade gjort detta. Som tabell 6 visar uppgav alla 62 som besvarat enkäten att de hade infört det i sina utbildningsplaner och som lärandemål i antingen en eller i flera kurser. En utbildningsanordnare saknade ännu undervisning och tre saknade examination inom examensmålet. Det betyder att 98 % hade undervisning och 95 % hade examination. Det var betydligt vanligare att ha infört examensmålet som lärandemål, undervisning och examination i flera kurser än i en kurs.

Tabell 6. Införande av examensmålet i utbildningsplan, lärandemål, undervisning och examination. Resultat år 2022. (n = 62)

Svarsalternativ	Antal (%) svar
Har infört examensmålet i utbildningsplanen	62 (100%)
-Har inte infört examensmålet i utbildningsplanen	0
-Vet ej	0
Har infört examensmålet som lärandemål i (en eller flera) kursplaner	62 (100%)
-Har lärandemål inom examensmålet i en kurs	21 (34%)
-Har lärandemål inom examensmålet i flera kurser	41 (66%)
-Har inte lärandemål inom examensmålet	0
-Vet ej	0
Har infört undervisning inom examensmålet	61 (98%)
-Har undervisning inom examensmålet i en kurs	11 (18%)
-Har undervisning inom examensmålet i flera kurser	50 (81%)
-Har inte undervisning inom examensmålet	1 (2%)
-Vet ej	0
Har infört examination inom examensmålet	59 (95%)
-Har examination inom examensmålet i en kurs	17 (27%)
-Har examination inom examensmålet i flera kurser	42 (68%)
-Har inte examination inom examensmålet	3 (5%)

En respondent hade på frågan om examination angett, ”Vet ej”. I fritextkommentar uppgav samma respondent att de hade, ”seminariet/föreläsningen som obligatoriskt”, vilket här har bedömts som att de inte heller hade examination utan i stället hade ett obligatoriskt undervisningsmoment. I tabellen anges därför tre svar för alternativet, ”Har inte har examination inom området.” Denna förklaring uppgav, i fritextsvar, även de två som svarat att de inte hade examination.

Obligatoriskt seminarium. Frånvaro från seminarium leder till skriftlig ersättningsuppgift

Inte poänggivande men kursintyg med krav på genomfört webbutbildning

Undervisning och examination varierade något mellan olika professioner

Var utbildningsanordnarna befann sig i processen med att införa examensmålet i sina utbildningar varierade mycket lite mellan olika professionsutbildningar, med avseende på hur de rapporterat införandet i utbildningsplanen, lärandemål, undervisning och examination. Tabell 7 visar hur frågan om införandet i undervisning och examination fördelar sig mellan olika professioner. De fyra som ännu inte hade infört undervisning eller examination inom examensmålet representerar olika utbildningsanordnare och professionsutbildningar, varav ett fysioterapeutprogram, två sjuksköterskeprogram vid olika utbildningsorter och ett tandläkarprogram. I bedömningen av införandet i Sjuksköterskeprogrammet är det viktigt att beakta att det utgör det mest utbredda av de åtta programmen genom sina totalt 25 utbildningsorter.

Tabell 7. Professionsutbildning och införande av undervisning och examination inom examensmålet. Resultat år 2022.

	Totalt antal utbildningsanordnare	Antal svar och professionsutbildning	Antal (%) svar Har infört undervisning inom examensmålet	Antal (%) svar Har infört examination inom examensmålet
Fysioterapeutexamen	8	6	6 (100%)	5 (83%)
Juristexamen	7	4	4 (100%)	4 (100%)
Läkarexamen	7	6	6 (100%)	6 (100%)
Psykologexamen	11	7	7 (100%)	7 (100%)
Sjuksköterskeexamen	25	20	19 (95%)	19 (95%)
Socionomexamen	19	12	12 (100%)	12 (100%)
Tandhygienistexamen	6	4	4 (100%)	4 (100%)
Tandläkarexamen	4	3	3 (100%)	2 (67%)
TOTALT	87	62	61 (98%)	59 (95%)

Förekomsten av utbildning om våldsformer oväntat låg och varierade starkt

Följdfrågor om vilka delar av våldsområdet som ingick i lärandemål, undervisning och examination var utformade för att omfatta de våldsformer, kontexter och relationer som avsågs med begreppen ”mäns våld mot kvinnor” och ”våld i nära relationer”, i Sveriges nationella strategi att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor (Skr. 2016/17:10, s.113–115). Frågorna ställdes för att bättre kunna bedöma behovet av utbildningsinsatser och annat kunskapsstöd till lärosätena. Information om våldsformerna fanns i informationsbrev och länkat vid samtliga enkätfrågor. Dessa frågor, som var på en mera konkret och detaljerat nivå, ger ett helt annat resultat än det övergripande om införandet av examensmålet i utbildningarna och visar en mycket stor variation i vilken utsträckning våldsformerna förekom i utbildningarna. Förekomsten var oväntat låg, med tanke på att nästan alla rapporterat att de hade infört examensmålet. Färre eller mycket färre hade lärandemål, undervisning och examination om någon av de tolv våldsformerna. Ingen enda våldsform ingick i samtliga utbildningsanordnarens utbildningar och en tydlig skiljelinje gick mellan olika former av våld, kontexter och relationer där våld utövas. En och samma våldsform ingick inte heller samstämmigt i lärandemål, undervisning och examination.

Vanligast var kunskap om våld i nära relationer och särskilt utsatta livsvillkor

Förekomsten av utbildning om våldsformerna presenteras i tabell 8. Den varierade på så sätt att kunskap om den våldsform som var vanligast att utbilda om vid professionsutbildningarna - våld i heterosexuella partnerrelationer - rapporterades som ingående i undervisning av 58 respondenter (94 %) medan den som var ovanligast - kommersialisering och exploatering av kvinnor i reklam, medier och pornografi - uppgavs ingå av enbart 8 (13 %). Det som oftast förekom i lärandemål, undervisning och examination var framför allt kunskap om olika former av våld i nära relationer och särskilt utsatta livsvillkor. Totalt mellan 58 (94 %) och 37 (60 %) respondenter rapporterade att de *undervisade* om det. Näst efter våld i heterosexuella partnerrelationer fanns undervisning om följande hos en majoritet av utbildningsanordnarna (i fallande ordning):

- Barn som bevittnar/lever med våld i nära relationer (77%)
- Särskilt utsatta livsvillkor t.ex. utifrån ålder, funktionsnedsättning, sexuell läggning, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning (77%)
- Våld mot barn i nära relationer (76%)
- Våld i hbtq-personers partnerrelationer (68%)

- Hedersrelaterat våld och förtryck, tvångs- och barnäktenskap, könsstymning av flickor och kvinnor (60%)

Tabell 8. Våldsformer i lärandemål, undervisning och examination. Resultat år 2022. (n = 62)

Svarsalternativ	Antal (%) Ingår i lärandemål	Antal (%) Ingår i undervisning	Antal (%) Ingår i examination
Våld i heterosexuella partnerrelationer	39 (63%)	58 (94%)	50 (81%)
Barn som bevittnar/lever med våld i nära relationer	33 (53%)	48 (77%)	36 (58%)
Särskilt utsatta livsvillkor t.ex. utifrån ålder, funktionsnedsättning, sexuell läggning, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning	29 (47%)	48 (77%)	35 (57%)
Våld mot barn i nära relationer	31 (50%)	47 (76%)	36 (58%)
Våld i hbtq-personers partnerrelationer	25 (40%)	42 (68%)	33 (53%)
Hedersrelaterat våld och förtryck, tvångs- och barnäktenskap, könsstymning av flickor och kvinnor	20 (32%)	37 (60%)	23 (37%)
Sexuella övergrepp mot barn	17 (27%)	33 (53%)	20 (32%)
Våld i ungas partnerrelationer	14 (23%)	30 (48%)	23 (37%)
Sexuella övergrepp utanför nära relationer	10 (16%)	23 (37%)	12 (19%)
Sexuella trakasserier på arbetsplatser och/eller studiemiljöer	12 (19%)	19 (31%)	9 (15%)
Prostitution och människohandel för sexuella ändamål	3 (5%)	15 (24%)	7 (11%)
Kommersialisering och exploatering av kvinnor i reklam, medier och pornografi	1 (2%)	8 (13%)	3 (5%)
Inget av ovan alternativ ingår i lärandemålen/undervisningen/examinationen	16 (26%)	0	3 (5%)
Vet ej	7 (11%)	4 (6%)	10 (16%)

Ovanligare var kunskap om sexuellt våld och våld i ungas partnerrelationer

Det som förekom i lägre eller mycket lägre grad än dessa våldsformer i lärandemål, undervisning och examination var i stället kunskap om olika former av sexuellt våld (tabell 8). Mindre vanligt var samtliga former av sexuellt våld som begås utanför nära relationer, sexuella övergrepp mot barn - som begås både inom och utanför nära relationer – och våld i ungas partnerrelationer. Totalt mellan 33 (53 %) och 8 (13 %) och respondenter rapporterade att de undervisade om det (i fallande ordning):

- Sexuella övergrepp mot barn (53%)
- Våld i ungas partnerrelationer (48%)
- Sexuella övergrepp utanför nära relationer (37%)
- Sexuella trakasserier på arbetsplatser och/eller studiemiljöer (31%)
- Prostitution och människohandel för sexuella ändamål (24%)
- Kommersialisering och exploatering av kvinnor i reklam, medier och pornografi (13%)

Ingen samstämmighet mellan lärandemål, undervisning och examination

Det fanns inte heller någon samstämmigt i hur en och samma våldsform ingick i lärandemål, undervisning och examination. Tabell 8 visar att samtliga våldsformer ingick i störst utsträckning i undervisning och i minst utsträckning i lärandemål. Som exempel på jämförelse rapporterade 39 respondenter (63 %) att våld i heterosexuella partnerrelationer ingick i lärandemål, 58 (94 %) i undervisning och 50 (81 %) att det ingick i examination. För kommersialisering och exploatering av kvinnor i reklam, medier och pornografi var motsvarande siffror enbart 1 (2 %) som rapporterade att det ingick i lärandemål, 8 (13 %) i undervisning och 3 (5 %) i examination.

Trots att alla uppgett att examensmålet ingick i lärandemål var det bara mellan 1 (2 %) och 39 (63 %) respondenter som rapporterade att de hade lärandemål för någon av de ingående våldsformerna. Likaså hade alla utom en uppgett att examensmålet ingick examination men mellan 3 (5 %) och 50 (81 %) rapporterade att de examinerade någon av våldsformerna.

Hur förstå bristen på samstämmighet?

Fritextsvar i svarsalternativen, ”*Inget av ovan*” och ”*Vet ej*” (tabell 8), om våldsformer i lärandemål kan förklara den lägre omfattningen av samtliga våldsformer i lärandemål och den högre i undervisning. Av de totalt 23 (37 %) kommentarerna beskriver 21 att alla, eller delar av, våldsområdena ingick i utbildningen och att de hade undervisning men att lärandemål inte var uttryckligen specificerade i våldsformer, utan på en generell och övergripande nivå. Hälften skrev att de låg nära eller var identiska med examensmålets formulering och att våldsbegreppen ”mäns våld mot kvinnor” och/eller ”våld i nära relationer” användes. Följande citat exemplifierar det:

Beskrivningarna är generellt hållna, specificerar inte särskilda subgrupper/underteman.

Vi använder det nationella lärandemålet i sin helhet i sista kursen på programmet.

Lärandemål första kursen i programmet; beskriva mäns våld mot kvinnor och våld i nära relation, dess uttryck och konsekvenser.

Vi har formulerat lärandemålen som mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer och i och med det berörs flera undergrupper i undervisningen.

Formuleringen är bland annat mäns våld mot kvinnor. Alla de målen som nämns här tas upp på programmet men förekommer inte som explicit utskrivna mål.

I ett svar framgår att utbildningsanordnaren gjort ett val att inte utbilda om just kommersialisering och exploatering av kvinnor i reklam, medier och pornografi. En ytterligare kommentar var, ”oklart vad som menas med ingår i lm: i formuleringen eller i innehållet/innebörd?”. Frågan hade för denna respondent varit för otydlig; gällde den om våldsformerna skulle vara uttryckta explicit eller implicit i lärandemål? Syftet var att efterfråga explicita, tydliga formuleringar där våldsformer angavs. De få fritextsvaren om undervisning (tabell 8) ger ingen ytterligare förklaring. Respondenterna kommenterade antingen att de inte visste vad lärare undervisar om eller, som tidigare, att undervisningen inte var, ”specificerad enligt ovanstående alternativ” och att utbildningen tog ”sikte på dessa mål rörande alla brott som studeras på utbildningen”. En rimlig förklaring är att de flesta av utbildningsanordnarna (74 %) hade haft undervisning i obligatoriska kurser för alla studenter, inom området mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer, redan innan examensmålet infördes i Högskoleförordningen (1993:100). Betydligt färre hade haft lärandemål (46 %) och examination (55 %) inom området (Carlsson 2020, s.34). Detta förhållanden, att ha utvecklat undervisning för vissa våldsformer, men inte lärandemål eller examination, tycks ha bestått.

Inget av fritextsvaren ger någon klarhet i bristen på samstämmighet mellan undervisning och examination 2022. Då innehållet i lärandemål är det som genom kursplanen, juridiskt reglerar vad studenter förväntas få undervisning i och lära sig, och genom examinationen får visa att de uppnått, blir det oklart hur utbildning av våldsformerna fungerar i praktiken. Eftersom examination av studenters uppnådda lärande ska göras mot lärandemål, väcker det frågor om hur utbildningsanordnarna också vet och säkerställer vad studenterna lärt sig och kan vid kursernas slut.

Förekomst av utbildning om tillämpningsområden varierade starkt

En ytterligare följdfråga fanns om lärandemål, undervisning och examination inom de tillämpningsområden som omfattas av Sveriges nationella strategi att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor (Skr. 2016/17:10). Svartalternativen utgör en operationalisering av kunskap som rör professionsfärdigheter att upptäcka, skydda och stödja våldsutsatta samt arbete med brottsbekämpning och förebyggande arbete på individ- och strukturell nivå. Resultatet tyder på att det var vanligt att utbilda inom de flesta av tillämpningsområdena men att inget enskilt område ingick hos samtliga utbildningsanordnare. Även tillämpningsområdena ingick i mycket varierande omfattning i professionsutbildningarna.

Vanligast var kunskap inom områdena upptäckt, skydd och stöd

Tabell 9 visar att det som oftast förekom var kunskap inom områdena upptäckt, skydd och stöd.

Tabell 9. Examensmålets tillämpningsområden i lärandemål, undervisning och examination. Resultat år 2022. (n = 62)

Svartalternativ	Antal (%) Ingår i lärandemål	Antal (%) Ingår i undervisning	Antal (%) Ingår i examination
Professionens skyldigheter och ansvar inom våldsområdet (t.ex. konventioner, lagar, förordningar, föreskrifter, allmänna råd, policy och rutiner mm).	39 (63%)	60 (97%)	49 (79%)
Att upptäcka våld (t.ex. genom att identifiera våldsutövande och våldsutsatthet och genom att ställa frågor om och samtala om våld)	37 (60%)	57 (92%)	46 (74%)
Våldets karaktär och konsekvenser	34 (55%)	55 (89%)	46 (74%)
Skydd och stöd för våldsutsatta (t.ex. anmälan, utredning, omhändertagande av barn, stöd i föräldraskap, professionellt bemötande, stödsamtal, vård, behandling, skyddat boende, ekonomiskt bistånd, vägledning, hjälp i kontakter med hälso- och sjukvård, socialtjänst, polis mm.)	30 (48)	51 (82%)	39 (63%)
Teoretiska perspektiv på våld inom området för examensmålet	30 (48%)	50 (81%)	38 (61%)
Samverkan mellan olika professioner	28 (45%)	39 (63%)	28 (45%)
Förebyggande arbete mot våld på individnivå (t.ex. vård och behandling för våldsutövare)	11 (18%)	20 (32%)	15 (24%)
Förebyggande arbete mot våld på strukturell nivå (t.ex. insatser till allmänheten, till elever i skolan eller på annat sätt för att förändra makt-, maskulinitetsstrukturer och normer kring våld).	11 (18%)	19 (31%)	11 (18%)
Brottsbekämpning inom rättssystemet	7 (11%)	12 (19%)	9 (15%)
Inget av ovan	14 (23%)	0	2 (3%)
Vet ej	7 (11%)	5 (8%)	11 (18%)

En majoritet av respondenterna, mellan 60 (97 %) och 39 (63 %) och rapporterade att kunskap om någon av dessa tillämpningsområden förekom i undervisningen (i fallande ordning):

- Professionens skyldigheter och ansvar inom våldsområdet (t.ex. konventioner, lagar, förordningar, föreskrifter, allmänna råd, policy och rutiner mm) (97%)
- Att upptäcka våld (t.ex. genom att identifiera våldsutövande och våldsutsatthet och genom att ställa frågor om och samtala om våld) (92%)
- Våldets karaktär och konsekvenser (89%)
- Skydd och stöd för våldsutsatta (t.ex. anmälan, utredning, omhändertagande av barn, stöd i föräldraskap, professionellt bemötande, stödsamtal, vård, behandling, skyddat boende,

ekonomiskt bistånd, vägledning, hjälp i kontakter med hälso- och sjukvård, socialtjänst, polis mm.) (82%)

- Teoretiska perspektiv på våld inom området för examensmålet (81 %)
- Samverkan mellan olika professioner (63%)

Resultatet i sig tyder på att arbetet kommit långt med att införa examensmålet i dessa avseenden men behöver beaktas i relation till resultatet av våldsformer i utbildningen. Upptäckt, skydd och stöd betyder inte nödvändigtvis samma för alla våldsformer. Det finns likheter och skillnader.

Ovanligare var kunskap om förebyggande arbete

Det som var ovanligare i utbildningarna var framför allt kunskap om brottsbekämpning och förebyggande arbete på strukturell- och individuell nivå (tabell 9). Mellan 20 (32 %) och 12 (19 %) respondenter rapporterade att kunskap om någon av dessa förekom i undervisningen (i fallande ordning):

- Förebyggande arbete mot våld på individnivå (t.ex. vård och behandling för våldsutövare) (32%)
- Förebyggande arbete mot våld på strukturell nivå (t.ex. insatser till allmänheten, till elever i skolan eller på annat sätt för att förändra makt-, maskulinitetsstrukturer och normer kring våld) (31%)
- Brottsbekämpning inom rättssystemet 19%)

Detta resultat är mera problematiskt med tanke på syftet med Istanbulkonventionen (Europarådet 2011), den nationella strategin (Skr. 2016/17:10) och avsikten med examensmålet, där förebyggande arbete är centralt.

Ingen samstämmighet mellan lärandemål, undervisning och examination

På motsvarande sätt som för våldsformer i utbildningen var resultatet inte heller samstämmigt mellan hur tillämpningsområdena rapporterades ingå i lärandemål, undervisning och examination. Kunskap om dessa förekom främst i undervisning, i mindre omfattning i examination och i betydligt mindre omfattning i lärandemål. Exempelvis rapporterade 49 (79 %) att professionens skyldigheter och ansvar inom våldsområdet examinerades trots att 60 (97 %) uppgav att det ingick i undervisningen. Skydd och stöd var det 39 (63 %) som uppgav att de examinerade trots att 51 (82 %) undervisade om det. Förebyggande arbete mot våld på strukturell nivå examinerades enbart hos 11 (18 %) av utbildningsanordnarna, att döma av respondenternas svar.

Förändringar sedan 2019

Förändringar i förutsättningar för arbetsprocessen

Förändringar sedan 2019 avseenden undervisande och examinerande personal är delvis svåra att med säkerhet fastställa då dessa frågor var undersökta på ett lite annorlunda sätt i den första studien. Svaren från båda studier, 2019 och 2022, på olika frågor och olika svarsalternativ ger dessutom motstridiga resultat. Något går ändå att säga om dessa förutsättningar för att införa examensmålet och utbilda studenter inom examensmålet.

Omfattningen utbildningsanordnare med anställda lärare har ökat

Omfattningen respondenter som 2019 rapporterade att de hade *lärare anställda som undervisade* inom området för examensmålet var 87 procent medan det 2022 hade ökat med 10 procentenheter till 97 procent. Mellan dessa år hade omfattningen respondenter som uppgav att de hade *lärare anställda som examinerade* ökat med 15 procentenheter, från 83 till 98 procent. Denna procentuella ökning bedöms vara en uppskattning, på grund av det interna bortfallet i dessa frågor 2019 (Carlsson 2020, s.37–38).

Alla hade någon där tre förut saknat lärare

Hur många utbildningsanordnare som hade eller saknade någon lärare, anställd eller gästlärare, var svarare att fastställa 2019 på grund av de skäl som angavs ovan. De två frågorna 2022 om *vem/vilka som undervisar respektive vem/vilka som examinerar* inom området hade 2019 andra svarsalternativ som rörde var lärare var verksamma. Det gick att ange flera svarsalternativ som omfattade både anställda vid den egna institutionen och gästlärare förankring i samma typ av organisationer som 2022. En ny granskning och analys gjordes därför av samtliga svar 2019 på två frågor, varav den ena gällde *vem/vilka undervisar* på institutionen/motsvarande inom området. Den andra gällde *hur många lärare på institutionen som undervisar och/eller examinerar* inom området, och dess svarsalternativ, ”Inte aktuell, det ingår ingen undervisning och examination inom området”. Här fanns även plats för fritextkommentar. Syftet med denna nya analys var att möjliggöra en jämförelse med 2022. Den presenteras i tabell 10, där resultatet av den nya analysen av materialet 2019 har anpassats efter formuleringarna 2022.

Där alla 2022 hade någon lärare, anställd och/eller gästlärare saknade 2019 tre utbildningsanordnare detta, att döma av respondenternas svar. Då var det 3 (4 %) av det totala antalet enkätsvar (n=69), som inte uppgett något av alternativen anställd eller gästlärare som undervisar och hade rapporterat att frågan inte var aktuell då det inte ingick undervisning och examination inom området. De hade alltså ännu inte påbörjat arbetet. Övriga respondenters svar i dessa frågor visar att de antingen hade både lärare anställda vid institutionen och gästlärare, enbart lärare anställd/a vid sin institution eller enbart gästlärare. Till skillnad från detta resultat bedömdes alltså samtliga 2022 ha någon lärare – anställda och/eller gästlärare - inom området för examensmålet och ingen uppgav att de helt saknade lärare för undervisning.

Tabell 10. Vem/vilka undervisar inom området för examensmålet? Jämförelse mellan 2019 och 2022, procentandel och förändring i procentenheter.

	% 2019 (n=69)	% 2022 (n=62)	% förändring 2019 till 2022
Både lärare anställda vid vår institution/motsvarande och gästlärare undervisar inom området	55	73	+18
Enbart lärare anställd/a vid vår institution/motsvarande undervisar inom området	32	24	-8
Enbart gästlärare undervisar inom området	7	3	-4
Vi har inga lärare som undervisar inom detta område, <i>varken anställda eller gästlärare</i>	4 ¹⁸	0	-4

¹⁸ Dessa tre uppgav att de ännu inte hade infört undervisning och examination. Det fanns ytterligare två som angav detta svarsalternativ 2019 men den hade i fritextkommentar till svaret uppskattat att de hade två lärare, och den andra beskrev att de hade inhyrda gästlärare. Dessa två svar har därför bedöms som att de hade undervisning. Ett internt bortfall fanns i de båda undersökta frågorna för 2019.

Vanligare med både anställda och gästlärare

Jämfört med 2019 hade det inte skett någon förändring i relationen mellan vilket som var vanligast i undervisning: både anställda och gästlärare, enbart anställda eller enbart gästlärare. Även 2019 var det vanligast med *både* anställda och gästlärare som undervisar. År 2022 rapporterade emellertid 18 procent fler att de hade både lärare anställd/a och gästlärare (tabell 10). Drygt hälften (55 %) rapporterade 2019 att de hade detta, med nästan tre fjärdedelar (73 %) hade det 2022. De som uppgav att de hade *enbart* lärare anställd/a hade samtidigt minskat med 8 procentenheter, från 32 till 24 procent. Det hade alltså blivit något vanligare att anlita gästlärare, i stället för att i högre utsträckning anställa lärare. Att enbart anlita gästlärare hade dock minskat med 4 procentenheter, från 7 till 3 procent.

Vanligare med mindre lärarkollegier

Resultatet i den första studien (Carlsson 2020) visade att antalet anställda lärare 2019 som undervisade eller examinerade inom området varierade starkt, mellan noll och 30 personer hos de olika utbildningsanordnarna. En stor variation fanns även 2022, mellan noll och 10 lärare eller fler.

Frågan var 2019 lite annorlunda formulerad. I stället för, ”hur många hos er anställda lärare undervisar och/eller examinerar” efterfrågades, ”hur många lärare på institutionen/motsvarande undervisar och/eller examinerar”.¹⁹ Avsikten var emellertid densamma. Omfattningen undersöktes då också kvalitativt genom fritextsvar, för att få en bild av hur respondenterna beskrev situationen med egna ord. Det synliggjorde en osäkerhet i kännedom om hur många lärare som arbetade inom detta område, vilket också gjorde det svårt att kategorisera svaren då de gavs på ett ungefär som varierade, till exempel ”5 till 6”, ”5 till 7” eller ”6 till 8”. År 2022 fanns i stället fasta och uteslutande svarsalternativ med plats för fritextsvar. Ingen hade där kommenterat att de hade så många som upp till 30 lärare.

En bedömning av förändringen i omfattningen anställda lärarresurser mellan båda åren kan göras med möjligheterna att forma ett lärarkollegium i åtanke. Tabell 11 visar att det vanligaste 2019 var att ha 2 till 3 lärare (28 %) eller 4 till 5 lärare (28 %), medan det vanligaste 2022 var att ha 2 till 3 lärare (39 %) och näst därefter att ha 4 till 5 lärare (29 %). Det innebär en ökning med 11 procentenheter av dem som hade 2 till 3 lärare medan andelen med 4 till 5 ökat försumbart med enbart 1 procentenhet, vilket utgör mindre än ett svar (tabell 11).

Tabell 11. Hur många anställda lärare undervisar och/eller examinerar inom området? Jämförelse mellan 2019 och 2022, procentandel och förändring i procentenheter.

	% 2019 Lärare på institutionen som undervisar och/eller examinerar (n=69)	% 2022 Anställda lärare som undervisar och/eller examinerar (n=62)	% förändring 2019 till 2022
2 till 3 lärare	28	39	+11
4 till 5 lärare	28	29	+1
Minst 2 lärare	86	87	+1
Minst 4 lärare	58	48	-10

¹⁹ 2019 löd fråga: ”Ungefär hur många lärare på institutionen/motsvarande undervisar och/eller examinerar inom området mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer?” 2022 löd frågan: ”Hur många hos er anställda lärare undervisar och/eller examinerar inom området mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer?”

År 2019 uppgav 86 procent respondenter att de hade *minst 2 lärare* som undervisade och examinerade inom området (Carlsson 2020, s.36). År 2022 rapporterade stället 87 procent de hade minst 2 lärare, en försumbar ökning då. *Minst 4 lärare* rapporterades 2019 av 58 procent medan 48 procent gjorde det 2022, en minskning med 10 procentenheter. Oavsett om informanterna 2019 hade avsett enbart anställda eller både anställda och gästlärare, ser det därför ut att ha skett en förskjutning mot kollegier där antalet anställda lärare som undervisar och/eller examinerar inom området är färre. En liten andel tycks ännu inte ha de förutsättningar de behöver i form av anställda lärarresurser då två rapporterade 2022 att de inte hade anställda lärare som undervisade och/eller examinerade inom området och tre att de enbart hade en anställd.

Vanligare att ha gått kurser som kvalifikation inom området

I de båda frågorna 2022 om vilka kvalifikationer inom området mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer som anställda i lärarkollegiet respektive personal med övergripande utbildningsansvar, användes 2019 i stället begreppet ”kompetens”. Frågorna löd, ”Vilken kompetens inom mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer finns i lärarkollegiet vid institutionen/motsvarande?”, respektive ”har personal med övergripande ansvar att integrera examensmålet i utbildningen”. Svartalternativen avsåg emellertid sådant som omfattas av begreppet kvalifikationer i denna uppföljande studie; kunskaper, färdigheter och kompetenser i både formell och informell bemärkelse som behövs för ett pedagogiskt uppdrag inom området. Självrapporterad förekomst av formella kvalifikationer hos anställda har undersökts i form av kurser/utbildning men även informella i form av erfarenhet från yrkesarbete i praxis och egen forskning.²⁰

En jämförelse av förändringen mellan de båda åren presenteras i tabell 12 och 13. Resultatet visar att anställda lärares formella kvalifikationer inom området har ökat i gruppen som helhet. År 2019 dominerade erfarenheter från praxis som kvalifikationer för både lärarkollegierna och personal med övergripande utbildningsansvar. Tre år senare 2022 dominerade i stället att ha gått kurser eller utbildning; en förändring med 38 procentenheter för lärarkollegierna och med 33 procentenheter för personal med övergripande utbildningsansvar.

Omfattningen respondenter som svarade att de hade erfarenhet från praxis var i det närmaste oförändrad för både lärarkollegierna och personal med övergripande utbildningsansvar, då 2 procent 2022 motsvarar 1 svar. Jämförelsen för detta svarsalternativ görs med viss reservation, då det i enkäten 2019 var något annorlunda formulerat: ”De har erfarenhet av arbete med frågor om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer i det yrke som utbildningen leder fram till” medan det 2022 stod, ”De har erfarenhet från praxis av att arbeta med frågor om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer”. Egen forskning som grund för kvalifikationer hade minskat med 14 procentenheter för lärarkollegierna och 6 procentenheter för personal med övergripande utbildningsansvar. De som uppgav att det vid institutionen helt saknades kvalifikationer

²⁰ I arbetet med metodutveckling av enkäten byttes begreppet på grund av kvalifikationsbegreppets ställning som författningsreglerat, genom Förordning om referensram för kvalifikationer för livslångt lärande, och det nationella systemet för matchning på arbetsmarknaden, Sveriges referensram för kvalifikationer, SeQF. Detta omfattar både kvalifikationer från studier och arbetsliv. Kvalifikationer avser där, ”vad en person ska veta, förstå och kunna göra för att erhålla kvalifikationen (...) en uppsättning krav på den kompetens som en individ behöver i en yrkesroll, arbetsuppgift eller inom ett visst kompetensområde inom arbetslivet” (MYh 2023). Inom högskolan finns en referensram specifikt för högskoleexamina (UHR 2023) som är reglerad genom den europeisk Bolognaprocessen för samordning av högre utbildning (Om Bologna, se kap.6). Den avser enbart ett formellt resultat av lärande, med bevis från en genomförd utbildning i form av dokument såsom betyg, diplom eller utbildningsbevis. Detta utfärdas när läranderesultatet har blivit bedömt och formellt godkänt enligt en viss beskrivning (Lindberg-Sand 2008; UHR 2023).

inom området hade minskat med 5 procentenheter för lärarkollegierna och 21 procentenheter för personal med övergripande utbildningsansvar.

Tabell 12. Lärarkollegiets kvalifikationer inom området för examensmålet. Jämförelse mellan 2019 och 2022, procentandel och förändring i procentenheter.

Svarsalternativ	% 2019 (n=69)	% 2022 (n=62)	% förändring 2019 till 2022
De har erfarenhet från praxis av att arbeta med frågor om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer	70	68	-2
De bedriver/har bedrivit egen forskning på området	59	45	-14
De har gått kurser/utbildning inom området	48	86	+38
Saknar helt kvalifikationer inom detta kunskapsområde	7	2	-5

Tabell 13. Kvalifikationer personal med övergripande utbildningsansvar inom området för examensmålet. Jämförelse mellan 2019 och 2022, procentandel och förändring i procentenheter.

Svarsalternativ	% 2019 (n=69)	% 2022 (n=62)	% förändring 2019 till 2022
De har erfarenhet från praxis av att arbeta med frågor om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer	46	47	+1
De bedriver/har bedrivit egen forskning på området	29	23	-6
De har gått kurser/utbildning inom området	33	66	+33
Saknar helt kvalifikationer inom detta kunskapsområde	26	5	-21

Gästlärare kom fortfarande främst från professionens praxis

Förändringar i var gästlärare var verksamma presenteras i tabell 14. Liksom 2022 uppgav respondenterna 2019 att de främst kom från det yrke som utbildningen leder fram till. Att ha gästlärare från den egna professionens praxis hade dessutom blivit vanligare. Det hade ökat med 8 procentenheter, från 29 till 37 procent. Näst vanligast 2019 var gästlärare "anställda vid annan institution" (28 %) vilket inte direkt går att jämföra med 2022 då det inte konkretiserade om det rörde sig inom det egna eller annat lärosäte. I den uppföljande studien fanns i stället för detta ändamål två olika svarsalternativ som preciserade, "Vid annan institution inom samma lärosäte" och "Vid annat lärosäte". Det näst vanligaste var inom samma lärosäte (26 %).

Gästlärare från annan statlig myndighet som inte är universitet, hade ökat något från 20 till 23 procent, medan gästlärare från en civilsamhällesorganisation hade minskat med 5 procentenheter, från 26 till 21 procent. Sammantaget ser lärosätena ut att i större utsträckning föredra att anlita gästlärare från professionens praxis och andra myndigheter än från civilsamhället.

Tabell 14. Var är gästlärare verksamma som ni anlitar inom området? Jämförelse mellan 2019 och 2022, procentandel och förändring i procentenheter.

Svarsalternativ	% 2019 (n=69)	% 2022 (n=62)	% förändring 2019 till 2022
I det yrke som professionsutbildningen leder fram till	29	37	+8
Lärare anställda vid annan institution ²¹	28	-	-
-Vid annan institution inom samma lärosäte	-	26	-
-Vid annat lärosäte	-	16	-
I en civilsamhällesorganisation	26	21	-5
Vid annan statlig myndighet som inte är universitet	20	23	+3

²¹ Svarsalternativets formulering 2019. 2022 var det i stället nedbrutet i de två följande formuleringarna som preciserar inom eller utom det egna lärosätet.

Sammanfattningsvis baserat på dessa resultat, bedöms förutsättningar och möjligheter 2022 att genomföra utbildning inom examensmålet och forma en pedagogisk miljö med ett lärarlag, fortfarande variera men vara relativt goda, goda eller mycket goda för de allra flesta. Resultatet visar att lärosätena arbetar med att skapa godare förutsättningar genom framför allt att anlita gästlärare, och att utveckla anställdas egna kunskaper inom området för examensmålet genom formella kvalifikationer i form av utbildning. En liten andel tycks ännu inte ha de förutsättningar de behöver i form av anställda lärarresurser, då två uppgav 2022 att de inte hade anställda lärare som undervisade och/eller examinerade inom området – enbart gästlärare - och tre att de enbart hade en anställd.

Förändringar i arbetsprocessen med examensmålet

Allt fler hade infört examensmålet i utbildningarna

Att döma av resultatet på övergripande nivå om införandet av examensmålet i utbildningsplanen, lärandemål, undervisning och examination har det skett en klar utveckling i arbetet vid lärosätena med att integrera examensmålet i professionsutbildningarna sedan 2019. Det presenteras i tabell 15. Då svarade 87 procent att de hade infört det i sina utbildningsplaner, medan samtliga hade det 2022, 13 procent fler. Examensmålet var infört i lärandemål, rapporterade 59 procent 2019. Detta hade också ökat till samtliga, en ökning med hela 41 procent. Undervisning hade blivit vanligare, från 84 procent 2019 till 98 procent 2022, en ökning med 14 procentenheter. Även examination inom området var vanligare. Det hade ökat med 21 procentenheter från 74 till 95 procent.

Tabell 15. Införande av examensmålet i utbildningsplan, lärandemål, undervisning och examination. Jämförelse mellan 2019 och 2022, procentandel och förändring i procentenheter.

Svarsalternativ	% 2019 (n=69)	% 2022 (n=62)	% förändring 2019 till 2022
Har infört examensmålet i utbildningsplanen	87	100	+13
Har infört examensmålet som lärandemål i (en eller flera) kursplaner	59	100	+41
Har undervisning inom examensmålet	84	98	+14
Har infört examination inom examensmålet	74	95	+21

Undervisning och examination varierade mindre mellan olika professioner

En variation som fanns 2019, mellan och inom olika professionsutbildningar, i var utbildningsanordnarna befann sig i processen med att integrera examensmålet i undervisning och examination, ser därmed också ut att ha jämnats ut. Det var då 67 till 100 procent av de olika professionsutbildningarna som svarade att det ingick undervisning inom examensmålet. Samtliga Jurist- och Tandläkarprogram uppgav detta. Mellan 50 och 100 procent rapporterade att det ingick examination. Här var det samtliga Jurist- och Tandhygienistprogram som uppgav att det ingick. Övriga svar tydde då på att det ännu inte fanns undervisning och examination inom området vid alla utbildningsorter inom en och samma professionsutbildning. Det partiella bortfallet 2019 var emellertid förhållandevis stort i frågor om införande av lärandemål (n=8), undervisning (n=9) och examination (n=9) varför dessa siffror bedömdes utgöra en uppskattning (Carlsson 2020, s.38 ff.).

Var utbildningsanordnarna befann sig 2022 varierade mycket lite mellan olika professionsutbildningar. De fyra som ännu inte hade infört undervisning eller examination inom examensmålet representerade ett fysioterapeutprogram, två sjuksköterskeprogram vid olika utbildningsorter och ett tandläkarprogram. Det tydligaste exemplet på utveckling inom en och samma professionsutbildning utgörs av

sjuksköterskeprogrammet med 25 utbildningsorter 2019 och 2022 - flest av de åtta professionsutbildningarna. Där uppgav 17 av totalt 23 enkätsvar 2019 (74 %) att de hade undervisning och 16 (70 %) att de hade examination. År 2022 hade omfattningen ökat till 19 (95 %) av totalt 20 enkätsvar, för både införande av undervisning respektive examination. Två sjuksköterskeprogram vid olika lärosäten rapporterade att de antingen inte hade undervisning eller inte hade examination.

Vanligare med undervisning inom flera våldsområden men inte alla

En central fråga i sammanhanget är om det skett någon förändring i andelen som utbildade om respektive våldsform. År 2019 undersöktes enbart omfattningen av dem som hade *undervisning* om våldsformerna och jämförelsen gäller därför enbart detta.

På grund av metodutvecklingen av enkäten görs jämförelsen med viss reservation, då en del våldsformer är något annorlunda formulerade på grund av metodutveckling av enkäten. Innehållet i dessa något annorlunda formuleringar behandlas emellertid som likvärdigt utom för svarsalternativet, ”Sexuella övergrepp mot barn”, som av misstag formulerats, ”Sexuella övergrepp mot barn utanför nära relationer”. Med beaktande av dessa förändringar visar jämförelsen att omfattningen av de utbildningar som undervisar har tydligt ökat för flera våldsformer – en positiv förändring - men inte för alla. Ett mönster från 2019 består. Detta presenteras i tabell 16 och utvecklas i följande avsnitt. Asterisker i tabellen avser våldsbegrepp som är identiskt formulerade i svarsalternativen 2019 och 2022.

Tabell 16. Våldsformer i undervisning. Jämförelse mellan 2019 och 2022, procentandel och förändring i procentenheter.

Svarsalternativ	% 2019 (n=69)	% 2022 (n=62)	% förändring 2019 till 2022
Våld mot barn i nära relationer	74	76	+2
Våld i heterosexuella partnerrelationer	72	94	+22
*Barn som bevittnar/lever med våld i nära relationer	67	77	+10
*Särskilt utsatta livsvillkor t.ex. utifrån ålder, funktionsnedsättning, sexuell läggning, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning	61	77	+16
Våld i hbtq-personers partnerrelationer	49	68	+19
*Hedersrelaterat våld och förtryck, tvångs- och barnäktenskap, könsstympning av flickor och kvinnor	43	60	+17
Sexuella övergrepp mot barn	-	53	-
Sexuella övergrepp mot barn utanför nära relationer	36	-	-
Våld i ungas partnerrelationer	48	48	0
*Sexuella övergrepp utanför nära relationer	38	37	-1
*Sexuella trakasserier på arbetsplatser och/eller studiemiljöer	29	31	+2
*Prostitution och människohandel för sexuella ändamål	20	24	+4
*Kommersialisering och exploatering av kvinnor i reklam, medier och pornografi	13	13	0

Våld i nära relationer fortfarande det vanligaste

Precis som 2022 var det vanligast 2019 att undervisa om olika former av våld *inom* nära relationer och särskilt utsatta livsvillkor, medan våld i ungas partnerrelationer och olika former av sexuellt våld *utom* nära relationer var mera ovanligt (tabell 16). Här har det inte skett någon förändring.

En liten omfördelning har skett i vilka våldsformer i nära relationer som främst ingår i utbildningarna (tabell 16). År 2019 var våld mot barn i nära relationer vanligast, följt av våld i heterosexuella partnerrelationer. År 2022 var det i stället våld i heterosexuella

partnerrelationer följt av barn som bevittnar/lever med våld i nära relationer och särskilt utsatta livsvillkor. Andelen respondenter som uppgav att de undervisade om våld i heterosexuella partnerrelationer har ökat mest av samtliga våldsformer, från 72 till 94 procent, en ökning på 22 procentenheter. Förändringen för våld mot barn i nära relationer var i jämförelse 2 procentenheter, vilket enbart motsvarar en utbildningsanordnare. Ökningen för övriga former av våld i nära relationer och särskilt utsatta livsvillkor var mellan 10 och 19 procentenheter, utom för våld i ungas partnerrelationer där ingen förändring skett. På grund av att svarsalternativet om sexuella övergrepp mot barn var annorlunda utformat 2019 går en jämförelse inte att göra för denna våldsform.

Sexuellt våld utanför nära relationer fortfarande mera ovanligt

Omfattningen av dem som uppgav att de undervisade om olika former av sexuellt våld utom nära relationer var oförändrad eller mycket liten (tabell 16). Resultaten för svarsalternativen våld i ungas partnerrelationer och sexuella övergrepp mot barn visar att omfattningen 2022 av dem som undervisar om dessa våldsformer var mycket lägre än för alla andra former av våld mot barn. Omkring hälften uppgav 2022 att de undervisade om det.

Det övergripande mönstret från 2019 kvarstår

En sammantagen bedömning är att det övergripande mönstret från 2019 kvarstår. Det går en skiljelinje vid våld inom och utanför nära relationer med betoning på sexuellt våld. Mer kunskap behövs vid lärosätena om de våldsformer som avsågs med begreppen ”mäns våld mot kvinnor” och ”våld i nära relationer” i den nationella strategin (Skr. 2916/17:10) och färdigheter i att examinera dem, då examination 2022 förekom i en generellt alltför liten omfattning. För att garantera studenternas kunskaper om våld inom examensmålet behöver examination finnas för kunskaper om samtliga våldsformer och hos samtliga utbildningsanordnare. Särskilt angeläget är att Jämställdhetsmyndigheten får möjlighet att stödja lärosätena i att utbilda om våldsformer som en stor del av studenterna fortfarande inte får lära sig.

Tillämpningsområden i utbildningarna nya frågor 2022

Frågor 2022 om införande av examensmålets tillämpningsområden i utbildningarna gällde kunskaper som rör professionsfärdigheter att upptäcka, skydda och stödja våldsutsatta samt om arbete med brottsbekämpning och förebyggande på individ- och strukturell nivå. Detta undersöktes inte 2019 och någon jämförelse för att se förändringar i dessa avseende går därför inte att göra.

Sammanfattningsvis tyder resultatet kring var utbildningsanordnarna befann sig i arbetsprocessen med att införa examensmålet, på att de arbetar aktivt med att skapa godare förutsättningar för att kunna utbilda sina studenter inom området. På motsvarande sätt som 2019 finns också en diskrepans mellan resultat på övergripande nivå - om införandet av examensmålet i utbildningsplaner, lärandemål, undervisning och examination - och på konkret nivå om ingående våldsformer och professionella tillämpningsområden. Den tyder på att mycket arbete återstår.

Kapitel 4. Svårigheter

Introduktion

I detta kapitel presenteras resultat som rör sammanhang kring utbildningsbehoven i form av *svårigheter i arbetet med att integrera examensmålet* i professionsutbildningarna. Detta sammanhang omfattas av den andra och fjärde frågeställningen:

- Vilka svårigheter ser de (utbildningsanordnarna) i detta arbete?
- Vilka förändringar i dessa avseenden har skett sedan 2019?

Först presenteras resultat som rör svårigheter i arbetet med att införa examensmålet. Därefter följer förändringar i dessa hänseenden jämfört med 2019.

Svårigheter i arbetet med examensmålet

Frågeställningen i denna uppföljande studie om svårigheter i arbetet med examensmålet har fokuserat på den nuvarande situationen och undersökts med två frågor som var utformade efter de komplexa utmaningar och problem som genererades i 2019. Ett delsyfte i den studien var att undersöka ”vilka sammanhang, villkor, möjligheter och svårigheter ser de (berörda institutionerna) med att ta sig an utbildning på detta område.” Detta undersöktes explorativt med öppna frågor i både enkät- och intervjustudie, som respondenterna i enkäten hade utrymme att beskriva med egna ord i fritextsvar, och berätta om vid intervjuerna. I slutrapporten (Carlsson 2020, kap. 4) presenterades resultaten med hjälp av citat, för att exemplifiera de svårigheter och möjligheter som framkom. Denna uppföljande studie har i stället undersökt hur vanligt det var att ha dessa svårigheter, genom två frågor med fasta svarsalternativ. Den första löd, ”Har ni någon av följande svårigheter eller problem i arbetet med examensmålet i er nuvarande situation?” Därefter listades det som framkommit i studien 2019 med utrymme att kryssa i, ”Ja, det är svårt att ...” för vardera svarsalternativ, eller, ”Nej, vi har inte några av dessa svårigheter kring examensmålet i vår nuvarande situation”. Det gick även att kryssa i, ”Annat, ange vad”. De två senare alternativen gav plats för fritextkommentar. Den andra frågan gällde mera specifikt utmaningar med examensmålet i sig som framkommit 2019, ”Har formuleringen av examensmålet, visa kunskap om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer, inneburit något problem i ert arbete med att införa, och utbilda inom, det?” Här kunde respondenterna svara ja eller nej och kommentera i fritextsvar.

Vanligt att ha svårigheter i arbetsprocessen

Resultatet av den förstnämnda frågan visar att samtliga svarsalternativ speglade erfarenheter som fanns i den undersökta populationen som helhet, men var olika vanligt förekommande. Tabell 18 presenterar vilka dessa svårigheter var. De omfattade alla delar i arbetsprocessen med examensmålet: från att tolka och förstå det, prioritera mellan olika examensmål, var i programmet det bäst skulle införas för att bidra till studenters kunskapsprogression, till att utforma lärandemål, undervisning och examination. De omfattade också olika förutsättningar och ramvillkor kring utbildning i form av arbetsmiljö, ekonomiska resurser, lärarresurser, svårigheter att möta studenter och kollegor kring ett laddat ämne såsom mäns våld, samt osäkerhet över hur mycket tid som

medges innan första kullen studenter förväntas uppfylla examenmålet. En majoritet, 46 respondenter (74 %) rapporterade att de hade en eller flera svårigheter, jämfört med 16 (26 %) som rapporterade att de inte hade några svårigheter (tabell 17).

Tabell 17. Svårigheter eller problem i arbetet med examenmålet. Resultat 2022. (n=62)

	Antal (%) svar
Respondenter som angett <i>en eller flera</i> svårigheter eller problem i arbetet med examenmålet ²²	45 (73%)
Respondenter som uteslutande angett att de <i>inte</i> hade några svårigheter eller problem	16 (26%)
Respondenter som svarat varken ja eller nej men kommenterat, "Annat" i fritext	1 (2%)

Tre respondenter hade *både* angett ja, att de hade en av svårigheterna *och* nej, att de inte hade några av dem. Deras svårigheterna rörde dels att prioritera i förhållande till andra examenmål i utbildningsprogrammet, dels att i en pressad arbetsmiljö få tiden att räcka för att arbeta in examenmålet, och dels att utforma examination. De är därför inkluderade i den första kategorin i tabell 17, respondenter som angav *en eller flera* svårigheter, och i respektive svarskategori tabell 18. En av de tre respondenterna har i en fritextkommentar i anslutningen till sitt Nej-svar, skrivit att tre av de i enkäten efterfrågade våldsformerna behövde ses över avseende undervisning och examination. Det har i studien bedömts som att det fanns svårigheter men bara inom vissa delar av våldsområdet. Eftersom de flesta svarsalternativ krävde att respondenten tänkte igenom och drog sig till minnes situationen med examenmålet, och eventuellt samrådde med kollegor, är en rimlig bedömning att problem de övriga angett varierade på andra vis. Likande sätt att besvara andra enkätfrågor finns och presenteras i denna rapport, exempelvis anställda lärares kvalifikationer (Kapitel 3) och behovet av fördjupad kunskap om olika våldsformer (Kapitel 5).

Vanligast var svårigheter att prioritera i förhållande till andra examenmål

I tabell 18 presenteras hur vanligt förekommande de olika svårigheterna var i populationen utbildningsanordnare. Vanligast var svårigheter i att prioritera i förhållande till andra examenmål i utbildningsprogrammet för att få in tillräcklig kunskap utan att tränga bort andra kunskapsområden. Närmare hälften, 28 (45 %) rapporterade detta. Det näst vanligaste handlade om hur arbetet med att integrera examenmålet kunde ske för att bäst bidra till studenters progression genom utbildningen: som enskild kurs eller i flera olika kurser och var i programmet. Detta angavs av 18 (29 %). Därefter fanns problem med att utforma examination så att studenterna kan visa prov på att de lärt sig det som uttrycks i lärandemål (26 %), förutsättningar och ramvillkor för arbetet i form av en pressad arbetsmiljö med svårigheter att få tiden att räcka för att arbeta in examenmålet på ett bra sätt (23 %), snäva ekonomiska resurser för att utbilda studenter (19 %), svårigheter att bryta ner examenmålet i konkreta lärandemål (18 %) samt att ha för få anställda som kan undervisa och examinera inom området (18 %).

Färre, mellan 4 (6 %) och 8 (13 %) rapporterade svårigheter med att utforma undervisning så att studenterna får öva på det som uttrycks i lärandemål (13 %); med snäva ekonomiska ramar för att skicka personal på utbildning inom examenmålet (11 %); att ämnet för examenmålet var laddat, kunde väcka mycket känslor och göra det svårt och krävande i mötet med studenter och kollegor som var kritiska eller som själva blivit utsatta (10 %); och att hantera lärare som inte deltog i interna utbildningar inom

²² I denna kategori ingår fem svar där respondenterna svarat nej men samtidigt angett en svårighet i antingen ett fast svarsalternativ eller i en fritextkommentar till nej-svar eller till "Annat, ange vad".

examensmålet (6 %). Här fanns även osäkerhet över övergångsregler för examensmålet (8 %) och svårigheter att tolka och förstå examenmålet (6 %).

Tabell 18. Svårigheter i arbetet med examensmålet. Resultat 2022. (n=62)

Svarsalternativ	Antal (%) svar
Det är svårt att prioritera i förhållande till andra examensmål i utbildningsprogrammet för att få in tillräcklig kunskap utan att tränga bort andra kunskapsområden.	28 (45%)
Det är svårt att veta hur vi bäst ska integrera examensmålet för att bidra till studenters progression genom utbildningen: som enskild kurs eller i flera olika kurser och var i programmet.	18 (29%)
Det är svårt att utforma examination så att studenterna kan visa prov på att de lärt sig det som uttrycks i lärandemål.	16 (26%)
Det är svårt att veta hur vi i vår redan pressade arbetsmiljö ska få tiden att räcka för att arbeta in examensmålet i utbildningen på ett bra sätt.	14 (23%)
Det är svårt att vi har blivit ålagda detta uppdrag utan ekonomiska resurser. Hur ska vi hantera det med våra pressade ekonomiska ramar? Vad har vi råd att utbilda om? Om något ska in måste annat bort.	12 (19%)
Ja, det är svårt att bryta ner och avgränsa examensmålet på kursnivå till konkreta lärandemål.	11 (18%)
Det är svårt att vi har för få anställda som kan undervisa och examinera inom området.	11 (18%)
Det är svårt att utforma undervisning så att studenterna får öva på det som uttrycks i lärandemål	8 (13%)
Det är svårt att vi har för snäva ekonomiska ramar för att skicka personal på utbildning inom examensmålet.	7 (11) %
Ämnet är laddat och kan väcka mycket känslor av olika slag. Det är svårt och krävande i mötet med studenter och kollegor som är kritiska till examensmålet eller själva blivit utsatta.	6 (10%)
Vi är osäkra på övergångsregler för examensmålet och hur mycket tid som medges innan första kullen studenter helt ska uppfylla det.	5 (8%)
Det är svårt att tolka och förstå examenmålet. Det är så diffust. Vi behöver veta mera om vad det ska innehålla för att kunna integrera det på ett bra sätt i utbildningen.	4 (6%)
Det är svårt att hantera att lärare visar så lite intresse och inte deltar när vi har interna utbildningar inom examensmålet.	4 (6%)
Annat, ange vad:	3 (5%)

Hur nej-svar kunde motiveras

Några av de 26 procent respondenter som svarat att de inte hade de angivna svårigheterna hade i fritextsvar motiverat nej-svaret med att lärare med kunskap, kompetens, erfarenheter och intresse fanns, att examensmålet är ett centralt område i professionen och faller in naturligt i utbildningen eller att det alltid finns utrymme för att vidareutveckla i ytterligare någon termin. I ett av dessa fritextsvar nämner i stället respondenten att examensmålet är diffust, hur de hade valt att tolka det och hänvisar till våld som ett multiprofessionellt, tvärvetenskapligt område med yrkesspecifik kunskap om rutiner och metoder som kräver samverkan med andra professioner för att veta om vad andra aktörer gör.

Andra svårigheter

Tre respondenter hade i kommentarsfältet beskrivit andra svårigheter än de som var listade. En av dem hänvisade till att det alltid var problem med att ”få utrymme till all angelägen undervisning”. En annan betonade komplexiteten mellan lärares engagemang inom området för examensmålet och att samtidigt befinna sig i en arbetsmiljö som inte ger goda möjligheter till kompetensutveckling:

De flesta lärare är mycket engagerade i frågan. Problemet är att de har begränsat med tid till vidareutbildning inom området.

Den tredje, som varken svarat ja eller nej på frågan men kommenterat den, synliggjorde ytterligare en komplexitet i betydelsen att tänka in våld i arbetet med andra examensmål:

Examensmålet behöver balanseras i relation till övriga examensmål och framför allt undervisas och examineras integrerat. Det ska vara en naturlig sak för våra studenter att tänka tanken om de uppmärksammar tecken på våld i nära relationer.

Problem med formuleringen av examensmålet

En av de dominerande svårigheterna i arbetet med examensmålet 2019 rörde kritik mot hur examensmålet var formulerat. Begreppen ”mäns våld mot kvinnor” och ”våld nära relationer” hade tolkats på annat sätt än vad som avsågs i den nationella strategin (Skr.2016/17:10, s.113–115). Brist på kännedom om examensmålets syfte och innehåll hade fått konsekvenser för möjligheterna att införa examensmålet. På grund av det ställdes den andra frågan i studien 2022 specifikt om detta. Resultatet presenteras i tabell 19 och att visar att en majoritet, 50 av respondenterna (81 %) bedömde att formuleringen av examensmålet *inte* hade inneburit något problem i arbetet med det, medan 11 respondenter (18 %) rapporterade att det hade inneburit problem.

Tabell 19. Problem med formuleringen av examensmålet. Resultat 2022. (n=62)

Svarsalternativ	Antal (%) svar ²³
Ja, det har inneburit problem i vårt arbete med detta.	11 (18%)
Nej, det har inte inneburit något problem i vårt arbete med detta.	50 (81%)

En kunskapsutvecklingsprocess som tar tid och kan skapa osäkerhet

Vid de två svarsalternativen i frågan om formuleringen av examensmålet, fanns också plats för fritextsvar. Totalt 24 respondenter hade skrivit något. Oavsett om svaren rörde ”Nej, det har inte inneburit något problem” (13 fritextsvar) eller ”Ja, det har inneburit problem” (11 fritextsvar), var de påfallande likartade. Två kategorier kunde genereras med kvalitativa analys, varav en rörde utmaningar i arbetsprocessen med program- och kursutveckling, och en annan rörde tolkningar av, och attityder till, examensmålets formulering.

Kommentarer om *arbetsprocessen med program- och kursutveckling* handlade genomgående om en pågående och ständigt utmanande kunskapsutvecklingsprocess, inte nödvändigtvis problematisk men som tagit tid att komma i gång, där det var svårt att veta hur mycket som var tillräckligt, och om de hade uppnått det som krävdes. Här hade också enkäten lett till nya insikter om att flera dimensioner saknades i utbildningen. Endast en nej-kommentar kunde ses som ett utslutande nej. Här framställdes i stället arbetsprocessen med examensmålet som en enbart positiv erfarenhet som i sig möjliggjort egen utveckling och ny medvetenhet: ”Vi har arbetat väldigt mycket med detta i en projektgrupp och det har varit givande och utvecklande”.

I kommentarer med *tolkningar av, och attityder till, examensmålets formulering* uttrycks, i både ja- och nej-svar, förståelser av begreppen ”mäns våld mot kvinnor” och ”våld i nära relationer”. En del av dessa ligger nära syftet med införandet av examensmålet. I den nationella strategin att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor (Skr. 2016/17:10), är syftet att det ska ingå som central åtgärd inom svensk jämställdhetspolitik. Strategin som helhet ska, ”bidra till att uppnå regeringens jämställdhetspolitiska delmål att mäns våld mot kvinnor ska upphöra”. Kvinnor och män, flickor och pojkar ska ha samma rätt och möjlighet till kroppslig integritet” (s.113). I denna förståelse av mäns våld mot

²³ En respondent hade inte besvarat frågan.

kvinnor och flickor grundad i ett feministiskt perspektiv, beskrivs våldet som ett av de yttersta uttrycken för bristande jämställdhet. Åtgärderna i strategin syftar uttryckligen till att också motverka pojkars, mäns och hbtq-personers utsatthet vid våld i nära relationer, hedersrelaterat våld och förtryck, sexualbrott och prostitution och människohandel för sexuella ändamål (Skr. 2016/17:10, s.113–115).

Följande tre citat uttrycker en likartad förståelse:

Ibland kan målet tolkas att det bara gäller kvinnor vilket bör förtydligas att det gäller våld generellt. (ja-svar)

Mäns våld mot kvinnor blir mer likt mål som handlar om lika rätt och diskriminering (...) (ja-svar)

Har alltid bedömts ingå i examensmålet "- visa förmåga att med helhetssyn på människan göra åtgärdsbedömningar utifrån relevanta vetenskapliga, samhälleliga och etiska aspekter med särskilt beaktande av de mänskliga rättigheterna" (nej-svar)

Andra kommentarer innehåller en annan tolkning av examensmålet, där "våld i nära relationer" förstås som det bredare begreppet, med fler former av våld och maktförhållanden inkluderade än i begreppet "mäns våld mot kvinnor" som ser ut att bokstavligen avgränsas till betydelsen mäns våld mot kvinnor i heterosexuella partnerrelationer.

Vi har valt uttrycket våld i nära relationer där också mäns våld mot kvinnor ingår. (nej-svar)

Uttrycket i examensmålet är begränsande. Det borde ha haft ett mer intersektionellt uttryck. (ja-svar)

Vi försöker vara tydliga från början, att "könsneutralisera" och förklara formuleringen av examensmålet. Det upprepas även. (nej-svar)

Examensmålet är specifikt mäns våld mot kvinnor i nära relationer vilket gör att detta är huvudfokus för undervisningen. Om examensmålet snarare hade varit våld i nära relation hade det öppnat upp för en betydligt bredare ansats i undervisningen. (nej-svar)

När nej-svar följs av en sådana tolkning blir den uttryck för en upplevd säkerhet i den egna förståelsen, som i två av citaten ovan beskriver att den också tillämpats i undervisning.

Positiva och negativa attityder till examensmålets formulering framträder i andra kommentarer:

Tvärtom har det varit bra att det finns ett tydligt examensmål om detta område. (nej-svar)

Vid våra seminarier lyfter ibland studenter frågan om varför målet framhåller just mäns våld mot kvinnor. Vi diskuterar detta med studenterna och ser det inte som problematiskt för undervisningen. (nej-svar)

Men många reagerar på att män lyfts fram i examensmålet. (nej-svar)

Två nej-svar beskriver till skillnad mot dessa, i att examensmålet hade införts i sin helhet i programmet, vilka tyder på att de inte hade tolkats och brutits ned i lärandemål. Det framgår inte hur de tillämpat det i undervisning och examination.

Sammantaget ger dessa fritextkommentarer en huvudsaklig bild av en kunskapsutvecklingsprocess i arbetet med införandet av examensmålet som tar tid och kan medföra både osäkerhet och missförstånd i vad, var någonstans och hur mycket som ska införas i utbildningen. De tyder också på att misstolkningar kan vara starkt befästa, kring

definitionerna av examensmålets våldbegrepp och vad examensmålet förväntas innehålla. Sådana fanns bland de som svarat nej på frågan om, ”Har formuleringen av examensmålet, visa kunskap om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer, inneburit något problem i ert arbete med att införa, och utbilda inom, det?” Med tanke på mönstret som beskrevs i Kapitel 3, där en betydligt större andel utbildningsanordnare hade infört olika former av våld i nära relationer än sexuellt våld utanför nära relationer, ser misstolkningar av detta slag ut att få konsekvenser för hur examensmålet konkret införs på kursnivå i undervisning och examination.

Förändringar sedan 2019

I den första studiens slutrapport (Carlsson 2020) presenterades, som tidigare nämnts, resultaten kvalitativt i denna fråga. I en första delrapport (Carlsson 2019) presenterades emellertid enkätsvaren även kvantitativt i siffror som visade hur många som svarat inom de olika kategorierna av svårigheter. Detta togs bort i slutrapporten då dels ytterligare sex enkätsvar inkom i samband med förlängd svarstid, dels på grund av andra metodproblem, i materialet (s.16–17). Då det inte fanns något tidsutrymme i studien för uppdatering av samtliga resultat gjordes ingen ny beräkning av hur många som angett vardera problemkategori. För att i denna studie kunna göra en kvantitativ jämförelse av hur vanligt det var att ha någon svårighet, har emellertid en ny beräkning gjorts av det totala antalet svar i frågan 2019. Detta presenteras här nedan tillsammans med en diskussion om hur det kvalitativa resultatet 2019 står sig kvantitativt i studien 2022.

Vanligare att ha svårigheter i arbetet med examensmålet

Enkätfrågan 2019 löd, ”Finns det något som ni upplever särskilt utmanande eller problematiskt i arbetet med att fullgöra uppdraget att integrera examensmålet i er utbildning?” På denna fråga hade 53 respondenter svarat av totalt 69 i det slutliga enkät materialet det (tabell 20). Av dessa beskrev 35 (51 %) olika utmaningar och problem i arbetet med examensmålet. Det var utöver det 18 respondenter (26 %) som på olika sätt beskrev att de inte hade några utmaningar men att de ändå kunde behöva utbildning. Med reservation för det interna bortfallet i frågan, 16 respondenter (23 %) innebär det att det verkar ha blivit vanligare att ha någon svårighet i arbetet med examensmålet, en ökning med 22 procentenheter.

Tabell 20. Har, har inte svårigheter i arbetet med examensmålet. Jämförelse mellan 2019 och 2022, procentandel och förändring i procentenheter.

	% 2019 (n=69)	% 2022 (n=62)	% förändring 2019 till 2022
Respondenter som angav <i>en eller flera</i> svårigheter eller problem i arbetet med examensmålet	51	73	+22
Respondenter som uteslutande angav att de <i>inte</i> hade svårigheter eller problem i arbetet med examensmålet	26	16	-10

Vissa dominerande svårighet 2019 dominerar även kvantitativ 2022

Tabell 21 är ett försök att i viss mån jämföra resultatet för olika svårigheter 2019 med det kvantitativa 2022. Tabellen listar de fyra svårigheter som var vanligast i enkäten (Carlsson 2019, 2020) och vid intervjuer 2019. Det innebär att de var kvantitativt vanligast i det enkätresultat som presenterades i delrapporten (Carlsson 2019) men också vid intervjuerna som ingick i slutrapporten (Carlsson 2020).

På grund av metodproblemen 2019, då enkätfrågan i den första studien inte specifikt efterfrågade dessa olika problem, och det inte fanns utrymme att svara ”Ja, det är svårt att...” eller ”Nej, vi har inte några av dessa svårigheter”, går det emellertid inte med säkerhet att veta *hur många* som skulle ha svarat att de hade en viss svårighet eller inte, jämfört med om de fått en uttrycklig fråga om det. Förändringen bedöms vara en uppskattning. Det enda som går att veta är att de flesta respondenter kom att tänka på, och beskriva, någon av dessa svårigheter. Det kan finnas många skäl till det, som exempelvis att de brottades med en viss svårighet vid det aktuella tillfälle då de fyllde i enkäten, eller att en viss svårighet gav en starkare subjektiv upplevelse av problemsituation. Intervjustudiens resultat 2019 går inte heller att jämföra kvantitativt med 2022, då urvalet var alltför litet och inte slumpmässigt, trots att intervjun innehöll specifika frågor om just de problemkategorier som genererats ur enkäten, och som respondenterna fick reagera på.

Med detta i åtanke visar tabell 20 att de två svårigheter som var vanligast i *både* enkät- och intervjustudie 2019 också var kvantitativt vanligast 2022. De handlade om svårigheter att prioritera mellan olika examensmål i utbildningsprogrammen för att få in tillräcklig kunskap inom examensmålet utan att tränga bort andra kunskapsområden. De handlade också om svårigheter att veta hur bäst integrera examensmålet för att bidra till studenters progression genom utbildningen: som enskild kurs eller i flera olika kurser och var i programmet. Den tredje svårigheten som dominerade 2019 var mindre vanlig 2022. Det var att ämnet för examensmålet var laddat och kunde väcka mycket känslor av olika slag, och att det var svårt och krävande i mötet med studenter och kollegor som var kritiska till examensmålet eller själva blivit utsatta. Det var bara 10 procent som uppgav det 2022. Likaså var det mindre generellt vanligt att ha de ytterligare två svårigheter som dominerade i intervjustudien. De hade att göra med en alltför pressad arbetsmiljö för att få tiden att räcka för att arbeta in examensmålet i utbildningen på ett bra sätt, samt pressade ekonomiska ramar och svårt att ha råd att utbilda inom examensmålet utan att något annat måste tas bort. Dessa svårigheter rapporterade knappt en fjärdedel respektive en femtedel av respondenterna.

Tabell 21. Svårigheter i arbetet med examensmålet. Jämförelse mellan 2019 och 2022.

Utmaningar och problem som rapporterades kvalitativt 2019 och efterfrågades kvantitativt 2022	Kvalitativt resultat 2019	Antal (%) svar 2022	Jämförelse 2019 och 2022
Det är svårt att prioritera i förhållande till andra examensmål i utbildningsprogrammet för att få in tillräcklig kunskap utan att tränga bort andra kunskapsområden.	Vanligast i både enkät- och intervjustudie	28 (45%)	Vanligast även 2022
Det är svårt att veta hur vi bäst ska integrera examensmålet för att bidra till studenters progression genom utbildningen: som enskild kurs eller i flera olika kurser och var i programmet.	Vanligast i både enkät- och intervjustudie	18 (29%)	Vanligast även 2022
Ämnet är laddat och kan väcka mycket känslor av olika slag. Det är svårt och krävande i mötet med studenter och kollegor som är kritiska till examensmålet eller själva blivit utsatta.	Vanligast i både enkät- och intervjustudie	6 (10%)	Mindre generellt vanligt
Det är svårt att veta hur vi i vår redan pressade arbetsmiljö ska få tiden att räcka för att arbeta in examensmålet i utbildningen på ett bra sätt.	Vanligt i intervjustudien	14 (23%)	Mindre generellt vanligt
Det är svårt att vi har blivit ålagda detta uppdrag utan ekonomiska resurser. Hur ska vi hantera det med våra pressade ekonomiska ramar? Vad har vi råd att utbilda om? Om något ska in måste annat bort.	Vanligt i intervjustudien	12 (19%)	Mindre generellt vanligt

Examensmålets formulering

Det fanns i båda studier 2019 (Carlsson 2020) också en uttryckt och återkommande ambivalens i förhållningssättet till examensmålet, med kritik mot hur det var formulerat. I

kritiken tolkades det på annat sätt än regeringen avsett. Begreppet ”mäns våld mot kvinnor” tolkades bokstavligt och framställdes som specifikt, förenklat och exkluderande, medan begreppet ”våld i nära relationer” i motsats tolkades som generellt, komplext, mångbottnat och inkluderande. I Sveriges nationella strategi att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor (Skr. 2016/17:10) utgör däremot ”mäns våld mot kvinnor” det bredare paraplybegrepp som omfattar våld som huvudsakligen, men inte uteslutande, utövas av män mot kvinnor både inom och utanför nära relationer. Den bokstavliga förståelsen framträdde 2019 som dominerande och socialt delad tvärs över olika universitet och professionsutbildningar. Med brist på kännedom om examensmålets syfte och innehåll följde en motsägelsefull situation som fått konsekvenser för möjligheterna att genomföra uppdraget. Det hade lett till både irritation och en förenklad syn på, eller uttalade svårigheter i, att integrera examensmålet i utbildningarna. Tecken på en sådan tendens fanns även 2022 även om den inte visar sig kvantitativt. Trots att en majoritet 2022 uppgav att formuleringen av examensmålet inte inneburit något problem för dem, finns svar som inte överensstämmer med Nationell strategi för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor (ibid), även bland dem som svarat nej på frågan, och att andra tolkningar av de båda våldsbegreppen i examensmålet tillämpas i undervisning. Detta tyder på en befäst, falsk säkerhet i den egna kunskapen om examensmålets syfte och innehåll.

Sammanfattningsvis tyder resultaten kring svårigheter i arbetsprocessen med att införa examensmålet och utbilda studenter på detta område på att kvarstående utmaningar och pedagogiska problem sedan 2019 fått konsekvenser på kursnivå och att arbetsprocessen behöver förstås som en kunskapsutvecklingsprocess som tar tid.

Kapitel 5. Utbildningsbehov

Introduktion

I detta kapitel presenteras resultat som rör studiens övergripande syfte att undersöka *nuvarande behov av utbildningsinsatser och kunskapsstöd* vid de berörda institutionerna. Det omfattas av den tredje och fjärde frågeställningen:

- Hur bedömer utbildningsanordnarna sina lärares och andra utbildningsansvarigas eget behov av utbildningsinsatser och kunskapsstöd på området?
- Vilka förändringar i dessa avseenden har skett sedan 2019?

Först presenteras resultat 2022 som rör utbildningsbehoven inom området för examensmålet och hur dessa förhöll sig till vad som ingick i undervisning. Därefter följer utbildningsbehov inom högskolepedagogik och behov av andra former av kunskapsstöd. Sist beskrivs förändringar i dessa hänseenden jämfört med 2019.

Behov av utbildningsinsatser och kunskapsstöd inom området

Utbildningsbehov inom området för examensmålet undersöktes med ett flertal frågor som gällde både lärarkollegier och personal med övergripande utbildningsansvar. De båda yrkesgruppernas egna bedömningar av sitt utbildningsbehov inom mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer efterfrågades, med svarsalternativen, ”Vi bedömer att vi inte har något behov av utbildning inom området” och, ”Vi bedömer att vi har behov av utbildning inom området”. Dessa följdes av en detaljerad fråga om vilka delar av våldsområdet som var angelägen att få fördjupad kunskap om. I en annan undersöktes behoven av fördjupad kunskap inom de professionella tillämpningsområden som omfattas av den nationella strategin: upptäckt, skydd och stöd, förebyggande och brottbekämpande arbete. I enkäten efterfrågades även vilka högskolepedagogiska områden som var angelägna att få utbildning i. Med tre frågor om generella behov av kunskapsstöd i arbetsprocessen undersöktes slutligen även behoven av kunskap om examensmålets bakgrund, syfte och innehåll; av olika former av utbildningsresurser och material; samt med rum för fritextsvar, behov av andra stödåtgärder för att kunna integrera examensmålet i professionsutbildningen.

Stort generellt utbildningsbehov

En huvudfråga i studien var hur lärarkollegiet och personal med övergripande utbildningsansvar bedömde sina behov av utbildning inom området mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer. Resultatet, som presenteras i tabell 22, visar att 73 procent (n=45) bedömde att lärarkollegiet hade ett sådant behov och 69 procent (n=43) att personal med övergripande utbildningsansvar hade det. De som menade att de inte hade något utbildningsbehov utgjorde 27 procent (n=17) av både lärarkollegier och personal med övergripande utbildningsansvar.²⁴

²⁴ Övriga hade inte besvarat frågan.

Tabell 22. Utbildningsbehov för lärarkollegier och personal med övergripande utbildningsansvar. Resultat 2022. (n=62)

Svarsalternativ	Antal (%) svar om lärarkollegier	Antal (%) svar om personal med övergripande utbildningsansvar
Vi bedömer att vi har behov av utbildning inom området	45 (73%)	43 (69%)
Vi bedömer att vi inte har behov av utbildning inom området	17 (27%)	17 (27%)

Utbildningsbehoven varierade mellan olika professioner

Behoven av utbildning varierade tydligt mellan olika professionsutbildningar (tabell 23). Vid de flesta utbildningar uppgav en majoritet, mellan 67 och 100 procent, att lärarkollegierna behövde utbildning: Fysioterapeut, Jurist-, Psykolog-, Sjuksköterske-, Tandhygienist och Tandläkarexamen. Vid Läkarexamen var det i stället 50 procent av respondenterna och vid Socionomexamen en minoritet, 25 procent. För personal med övergripande utbildningsansvar varierade utbildningsbehoven på ett lite annorlunda sätt. Vid Fysioterapeut, Jurist-, Sjuksköterske-, Tandhygienist och Tandläkarprogrammen angav en majoritet 67 till 100 ett utbildningsbehov. Vid Psykolog- och Socionomprogrammen var det i stället 57 respektive 50 procent, medan det vid Läkarexamen var en minoritet, 33 procent.

Tabell 23. Utbildningsbehov vid respektive professionsutbildning för lärarkollegier och personal med övergripande utbildningsansvar. Resultat 2022. (n=62)

Professionsutbildning	Antal (%) svar om lärarkollegier	Antal (%) svar om personal med övergripande utbildningsansvar
Juristexamen	4 (100%)	4 (100%)
Tandhygienistexamen	4 (100%)	4 (100%)
Fysioterapeutexamen	6 (100%)	5 (83%)
Psykologexamen	6 (86%)	4 (57%)
Sjuksköterskeexamen	17 (85%)	16 (80%)
Tandläkarexamen	2 (67%)	2 (67%)
Läkarexamen	3 (50%)	2 (33%)
Socionomexamen	3 (25%)	6 (50%)

Utbildningsbehov för olika våldsformer oväntat lågt

Trots det generellt omfattande behovet av utbildning inom området för examensmålet var det oväntat få, mellan 32 (52 %) och 16 (26 %) respondenter, som ansåg det angeläget för lärarkollegier och personal med övergripande utbildningsansvar med fördjupad kunskap om någon av de ingående våldsformerna (tabell 24). De som rapporterade att lärarkollegierna *inte* hade behov av fördjupad kunskap inom dessa områden var samtidigt få: 8 respondenter (13 %) medan 12 (19 %) svarade att personal med övergripande utbildningsansvar *inte* behövde det.

Vanligast var våld i nära relationer och särskilt utsatta livsvillkor

En tydlig skiljelinje gick mellan olika former av våld, kontexter och relationer där våld utövas (tabell 24). Vanligast var behov av fördjupad kunskap om alla former av våld i nära relationer och särskilt utsatta livsvillkor, där följande våldsformer, i fallande ordning, uppgavs av 32 (52 %) till 24 (39 %) respondenter om lärarkollegier:

- Hedersrelaterat våld och förtryck, tvångs- och barnäktenskap, könsstympning av flickor och kvinnor (52%)
- Våld i hbtq-personers partnerrelationer (50%)

- Särskilt utsatta livsvillkor t.ex. utifrån ålder, funktionsnedsättning, sexuell läggning, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning (50%)
- Våld i heterosexuella partnerrelationer (44%)
- Våld i ungas partnerrelationer (42%)
- Våld mot barn i nära relationer (40%)
- Barn som bevittnar/lever med våld i nära relationer (39%)

Ovanligare var alla former av sexuellt våld

Ovanligare var det rapporterade behovet av fördjupad kunskap om alla former av sexuellt våld utanför nära relationer och sexuella övergrepp mot barn (tabell 24); 23 (37 %) till 18 (29 %) respondenter bedömde att detta var angeläget för lärarkollegier (i fallande ordning):

- Sexuella övergrepp mot barn (37%)
- Prostitution och människohandel för sexuella ändamål (36%)
- Sexuella trakasserier på arbetsplatser och/eller studiemiljöer (34%)
- Sexuella övergrepp utanför nära relationer (34%)
- Kommersialisering och exploatering av kvinnor i reklam, medier och pornografi (29%)

Tabell 24. Våldsformer och utbildningsbehov för lärarkollegier och personal med övergripande utbildningsansvar. Resultat 2022. (n=62)

Svarsalternativ	Antal (%) svar om lärarkollegier	Antal (%) svar om personal med övergripande utbildningsansvar
Hedersrelaterat våld och förtryck, tvångs- och barnäktenskap, könsstympning av flickor och kvinnor	32 (52%)	28 (45%)
Våld i hbtq-personers partnerrelationer	31 (50%)	27 (44%)
Särskilt utsatta livsvillkor t.ex. utifrån ålder, funktionsnedsättning, sexuell läggning, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning	31 (50%)	27 (44%)
Våld i heterosexuella partnerrelationer	27 (44%)	25 (40%)
Våld i ungas partnerrelationer	26 (42%)	24 (39%)
Våld mot barn i nära relationer	25 (40%)	39 (24%)
Barn som bevittnar/lever med våld i nära relationer	24 (39%)	23 (37%)
Sexuella övergrepp mot barn	23 (37%)	24 (39%)
Prostitution och människohandel för sexuella ändamål	22 (36%)	16 (26%)
Sexuella trakasserier på arbetsplatser och/eller studiemiljöer	21 (34%)	18 (29%)
Sexuella övergrepp utanför nära relationer	21 (34%)	19 (31%)
Kommersialisering och exploatering av kvinnor i reklam, medier och pornografi	18 (29%)	16 (26%)
Annat, ange vad	14 (23%)	8 (13%)
Vi har inte behov av fördjupad kunskap inom dessa områden	8 (13%)	12 (19%)

Hur motiverades utbildningsbehoven?

I frågan om vilka delar inom (vålds)området mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer som var angelägna för lärarkollegiet att få fördjupad kunskap om, fanns två svarsalternativ med utrymme för fritextsvar: ”Annat, ange vad” besvarades av 14 respondenter (23 %) och ”Vi har inte behov av fördjupad kunskap inom dessa områden” besvarades av 8 (13 %). I kommentarerna nämndes inga andra former av våld än de efterfrågade. I stället beskrevs i huvudsak olika sammanhang och situationer på arbetsplatsen. Utbildningsbehoven motiverades där på ett sätt kunde tolkas med hjälp av fyra av de fem kategorier som genererades i den första studien (Carlsson 2020, s.64ff):

1. Vi har ett generellt behov av utbildningsinsatser
2. Några men inte alla behöver utbildning/har kompetens
3. Vi har kompetens men bara inom vissa delar av våldsområdet
4. Vi har redan tillgodosett utbildning för lärarkollegiet

Kommentarer till, ”Annat, ange vad” föll inom kategorierna, ”Vi har ett generellt behov av utbildningsinsatser”; ”Några men inte alla behöver utbildning/har kompetens” och ”Vi har kompetens men bara inom vissa delar av våldsområdet”. Frågan hade antingen lett tankarna till: ett mera ospecifikt ständigt utbildningsbehov inom flera eller alla våldsområden; till dem i kollegiet som hade *och* saknade kompetens, genom att kunskaperna varierade mellan anställda *inom* den egna institutionen eller; att det varierade för *olika delar* av våldsområdet.

Kommentarer till, ”Vi har inte behov av fördjupad kunskap inom dessa områden” omfattade i stället huvudsakligen, ”Vi har redan tillgodosett utbildning för lärarkollegiet.” Två svar överlappade kategorierna, genom att beskriva att personal och studenter hade utbildning men att det framöver behövdes ytterligare inom olika tillämpningsområden, såsom att träna på möten med patienter och ”om lagar och regler inom området ändras”. Frågan hade här lett tankarna till en generell kompetens i kollegiet som behövde utvecklas.

Undervisning och utbildningsbehov för olika våldsformer – ett tydligt mönster

För att förstå det, på många sätt komplexa och motsägelsefulla resultatet, gjordes en jämförande analys av eventuella mönster mellan hur vanligt det var att ha undervisning om olika våldsformer och utbildningsbehoven för våldsformerna. Hur såg relationen ut mellan de våldsformer som utbildningsanordnarna undervisade i, och de som lärarkollegier och personal med övergripande utbildningsansvar rapporterade var angelägna att få fördjupad kunskap om? En övergripande bedömning av utbildningsbehovet, utöver den självrapporterade, gjordes på så sätt i studien. **Begreppet förväntat utbildningsbehov** genererades i den första studien (Carlsson 2020, s.70) för denna analys. Det avser omfattningen av dem som *inte* hade undervisning om en specifik våldsform och därför kan förväntas ha ett utbildningsbehov. Detta har definierats i termer av förväntat utbildningsbehov. I denna uppföljande studie definieras högre, mycket högre, lägre och mycket lägre utbildningsbehov på följande vis:

Högre utbildningsbehov än det förväntade innebär att inte enbart dem som saknade undervisning om en våldsform utan fler, rapporterade det angeläget med fördjupade kunskaper om samma våldsform.

Med mycket högre utbildningsbehov än det förväntade avses att dubbelt så många och fler än dem som saknade undervisning om en våldsform, rapporterade det angeläget med fördjupade kunskaper om samma våldsform.

Lägre utbildningsbehov än det förväntade innebär på motsvarande sätt att färre rapporterade det angeläget med fördjupade kunskaper om en våldsform, än vad som saknade undervisning om samma våldsform.

Mycket lägre utbildningsbehov än det förväntade avser att hälften så många och färre, än de som saknade undervisning om en våldsform, uppgav ett utbildningsbehov för våldsformen.

Jämförelsen, som presenteras i tabell 25, visar att utbildningsbehoven för olika våldsformer var antingen mycket högre, högre, lägre eller mycket lägre än det förväntade. Ett tydligt mönster syns med samma skiljelinje mellan olika former av våld, kontexter och relationer där våld utövas, som för undervisning om våldsformerna. Det som

vanligast redan ingick i undervisningen var också det som det vanligast fanns ett utbildningsbehov av.

Högre behov än förväntat - våld i nära relationer och särskilt utsatta livsvillkor

Det rapporterade utbildningsbehovet var högre eller mycket högre för våld i nära relationer och särskilt utsatta livsvillkor som redan oftast ingick i undervisningen (i fallande ordning):

- Våld i heterosexuella partnerrelationer (mycket högre)
- Särskilt utsatta livsvillkor t.ex. utifrån ålder, funktionsnedsättning, sexuell läggning, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning (mycket högre)
- Våld i hbtq-personers partnerrelationer (högre)
- Barn som bevittnar/lever med våld i nära relationer (högre)
- Våld mot barn i nära relationer (högre)
- Hedersrelaterat våld och förtryck, tvångs- och barnäktenskap, könsstympning av flickor och kvinnor (högre)

Tabell 25. Undervisning om våldsformer, förväntat och rapporterat utbildningsbehov. Resultat 2022, procentandel och skillnad i procentenheter. (n=62)

Svarsalternativ	% Ingår i undervisning	% Förväntat utbildningsbehov (saknar undervisning)	Rapporterat utbildningsbehov lärarkollegier / personal med övergripande utbildningsansvar	% skillnad mellan förväntat och rapporterat utbildningsbehov
Våld i heterosexuella partnerrelationer	94	6	44 / 40	Mycket högre +38 / +34
*Barn som bevittnar/lever med våld i nära relationer	77	23	39 / 37	Högre +16 / +14
*Särskilt utsatta livsvillkor t.ex. utifrån ålder, funktionsnedsättning, sexuell läggning, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning	77	23	50 / 44	Mycket högre +27 / +21
Våld mot barn i nära relationer	76	24	40 / 39	Högre +16 / +15
Våld i hbtq-personers partnerrelationer	68	32	50 / 44	Högre +18 / +12
*Hedersrelaterat våld och förtryck, tvångs- och barnäktenskap, könsstympning av flickor och kvinnor	60	40	52 / 45	Högre +12 / +5
Sexuella övergrepp mot barn	53	47	37 / 39	Lägre -10 / -8
Våld i ungas partnerrelationer	48	52	42 / 39	Lägre -10 / -13
*Sexuella övergrepp utanför nära relationer	37	63	34 / 31	Mycket lägre -29 / -32
*Sexuella trakasserier på arbetsplatser och/eller studiemiljöer	31	69	34 / 29	Mycket lägre -35 / -40
*Prostitution och människohandel för sexuella ändamål	24	76	36 / 26	Mycket lägre -40 / -50
*Kommersialisering och exploatering av kvinnor i reklam, medier och pornografi	13	87	29 / 26	Mycket lägre -58 / -61

Lägre behov än förväntat – sexuellt våld och våld i ungas partnerrelationer

Lägre eller mycket lägre var det rapporterade utbildningsbehovet för de sexuella våldsförformer utanför nära relationer samt för sexuella övergrepp mot barn och våld i ungas partnerrelationer (tabell 25), vilka också i lägst grad ingick i undervisningen (i fallande ordning):

- Sexuella övergrepp mot barn (lägre)
- Våld i ungas partnerrelationer (lägre)
- Sexuella övergrepp utanför nära relationer (mycket lägre)
- Sexuella trakasserier på arbetsplatser och/eller studiemiljöer (mycket lägre)
- Prostitution och människohandel för sexuella ändamål (mycket lägre)
- Kommersialisering och exploatering av kvinnor i reklam, medier och pornografi (mycket lägre)

Varierande utbildningsbehov för olika tillämpningsområden

Behov av fördjupad kunskap inom de professionsfärdigheter eller tillämpningsområden som omfattas av den nationella strategin (tabell 26) varierade och var, liksom för våldsförformerna, oväntat lågt med tanke på det generella utbildningsbehovet. Mellan 12 (19 %) och 33 (53 %) respondenter, rapporterade det angeläget för lärarkollegier och personal med övergripande utbildningsansvar med fördjupad kunskap om någon av de ingående arbetsområdena: upptäckt, skydd och stöd, förebyggande och brottsbekämpande arbete. En tydlig skiljelinje gick mellan olika tillämpningsområden i lärarkollegiernas bedömning av sitt utbildningsbehov. Ett sådant mönster fanns inte i utbildningsbehovet för personal med övergripande utbildningsansvar, som var jämnare fördelat mellan de olika tillämpningsområdena. ”Vi har *inte* behov av kunskap inom dessa områden”, rapporterades samtidigt av 14 respondenter (23 %) för lärarkollegierna och 15 (24 %) för personal med övergripande utbildningsansvar.

Tabell 26. Examensmålens tillämpningsområden och utbildningsbehov för lärarkollegier och personal med övergripande utbildningsansvar. Resultat 2022. (n=62)

Svarsalternativ	Antal (%) svar om lärarkollegier	Antal (%) svar om personal med övergripande utbildningsansvar
Professionens skyldigheter och ansvar inom våldsområdet (t.ex. konventioner, lagar, förordningar, föreskrifter, allmänna råd, policy och rutiner mm).	33 (53%)	26 (42%)
Att upptäcka våld (t.ex. genom att identifiera våldsutövande och våldutsatthet och genom att ställa frågor om och samtala om våld)	33 (53%)	32 (52%)
Teoretiska perspektiv på våld inom området för examensmålet	31 (50%)	25 (40%)
Skydd och stöd för våldutsatta (t.ex. anmälan, utredning, omhändertagande av barn, stöd i föräldraskap, professionellt bemötande, stödsamtal, vård, behandling, skyddat boende, ekonomiskt bistånd, vägledning, hjälp i kontakter med hälso- och sjukvård, socialtjänst, polis mm.)	29 (47%)	26 (42%)
Samverkan mellan olika professioner	29 (47%)	25 (43%)
Våldets karaktär och konsekvenser	28 (45%)	25 (40%)
Förebyggande arbete mot våld på individnivå (t.ex. vård och behandling för våldsutövare)	23 (37%)	21 (34%)
Förebyggande arbete mot våld på strukturell nivå (t.ex. insatser till allmänheten, till elever i skolan eller på annat sätt för att förändra makt-, maskulinitetsstrukturer och normer kring våld).	23 (37%)	26 (42%)
Brottsbekämpning inom rättssystemet	12 (19%)	12 (19%)
Vi har inte behov av kunskap inom dessa områden	14 (23%)	15 (24%)

Vanligast var utbildningsbehov för upptäckt, skydd och stöd

Utbildningsbehov hos lärarkollegier fanns främst inom områdena upptäckt, skydd och stöd (tabell 26). Följande uppgavs av mellan 33 (53 %) och 28 (45 %) respondenter (i fallande ordning):

- Professionens skyldigheter och ansvar inom våldsområdet (t.ex. konventioner, lagar, förordningar, föreskrifter, allmänna råd, policy och rutiner mm) (53%)
- Att upptäcka våld (t.ex. genom att identifiera våldsutövande och våldsutsatthet och genom att ställa frågor om och samtala om våld) (53%)
- Teoretiska perspektiv på våld inom området för examensmålet (50%)
- Skydd och stöd för våldsutsatta (t.ex. anmälan, utredning, omhändertagande av barn, stöd i föräldraskap, professionellt bemötande, stödsamtal, vård, behandling, skyddat boende, ekonomiskt bistånd, vägledning, hjälp i kontakter med hälso- och sjukvård, socialtjänst, polis mm.) (47%)
- Samverkan mellan olika professioner (47%)
- Våldets karaktär och konsekvenser (45%)

Ovanligare var förebyggande och brottsbekämpande arbete

Lägre var utbildningsbehovet för förebyggande och brottsbekämpande arbete, mellan 23 (37 %) och 12 (19 %) av respondenterna uppgav detta för lärarkollegierna (i fallande ordning):

- Förebyggande arbete mot våld på individnivå (t.ex. vård och behandling för våldsutövare) (37%)
- Förebyggande arbete mot våld på strukturell nivå (t.ex. insatser till allmänheten, till elever i skolan eller på annat sätt för att förändra makt-, maskulinitetsstrukturer och normer kring våld) (37%)
- Brottsbekämpning inom rättssystemet (19%)

Undervisning och utbildningsbehov för tillämpningsområden – ett mönster

En jämförande analys gjordes på samma sätt som tidigare av eventuella mönster mellan hur vanligt det var att ha undervisning om olika tillämpningsområden och det rapporterade utbildningsbehovet för tillämpningsområdena. Hur såg relationen ut mellan de områden som utbildningsanordnarna undervisade i, och de som lärarkollegier och personal med övergripande utbildningsansvar rapporterade var angelägna att få fördjupad kunskap om? Utöver den självrapporterade gjordes på så sätt en övergripande bedömning även här av utbildningsbehovet. Omfattningen av de som inte hade undervisning har, som tidigare, definierats i termer av *förväntat utbildningsbehov* och bedömningen av *högre, mycket högre, lägre och mycket lägre* utbildningsbehov än det förväntade, har definierats på samma sätt som för våldsformerna.

Jämförelsen, som presenteras i tabell 27, visar att utbildningsbehoven för olika tillämpningsområden var antingen mycket högre, högre, lägre eller mycket lägre än det förväntade. Ett tydligt mönster syntes med samma skiljelinje mellan olika tillämpningsområden, som för undervisning om våldsformerna. Det som vanligast redan ingick i undervisningen var också det som det vanligast fanns ett utbildningsbehov av.

Högre behov än förväntat - upptäckt, skydd och stöd

Utbildningsbehoven visade sig vara mycket högre eller högre för de områden som rör upptäckt, skydd och stöd, än det förväntade utbildningsbehovet (i fallande ordning):

- Professionens skyldigheter och ansvar inom våldsområdet (t.ex. konventioner, lagar, förordningar, föreskrifter, allmänna råd, policy och rutiner mm) (mycket högre)
- Att upptäcka våld (t.ex. genom att identifiera våldsutövande och våldsutsatthet och genom att ställa frågor om och samtala om våld) (mycket högre)
- Våldets karaktär och konsekvenser (mycket högre)
- Teoretiska perspektiv på våld inom området för examensmålet (mycket högre)
- Skydd och stöd för våldsutsatta (t.ex. anmälan, utredning, omhändertagande av barn, stöd i föräldraskap, professionellt bemötande, stödsamtal, vård, behandling, skyddat boende, ekonomiskt bistånd, vägledning, hjälp i kontakter med hälso- och sjukvård, socialtjänst, polis mm.) (mycket högre)
- Samverkan mellan olika professioner (högre)

Tabell 27. Undervisning om tillämpningsområden, förväntat och rapporterat utbildningsbehov. Resultat 2022, procentandel och skillnad i procentenheter (n=62)

Svarsalternativ	% Ingår i undervisning	% Förväntat utbildningsbehov (saknar undervisning)	Rapporterat utbildningsbehov lärarkollegier / personal med övergripande utbildningsansvar	% skillnad mellan förväntat och rapporterat utbildningsbehov
Professionens skyldigheter och ansvar inom våldsområdet (t.ex. konventioner, lagar, förordningar, föreskrifter, allmänna råd, policy och rutiner mm).	97	3	53 / 42	Mycket högre +50/+39
Att upptäcka våld (t.ex. genom att identifiera våldsutövande och våldsutsatthet och genom att ställa frågor om och samtala om våld)	92	8	53 / 52	Mycket högre +45/+44
Våldets karaktär och konsekvenser	89	11	45 / 40	Mycket högre +34/+29
Skydd och stöd för våldsutsatta (t.ex. anmälan, utredning, omhändertagande av barn, stöd i föräldraskap, professionellt bemötande, stödsamtal, vård, behandling, skyddat boende, ekonomiskt bistånd, vägledning, hjälp i kontakter med hälso- och sjukvård, socialtjänst, polis mm.)	82	18	47 / 42	Mycket högre +29/+24
Teoretiska perspektiv på våld inom området för examensmålet	81	19	50 / 40	Mycket högre +31/+21
Samverkan mellan olika professioner	63	37	47 / 43	Högre +10/+6
Förebyggande arbete mot våld på individnivå (t.ex. vård och behandling för våldsutövare)	32	68	37 / 34	Mycket lägre -31/-34
Förebyggande arbete mot våld på strukturell nivå (t.ex. insatser till allmänheten, till elever i skolan eller på annat sätt för att förändra makt-, maskulinitetsstrukturer och normer kring våld).	31	69	37 / 42	Lägre -32/-27
Brottsbekämpning inom rättssystemet	19	81	19 / 19	Mycket lägre -62/-62

Lägre behov än förväntat - förebyggande arbete och brottsbekämpning

Lägre eller mycket lägre än det förväntade, var utbildningsbehovet för förebyggande arbete och brottsbekämpning (i fallande ordning):

- Förebyggande arbete mot våld på strukturell nivå (t.ex. insatser till allmänheten, till elever i skolan eller på annat sätt för att förändra makt-, maskulinitetsstrukturer och normer kring våld) (lägre)
- Förebyggande arbete mot våld på individnivå (t.ex. vård och behandling för våldsutövare)
- Brottsbekämpning inom rättssystemet

Litet behov av kunskap om examensmålet

I en övergripande fråga om behov av kunskap om examensmålets bakgrund, syfte och innehåll, så som regeringen avsåg vid införandet i Högskoleförordningen, svarade 17 ja (27 %) medan en majoritet, 45 (73 %) svarade nej. I cirka hälften av de 11 fritextsvaren i denna fråga har respondenterna kommenterat att examensmålet är väl beskrivet i formella dokument, eller att dess bakgrund och betydelse är tydligt men inte nödvändigtvis innehållet:

Vi tycker det finns väl beskrivet i officiella underlag och refererar till dessa i vår undervisning.

Det står tydligt beskrivet i Högskoleförordningen.

Lätt att förstå vikten av detta och bra att det införts, som sagt, då det trots allt förekommer att alla inte inser betydelsen.

Bakgrunden är tydlig.

Vi förstår målet. Vi förstår syftet. Ytterligare kunskap inom ämnena behövs.

En av respondenterna beskriver generellt positiva reaktioner på examensmålet men uttrycker också kritik mot dess formulering. I kommentaren framgår en fråga från ”många”:

De flesta tycker att examensmålet är bra men många undrar också varför det är så snävt formulerat. Det finns mycket våld i samhället som inte omfattas av examensmålet.

Frågan ger en bild av hur examensmålet har tolkats, en tolkning delad av ”många” att det omfattar ett alltför smalt våldsområde. De mångas undran ger samtidigt intryck av ett behov att få veta varför. Ett sätt att förstå denna kommentar är att det saknas kunskap om vilket våld examensmålets våldsbegrepp ”mäns våld mot kvinnor” och ”våld i nära relationer” omfattas av i Nationell strategi att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor (Skr. 2016/17:10). Övriga fritextkommentarer har i denna fråga i stället uttryckligen beskrivit ett generellt behov av utbildning eller att det redan var tillgodosett.

Det kommer alltid ny personal som behöver få kunskap om detta.

Finns alltid behov av att fördjupa sin kunskap.

Precis som alla andra examensmål har vi ett behov av kunskap inom området. Det tillgodoses genom att vi låter ett antal lärare fördjupa sin kunskap inom området och att vi säkerställer att de implementeras inom ramen för programmet.

En lättfattlig rapport/infoblad hade varit bra!

Vi har redan fått utbildning om detta via NCK.

Det kvantitativa resultatet i denna fråga, i relation till resultatet av andra frågor i studien, tyder på att det råder en generellt upplevd säkerhet i hur examensmålet ska förstås. Hur denna förståelse tillämpas genom vad som ingår i lärandemål, undervisning och examination, och hur det relaterar till det egna utbildningsbehoven, överensstämmer emellertid ännu inte med Nationella strategi för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor (Skr. 2016/17:10). Här syns ett tydlig brist på samstämmighet. Rådande idéer kring de båda våldsbegreppen i examensmålet ser ut att vara mycket starka.

Stort utbildningsbehov inom högskolepedagogik

Utöver behov av kunskapsutveckling inom området för olika våldsformer och tillämpningsområden rapporterade en majoritet ett utbildningsbehov inom högskolepedagogik. Enbart 12 (20 %) av respondenterna bedömde att lärarkollegier, och 11 (18 %) att personal med övergripande utbildningsansvar *inte* behövde utbildning inom detta område. Det var 36 av respondenterna (58 %) som svarade att det var angeläget för *lärarkollegiet* med utbildning i att undervisa inom examensmålet, 34 (55 %) behövde utbildning i att utveckla och designa lärandemål och kurser inom examensmålet och 28 (45 %) behövde utbildning i att examinera. För *personal med övergripande utbildningsansvar* rapporterade 35 (57 %) att de behövde utbildning i program- och kursutveckling inom examensmålet, 30 (48 %) att det var angeläget med utbildning i att undervisa och 27 (44 %) behövde utbildning i att examinera inom examensmålet.

Varierande behov av olika former av utbildnings- och kunskapsstöd

I en fråga om generella behov av kunskapsstöd i arbetsprocessen undersöktes behov av olika former av utbildningsresurser och material, vars svarsalternativ var genererade med kunskap från den första studien (Carlsson 2020). Dessa presenteras i tabell 28 och visar att det fanns behov av samtliga listade stödresurser men hur vanligt det var varierade. Mellan 16 (26 %) och 43 (69 %) respondenter rapporterade ett behov av något sådant stöd, varav en majoritet uppgav följande (i fallande ordning):

- En webbplats med löpande uppdaterade referenser till relevant kurslitteratur, aktuell forskning och andra digitala undervisningsmaterial (69%)
- Webbaserade professionsspecifika fördjupningskurser för studenter och lärare (60%)
- En högskolepedagogisk webb-bank med exempel på hur examensmålet kan brytas ner till explicita lärandemål och utformas i undervisning och examination (57%)

Tabell 28. Behov av utbildningsresurser och material. Resultat 2022. (n=62)

Svarsalternativ	Antal (%) svar
En webbplats med löpande uppdaterade referenser till relevant kurslitteratur, aktuell forskning och andra digitala undervisningsmaterial	43 (69%)
Webbaserade professionsspecifika fördjupningskurser för både studenter och lärare	37 (60%)
En högskolepedagogisk webb-bank med exempel på hur examensmålet kan brytas ner till explicita lärandemål och utformas i undervisning och examination	35 (57%)
En nationell webbaserad, tvärprofessionell grundutbildning för både studenter och lärare	26 (42%)
Kollegialt samarbete för gemensam kunskapsutveckling kring examensmålet, i ett tvärprofessionellt nätverk vid lärosätena	25 (40%)
En expertbank i form av föreläsarpool med gästlärare	24 (39%)
Kollegialt samarbete för gemensam kunskapsutveckling kring examensmålet, i ett professionellt nätverk inom den egna professionsutbildningen vid lärosätena	23 (37%)
Poänggivande kurser på avancerad nivå inom examensmålet för våra lärare	17 (27%)
Fler anställda som kan området och kan höja kompetensen hos övriga medarbetare	16 (26%)

Övriga stödformer var det mellan 26 (42 %) och 16 (26 %) som rapporterade att de hade behov av (i fallande ordning):

- En nationell webbaserad, tvärprofessionell grundutbildning för både studenter och lärare (42%)
- Kollegialt samarbete för gemensam kunskapsutveckling kring examensmålet, i ett tvärprofessionellt nätverk vid lärosätena (40%)
- En expertbank i form av föreläsarpool med gästlärare (39%)
- Kollegialt samarbete för gemensam kunskapsutveckling kring examensmålet, i ett professionellt nätverk inom den egna professionsutbildningen vid lärosätena (37%)
- Poänggivande kurser på avancerad nivå inom examensmålet för våra lärare (27%)
- Fler anställda som kan området och kan höja kompetensen hos övriga medarbetare (26%)

Att en dryg fjärdedel hade behov av fler anställda som kan området och kan höja kompetensen hos övriga medarbetare, är anmärkningsvärt i relation till att det vanligaste var att ha 2 till 3 anställda. Likaså att det fortfarande finns ett stort behov av olika kunskapsstöd i arbetsprocessen.

Inget behov av andra stödåtgärder

Enkätens sista fråga syftade till att fånga upp behov av andra stödåtgärder för att kunna integrera examensmålet i professionsutbildningen, än de som efterfrågats. Här fanns utrymme för fritextkommentarer. De 12 svaren var emellertid av samma typ som framkommit i andra frågor, och innehåller inget ytterligare behov av utbildningsinsatser och kunskapsstöd på området. I ett svar fanns önskemål om mera utrymme i enkäten för att kommentera frågor i fritext.

Förändringar sedan 2019

Något ökat utbildningsbehov för lärarkollegier

Jämfört med 2019 rapporterade fortfarande en majoritet att de hade ett utbildningsbehov inom området mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer, vilket tyder på att den pedagogiska utvecklingen inom examensmålet fortfarande pågår vid lärosätena. Det övergripande utbildningsbehovet hade ökat något för lärarkollegier. Det presenteras i tabell 29. År 2019 bedömde 68 procent att deras lärarkollegium hade ett utbildningsbehov. År 2022 var det 5 procentenheter fler som uppgav det.

Tabell 29. Utbildningsbehov för lärarkollegier. Jämförelse mellan 2019 och 2022, procentandel och förändring i procentenheter.

Svarsalternativ	% 2019 (n=69)	% 2022 (n=62)	% förändring 2019 till 2022
Vi bedömer att vi har behov av utbildning inom området	68	73	+5
Vi bedömer att vi inte har behov av utbildning inom området	28	27	-1

Tabell 30 visar att behovet av utbildning för personal med övergripande utbildningsansvar var i princip oförändrat 2022 jämfört med 2019, då 1 procentenhet motsvarar färre än ett svar.

Tabell 30. Utbildningsbehov för personal med övergripande utbildningsansvar. Jämförelse mellan 2019 och 2022, procentandel och förändring i procentenheter.

Svarsalternativ	% 2019 (n=69)	% 2022 (n=62)	% förändring 2019 till 2022
Vi bedömer att vi har behov av utbildning inom området	70	69	-1
Vi bedömer att vi inte har behov av utbildning inom området	28	27	-1

Samma motiveringar fanns 2019 i fritextsvar till frågan om utbildningsbehov inom området mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer, som i frågan om utbildningsbehov för våldsformer 2022:

1. Vi har ett generellt behov av utbildningsinsatser
2. Några men inte alla behöver utbildning/har kompetens
3. Vi har kompetens men bara inom vissa delar av våldsområdet
4. Vi har redan tillgodosett utbildning för lärarkollegiet

Motiveringarna tydde då på att kunskap inom området saknades även hos dem som uppgett att de *inte* hade ett utbildningsbehov. Samma förhållande – att de varierade mellan anställda *inom* den egna institutionen eller för *olika delar* av våldsområdet - kunde bedömas helt motsatt, genom att frågan antingen ledde tankarna till dem i kollegiet som *hade* eller till dem som *saknade* kompetens. I det första fallet sågs enstaka lärare med kompetens som en brist vid institutionen och svaret var, ”Vi har behov av utbildning”, medan det i det andra sågs som en tillräcklig resurs då hade respondenten svarat, ”Vi har inte behov av utbildning”. 2022 skiljde sig detta på så sätt att fritextskommentarer till, ”Vi har inte behov av fördjupad kunskap inom dessa områden” i stället huvudsakligen omfattade, ”Vi har redan tillgodosett utbildning för lärarkollegiet.”

Utbildningsbehovet varierade mer mellan olika professionsutbildningar

År 2022 varierade det övergripande behovet av utbildning fortfarande mellan olika professionsutbildningar men inte på samma sätt. Det varierade något mer än 2019. Vid vissa program hade det ökat, vid andra minskat. Tabell 31 och 32 visar förändringen.

År 2019 uppgav en majoritet respondenter vid alla utom en av professionsutbildningarna att deras lärarkollegier och personal med övergripande utbildningsansvar behövde utbildning. Vid en professionsutbildning, Socionomexamen, var det i stället en minoritet.

År 2022 rapporterade i stället en majoritet respondenter vid alla utom två av professionsutbildningarna ett utbildningsbehov för *lärarkollegierna*. Utöver en minoritet av Socionomprogrammen rapporterade också hälften av Läkarprogrammen ett utbildningsbehov. För *personal med övergripande utbildningsansvar* var resultatet det motsatta - en minoritet vid Läkarprogrammen och hälften av Socionomprogrammen. Vid övriga program rapporterade en majoritet att de hade ett utbildningsbehov.

Jämförelsen i tabell 30 och 31 visar även att utbildningsbehovet 2022 för *lärarkollegier* hade ökat för Jurist-, Psykolog- och Sjuksköterskeprogrammen medan det hade minskat för Läkar-, Socionom- och Tandläkarprogrammen. Det var fortfarande samtliga Fysioterapeut- och Tandhygienistprogram som bedömde att de behövde utbildning.

För *personal med övergripande utbildningsansvar* såg det annorlunda ut. Där hade det ökat för Jurist-, Sjuksköterske-, Socionom- och Tandläkarprogrammen och minskat för Fysioterapeut-, Psykolog- och Läkarprogrammen, medan det var fortfarande var samtliga Tandhygienistprogram som bedömde att de behövde utbildning.

Tabell 31. Utbildningsbehov vid respektive professionsutbildning för lärarkollegier. Jämförelse mellan 2019 och 2022, procentandel och förändring i procentenheter.

Professionsutbildning	Antal (%) med utbildningsbehov 2019 (n=69)	Antal (%) med utbildningsbehov 2022 (n=62)	% förändring 2019 till 2022
Fysioterapeutexamen	100	100	0
Tandhygienistexamen	100	100	0
Juristexamen	80	100	+20
Psykologexamen	75	86	+11
Tandläkarexamen	75	67	-8
Läkarexamen	71	50	-21
Sjuksköterskeexamen	65	85	+20
Socionomexamen	38	25	-23

Tabell 32. Utbildningsbehov vid respektive professionsutbildning för personal med övergripande utbildningsansvar. Jämförelse mellan 2019 och 2022, procentandel och förändring i procentenheter.

Professionsutbildning	Antal (%) med utbildningsbehov 2019 (n=69)	Antal (%) med utbildningsbehov 2022 (n=62)	% förändring 2019 till 2022
Fysioterapeutexamen	100	83	-17
Tandhygienistexamen	100	100	0
Psykologexamen	88	57	-27
Juristexamen	80	100	+20
Tandläkarexamen	75	67	+12
Läkarexamen	71	33	-38
Sjuksköterskeexamen	70	80	+10
Socionomexamen	31	50	+19

Utbildningsbehovet har ökat för våldsformer men fortfarande oväntat låg

En central fråga i studien är om det skett någon förändring i förekomsten av utbildningsbehov för respektive våldsform. Som nämndes i Kapitel 3 har en del våldsformer lite förändrade formuleringar. De behandlas emellertid likvärdigt i jämförelsen, utom svarsalternativet ”Sexuella övergrepp mot barn” där formuleringen 2019 var missvisande. Jämförelsen presenteras i tabell 33 och 34. Asterisker i tabellerna avser våldsbegrepp som är identiskt formulerade i svarsalternativen 2019 och 2022.

Med beaktande av dessa förändringar visar jämförelsen att utbildningsbehoven för olika våldsformer var oväntat lågt 2019. Det var det också 2022 men hade ökat lite för samtliga våldsformer utom en. Ökningen var mellan 1 och 11 procentenheter för lärarkollegierna och mellan 2 och 10 procentenheter för personal med övergripande utbildningsansvar, där också utbildningsbehovet för våld i heterosexuella partnerrelationer hade minskat med 1 procentenhet, en försumbar förändring då det motsvarar mindre än ett svar.

Mest angelägen våldsform har ändrats

Ordningen i förekomst av utbildningsbehoven om olika våldsformer har också ändrats något vad gäller både lärarkollegier och personal med övergripande utbildningsansvar (tabell 33 och 34). Den våldsforms som flest respondenter uppgav 2019 att lärarkollegiet ansåg angeläget med fördjupad kunskap om, var våld i hbtq-personers partnerrelationer (45 %). Tre år senare var det i stället hedersrelaterat våld och förtryck, tvångs- och barnäktenskap, könsstympning av flickor och kvinnor (52 %). Motsvarande för personal med övergripande utbildningsansvar var 2019 särskilt utsatta livsvillkor (42 %) medan det 2022 också var hedersrelaterat våld och förtryck, tvångs- och barnäktenskap, könsstympning av flickor och kvinnor (45 %).

Tabell 33. Våldsformer och utbildningsbehov för lärarkollegier. Jämförelse mellan 2019 och 2022, procentandel och förändring i procentenheter.

Svarsalternativ	% svar om lärarkollegier 2019 (n=69)	% svar om lärarkollegier 2022 (n=62)	% förändring 2019 till 2022
Våld i hbtq-personers partnerrelationer	45	50	+5
*Hedersrelaterat våld och förtryck, tvångs- och barnåktenskap, könsstympning av flickor och kvinnor	43	52	+9
*Särskilt utsatta livsvillkor t.ex. utifrån ålder, funktionsnedsättning, sexuell läggning, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning	43	50	+7
Våld i ungas partnerrelationer	41	42	+1
Våld mot barn i nära relationer	39	40	+1
Våld i heterosexuella partnerrelationer	38	44	+2
*Barn som bevittnar/lever med våld i nära relationer	33	39	+6
*Sexuella trakasserier på arbetsplatser och/eller studiemiljöer	30	34	+4
*Sexuella övergrepp utanför nära relationer	26	34	+8
Sexuella övergrepp mot barn utanför nära relationer	25	-	-
Sexuella övergrepp mot barn	-	37	-
*Prostitution och människohandel för sexuella ändamål	25	36	+11
*Kommersialisering och exploatering av kvinnor i reklam, medier och pornografi	20	29	+9

Tabell 34. Våldsformer och utbildningsbehov för personal med övergripande utbildningsansvar. Jämförelse mellan 2019 och 2022, procentandel och förändring i procentenheter.

Svarsalternativ	% 2019 om personal med övergripande utbildningsansvar (n=69)	% 2022 om personal med övergripande utbildningsansvar (n=62)	% förändring 2019 till 2022
*Särskilt utsatta livsvillkor t.ex. utifrån ålder, funktionsnedsättning, sexuell läggning, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning	42	44	+2
Våld i hbtq-personers partnerrelationer	41	44	+3
Våld i heterosexuella partnerrelationer	41	40	-1
*Hedersrelaterat våld och förtryck, tvångs- och barnåktenskap, könsstympning av flickor och kvinnor	38	45	+7
Våld i ungas partnerrelationer	32	39	+7
*Barn som bevittnar/lever med våld i nära relationer	30	37	+7
Våld mot barn i nära relationer	29	39	+10
*Sexuella trakasserier på arbetsplatser och/eller studiemiljöer	26	29	+3
Sexuella övergrepp mot barn utanför nära relationer	25	-	-
Sexuella övergrepp utanför nära relationer	23	31	+8
Sexuella övergrepp mot barn	-	39	-
*Kommersialisering och exploatering av kvinnor i reklam, medier och pornografi	19	26	+7
*Prostitution och människohandel för sexuella ändamål	17	26	+9

Störst ökning inom de våldsområden som var ovanligast 2019

Störst var emellertid ökningen för lärarkollegierna inom de våldsområden där utbildningsbehovet var ovanligast 2019 (tabell 33 och 34): prostitution och människohandel för sexuella ändamål, en ökning med 11 procentenheter, samt kommersialisering och exploatering av kvinnor i reklam, medier och pornografi, med 9 procentenheter. Fortfarande var det emellertid en minoritet, 36 respektive 29 procent, som uppgav dessa utbildningsbehov. Även utbildningsbehovet inom våldsområdet hedersrelaterat våld och förtryck, tvångs- och barnåktenskap, könsstympning av flickor och kvinnor hade ökat med 9 procentenheter som 2022 utgjorde vanligaste utbildningsbehovet.

Förändringen för det två förstnämnda kan tolkas som att utbildningsanordnarna nu har en större medvetenhet om vilka våldsformer som de förväntas utbilda. Det har också funnits ett särskilt direkt 2020 från regeringen (Regleringsbrev II:7 A2020/02655, A2020/02621 delvis 2020) i att stödja lärosätena inom områdena:

- hedersrelaterat våld och förtryck, däribland barnäktenskap, tvångsäktenskap och könsstympning av flickor och kvinnor,
- våld mot barn
- prostitution och människohandel för sexuella ändamål
- hbtqi-personers utsatthet för våld i nära relationer

För personal med övergripande utbildningsansvar var ökningen som störst inom området våld mot barn i nära relationer, med 10 procentenheter till 39 procent. En ökning om 9 procentenheter fanns här också för utbildningsbehovet inom området prostitution och människohandel för sexuella ändamål, till 26 procent.

Förändrade utbildningsbehov för våldsformer mot barn och unga

Förändringar vad gäller utbildningsbehov för olika former av våld mot barn var större hos personal med övergripande utbildningsansvar, en ökning på mellan 7 och 10 procentenheter, än för lärarkollegierna, där ökningen var mellan 1 och 6 procentenheter (tabell 33 och 34). Utbildningsbehovet för kunskap om sexuella övergrepp mot barn jämförs bäst med utbildningsbehoven för övriga former av våld mot barn, och var 2022 för lärarkollegierna något lägre än för samtliga dessa. För personal med övergripande utbildningsansvar skiljde sig utbildningsbehovet för olika våldsformer mindre åt.

Samma mönster består

Samtidigt med dessa förändringar består samma mönster som 2019. En tydlig skiljelinje går fortfarande mellan olika former av våld, kontexter och relationer där våld utövas, med störst rapporterat behov av utbildning 2022 om våldsformer i nära relationer och särskilt utsatta livsvillkor; minst rapporterat utbildningsbehov om olika former av sexuellt våld utanför nära relationer och sexuella övergrepp mot barn.

Undervisning och utbildningsbehov för våldsformer – ett starkare mönster

En jämförelse mellan 2019 och 2022 av hur vanligt det var att ha undervisning om olika våldsformer och utbildningsbehoven för våldsformerna, visar att det mönster som syntes 2019 består och snarast har förstärkts, samtidigt som examensmålet i högre grad ser ut att ha införts i utbildningarna och att utbildningsbehoven har ökat. Tabell 35 visar förändringen. År 2019 var utbildningsbehov som uppgavs för de olika våldsformerna antingen högre, ungefär lika stort, lägre eller mycket lägre än det förväntade. I den uppföljande studien 2022 fanns en *större skillnad mellan förväntat och rapporterat utbildningsbehov*. Utbildningsbehovet var antingen mycket högre, lägre eller mycket lägre än det förväntade. För vissa våldsformer hade det ökat från högre till mycket högre: våld i heterosexuella partnerrelationer och särskilt utsatta livsvillkor. Rapporterat och förväntat utbildningsbehov 2022 skiljer så mycket som 98 procentenheter 2022 mellan den våldsform som var vanligast att ha utbildning om, våld i heterosexuella partnerrelationer, och den som var ovanligast, kommersialisering och exploatering av kvinnor i reklam, medier och pornografi. Skillnaden i rapporterat och förväntat utbildningsbehov 2019 mellan den våldsform som då var vanligast i undervisning, våld mot barn i nära relationer och den som även det året var ovanligast, kommersialisering och exploatering av kvinnor i reklam, medier och pornografi, var då var 80

procentenheter. *Glappet mellan rapporterat och förväntat utbildningsbehov har på detta sätt blivit större mellan olika former av våld, kontexter och relationer där våld utövas.*

Tabell 35. Skillnad mellan förväntat och rapporterat utbildningsbehov av våldsformer i procentenheter. Jämförelse mellan 2019 och 2022.²⁵

Svarsalternativ	% skillnad 2019 mellan förväntat och rapporterat utbildningsbehov lärarkollegier / personal med övergripande utbildningsansvar	% skillnad 2022 mellan förväntat och rapporterat utbildningsbehov lärarkollegier / personal med övergripande utbildningsansvar	Förändring 2019 till 2022 av skillnaden mellan förväntat och rapporterat utbildningsbehov
Våld mot barn i nära relationer	Högre +13 / +3	Högre +16 / +15	Högre utbildningsbehov hade ökat något
Våld i heterosexuella partnerrelationer	Högre +10 / +13	Mycket högre +38 / +34	Högre utbildningsbehov hade ökat till mycket högre
*Särskilt utsatta livsvillkor utifrån ålder, funktionsnedsättning, sexuell läggning, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning	Högre +4 / +3	Mycket högre +27 / +21	Högre utbildningsbehov hade ökat till mycket högre
*Barn som bevittnar/lever med våld i nära relationer	Ungefär lika stort 0 / -3	Högre +16 / +14	Ungefär lika stort utbildningsbehov hade ökat till högre
Våld i hbtq-personers partnerrelationer	Lägre -6 / -10	Högre +18 / +12	Lägre utbildningsbehov hade ökat till högre
Våld i ungas partnerrelationer	Lägre -11 / -20	Lägre -10 / -13	Lägre utbildningsbehov hade ökat något
*Hedersrelaterat våld och förtryck, könsstympning av flickor och kvinnor, tvångs- och barnäktenskap	Lägre -14 / -19	Högre +12 / +5	Lägre utbildningsbehov hade ökat till högre
*Sexuella övergrepp utanför nära relationer	Mycket lägre -36 / -39	Mycket lägre -29 / -32	Mycket lägre utbildningsbehov hade ökat något
Sexuella övergrepp mot barn utanför nära relationer	Mycket lägre -39 / -39	-	-
Sexuella övergrepp mot barn	-	Lägre -8 / -6	-
*Sexuella trakasserier på arbetsplatser och/eller studiemiljöer	Mycket lägre -41 / -45	Mycket lägre -35 / -40	Mycket lägre utbildningsbehov hade ökat något
*Prostitution och människohandel för sexuella ändamål	Mycket lägre -55 / -63	Mycket lägre -40 / -50	Mycket lägre utbildningsbehov hade ökat något
*Kommersialisering och exploatering av kvinnor i reklam, medier och pornografi	Mycket lägre -67 / -68	Mycket lägre -58 / -61	Mycket lägre utbildningsbehov hade ökat något

Ett särskilt ökat utbildningsbehov för fyra våldsformer i nära relationer

Sedan 2019 är förändringen för lärarkollegierna störst för våld i heterosexuella partnerrelationer, en ökning med 28 procentenheter; för hedersrelaterat våld och förtryck (26 %-enheter); särskilt utsatta livsvillkor (24 %-enheter) och för våld i hbtq-personers partnerrelationer (24 %-enheter). För dessa har skillnaden mellan rapporterat och förväntat utbildningsbehov ökat från högre till mycket högre eller lägre till högre rapporterad utbildningsbehov, än det förväntade. Två av dessa områden har varit prioriterade i det fortsatta regeringsuppdraget till Jämställdhetsmyndigheten 2020: hedersrelaterat våld och förtryck, däribland barnäktenskap, tvångsäktenskap och

²⁵ Se s.53 om hur högre, mycket högre, lägre och mycket lägre utbildningsbehov än det förväntade definieras.

könsstympling av flickor och kvinnor samt hbtqi-personers utsatthet för våld i nära relationer. Även våld mot barn och prostitution och människohandel för sexuella ändamål var prioriterade men där har förändringen varit mindre.

Våld i nära relationer tycks i allt starkare grad föredras på bekostnad av annat våld

Utvecklingen tyder på en generell tendens att införandet av examensmålet ännu inte följer den nationella strategin (Skr. 2016/17:10) och avsikten med våldsbegreppen i examensmålet. En tydlig skiljelinje kvarstår mellan olika former av våld, kontexter och relationer där våld utövas. Våld i nära relationer tycks i allt starkare grad föredras i lärosätenas undervisning och utbildningsbehov, på bekostnad av sexuellt våld utanför nära relationer och sexuella övergrepp mot barn och våld i ungas partnerrelationer. Dessa var fortfarande 2022 mindre vanliga eller ovanliga i undervisning och hade där ökat mycket lite eller inte alls. Utbildningsbehovet hade samtidigt ökat lite för samtliga våldformer och mest för dem där utbildningsbehovet var ovanligast 2019. Fortfarande var det emellertid en minoritet som uppgav dessa utbildningsbehov. Detta kvarstående och förstärka mönster av skillnad mellan olika former av våld i nära relationer och sexuella våldformer som syntes 2019, som består och har förstärkts, tyder på en kvarstående brist på information om examensmålet eller att rådande idéer kring begreppen ”mäns våld mot kvinnor” och ”våld i nära relationer” är mycket starka.

Sammanfattningsvis visar resultat kring hur utbildningsanordnarna bedömde sina lärares och andra utbildningsansvarigas eget behov av utbildningsinsatser och kunskapsstöd på området, att det övergripande utbildningsbehovet inte hade minskat sedan 2019. På samma sätt som i arbetsprocessen finns en diskrepans mellan utbildningsbehov på övergripande och konkret nivå som också fanns 2019. Ett tydligt mönster i studiens olika resultat tyder på en låsning i arbetsprocessen som handlar om hur examensmålets båda våldsbegrepp förstås och tillämpas i utbildningarna. Det gör att behovet av utbildningsinsatser och kunskapsstöd fortfarande bedöms som stort.

Kapitel 6. Diskussion

Introduktion

Detta kapitel tar ett samlat grepp om studiens resultat i relation till dess syfte och frågeställningar, och vad det innebär för Jämställdhetsmyndighetens uppdrag att erbjuda stöd till lärare och andra utbildningsansvariga vid universitet och högskolor i frågor om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer. Syftet med studien är att undersöka behoven av utbildningsinsatser och kunskapsstöd vid berörda institutioner, i arbetet med att integrera det nya examensmålet i professionsutbildningarna och att ta sig an utbildning på detta område. Utbildningsanordnare för åtta professionsutbildningar är berörda och har deltagit i studien: Fysioterapeut-, Jurist-, Läkare-, Psykolog-, Sjuksköterske-, Socionom-, Tandhygienist- och Tandläkarexamen. Utbildningsansvarig med högst ansvar för respektive utbildning ombads att besvara enkäten. Studien följer upp utbildningsbehov på området som undersöktes första gången 2019 (Carlsson 2020). De tre resultatkapitlen har fokuserat på vardera av de tre frågeställningarna om: var utbildningsanordnarna befann sig i arbetsprocessen med att införa examensmålet och utbilda sina studenter (Kapitel 3), vilka svårigheter de såg i detta arbete (Kapitel 4) och hur de bedömde sina lärares och andra utbildningsansvarigas behov av utbildningsinsatser och kunskapsstöd på området (Kapitel 5). Samtliga tre kapitel omfattar även den fjärde frågeställningen, om hur resultaten 2022 förhåller sig till resultaten i den första studien 2019. Kunskap från dessa kapitel vävs här samman och bedöms för att få ett helhetsperspektiv på utbildningsbehoven, i det arbete som pågår med examensmålet vid lärosätena.

Förutsättningar för utbildning hade blivit bättre

Resultatet i kapitel 3, kring arbetsprocessen med att införa examensmålet, tyder på att lärosätena arbetar aktivt med att skapa godare förutsättningar för att kunna genomföra utbildning inom området. De som omfattas av utbildningsreformen var 2019 en mycket heterogen grupp, med mycket ojämlika förutsättningar från början både i hur och när de fått kännedom om uppdraget, i utbildningserfarenhet, lärarresurser och kompetens inom området. Denna skillnad ser nu ut att ha börjat jämnas ut. Alla utbildningsanordnare hade i denna uppföljande studie någon lärare, anställd eller gäst, där tre förut saknat detta och 97 procent hade anställda lärare inom området, jämfört med det uppskattade 87 procent 2019. Det tycks också ha blivit vanligare att anlita gästlärare för att förbättra förutsättningarna, då den andel som hade både anställda och gästlärare hade ökat markant medan den som enbart hade anställda hade minskat. Gästlärare kom fortfarande, och än vanligare, främst från professionens praxis. Formella kvalifikationer inom området hade också ökat i gruppen som helhet. År 2019 dominerade erfarenheter från praxis, hos både lärarkollegier och personal med övergripande utbildningsansvar. Tre år senare var det i stället att ha gått kurser eller utbildning. Den andel som uppgav att de helt saknade kvalifikationer hade samtidigt minskat. Antalet anställda lärare varierade emellertid mycket även 2022, mellan en och fler än tio, och det vanligaste var att ha två till tre. På grund av dessa resultat bedöms förutsättningar och möjligheter att genomföra utbildning inom examensmålet, och forma en pedagogisk miljö med ett lärarlag, fortfarande variera men vara relativt goda, goda eller mycket goda för de allra flesta.

Allt fler hade infört examensmålet i utbildningarna

De ojämlika förutsättningarna 2019 visade sig också i att utbildningsanordnarna hade kommit olika långt i arbetsprocessen med att införa examensmålet i utbildningsplaner, lärandemål, undervisning och examination. En klar utveckling hade skett 2022, att döma av resultatet i frågor på denna övergripande nivå. År 2019 uppgav 87 procent att de hade infört examensmålet i sina utbildningsplaner, 59 procent i lärandemål, 84 procent i undervisning och 74 procent i examination. År 2022 rapporterade i stället samtliga att det var infört i utbildningsplaner och lärandemål, medan 98 procent hade infört det i undervisning och 93 procent i examination. Den variation som fanns mellan och inom olika professionsutbildningar 2019, i var utbildningsanordnarna befann sig i processen, ser därmed också ut att ha jämnats ut. Det var också betydligt vanligare att ha lärandemål, undervisning och examination inom examensmålet i flera kurser än i en. Det kan tyda på att en stor andel av utbildningsanordnarna ser omfattningen och komplexiteten i examensmålets innehåll och att det är svårt, för att inte säga omöjligt, att enbart lägga det i *en* kurs, om det inte rör sig om en kurs enbart för detta examensmål. Att sprida ut kunskapsinnehållet och bidra till studenters kunskapsprogression över tid i programmet, kan vara mera konstruktivt och möjligt med tanke på alla övriga examensmål som ingår i programmen.

Jämfört med den senast kartläggningen av hur mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer beaktas i högre utbildning (UKÄ 2022) tycks andelen utbildningsanordnare som hade infört examensmålet i utbildningsplaner och lärandemål ha ökat på mycket kort tid. UKÄ samlade in sitt enkätmaterial i april till maj 2022, precis före insamlingsperioden för denna studie, juni till oktober. I UKÄ:s material hade examensmålet ännu inte införts i utbildningsplanerna vid alla Fysioterapeut-, Psykolog-, Sjuksköterske- och Socionomprogram. Det hade heller inte införts som lärandemål i samtliga Fysioterapeut-, Jurist-, Psykolog-, Sjuksköterska- och Socionomprogram, medan alltså alla i innevarande studie rapporterade att de hade infört det i både utbildningsplaner och lärandemål. För undervisning inom examensmålet skiljer sig resultaten så tillvida att samtliga berörda i UKÄ:s kartläggning rapporterade att de hade detta, medan *en* i innevarande studie saknade det. För examination var förekomsten densamma i UKÄ:s och denna studie vid tre av de åtta professionsutbildningarna: alla Jurist-, Läkare- och Tandhygienistprogrammen rapporterade att de hade infört det. Vid övriga professionsutbildningar skiljer sig resultaten på så sätt att förekomsten var antingen lite lägre eller lite högre i denna studie. Dessa skillnader kan ha metodologiska orsaker. UKÄ hade i sin enkät inte angett vilket våld de avsåg med våldsbegreppen mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer, hur de definierat dem och vad de därmed efterfrågade, och det framgår inte om detta ingick i något informationsbrev. De ställde också genomgående sina frågor kring dessa två våldsbegrepp som två separata områden och presenterar resultaten på ett annat sätt än i denna studie. Svarsfrekvenserna för de båda studierna skiljer sig åt. UKÄ ser dessutom ut att ha inkluderat fler enkätsvar än ett från tre av professionsutbildningarna: Sjuksköterske- Socionom- och Tandhygienistprogrammet. På grund av skillnader i svarsfrekvens och material, att det rör sig om små populationer för vardera examina och att UKÄ presenterar dessa resultat enbart i procent, blir också jämförelsen vanskelig.

Ett ytterligare tecken i innevarande studie på positiv utveckling är att en majoritet, mellan 60 och 94 procent, rapporterade att de undervisade om de flesta av de former av våld i nära relationer som undersöktes i följdfrågor om lärandemål, undervisning och examination. Detta gällde våld i heterosexuella partnerrelationer (94 %), barn som bevittnar/lever med våld i nära relationer (77 %), våld mot barn i nära relationer (76 %), våld i hbtq-personers partnerrelationer (68 %) samt hedersrelaterat våld och förtryck

inklusive tvångs- och barnäktenskap, könsstympning av flickor och kvinnor (60 %). De flesta undervisade också om särskilt utsatta livsvillkor (77 %). Omfattningen av dem som undervisade om dessa våldsformer hade tydligt ökat, mest för våld i heterosexuella partnerrelationer med 22 procentenheter, från 72 till 94 procent. För övriga var ökningen mellan 10 och 19 procentenheter. I följdfrågor om professionella tillämpningsområden var det också en majoritet av respondenterna, mellan 63 och 97 procent, som rapporterade att det i undervisningen ingick kunskap som rör upptäckt, skydd och stöd. Dessa resultat tyder sammantaget på att arbetet vid lärosätena har kommit en bra bit på väg.

Mycket arbete återstår

Som helhet ger emellertid följdfrågorna på en mera konkret och detaljerat nivå, om vilka våldsformer som ingick i lärandemål, undervisning och examination, ett annat resultat än det övergripande om införandet av examensmålet i utbildningarna. Med tanke på att nästan alla rapporterat att de hade infört examensmålet var andelen som utbildade om någon av våldsformerna fortfarande oväntat låg, mellan 13 och 94 procent ingick undervisning, där de i högre grad förekom än i lärandemål och examination. Ingen enda våldsform förekom i samtliga utbildningsanordnarens utbildningar. Tre år efter den första studien hade heller inget skett i det mönster som då var synligt i materialet. En tydlig skiljelinje gick mellan olika former av våld, kontexter och relationer där våld utövas. Sexuellt våld utanför nära relationer förekom i mycket lägre grad än våld i nära relationer och särskilt utsatta livsvillkor. En minoritet, rapporterade att de undervisade om sexuella övergrepp utanför nära relationer (37 %), sexuella trakasserier på arbetsplatser och/eller studiemiljöer (31 %), prostitution och människohandel för sexuella ändamål (24 %) och kommersialisering och exploatering av kvinnor i reklam, medier och pornografi (13 %). Dessutom var det en lägre andel, än för alla andra former av våld i nära relationer inklusive andra former av våld mot barn, som undervisade om våld i ungas partnerrelationer (48 %) och sexuella övergrepp mot barn (53 %), som begås av både närstående, bekanta och främmande personer. Jämförelsen med 2019 års resultat visar också att det hade skett en mycket liten, eller ingen förändring alls, av andelen som undervisade om dessa former av våld. Som mest, med 4 procentenheter, hade den ökat för prostitution och människohandel för sexuella ändamål. Detta mönster i vilket våld som får utrymme i utbildningarna och vilket som inte får det, tyder på att utbildningsanordnarna antingen gör aktiva val där de föredrar att utbilda om våld i nära relationer och särskilt vissa former; inte har tillräckliga kunskaper om vad examensmålet förväntas innehålla eller; att de i sin program- och kursutveckling fastnar i andra pedagogiska problem, hinder på vägen som stoppar upp arbetet med att införa examensmålet. Följdfrågor på en mera konkret och detaljerat nivå, om vilka professionella tillämpningsområden som ingick i lärandemål, undervisning och examination visar också en skiljelinje mellan olika områden och att inget enda område ingick i samtliga utbildningsanordnarens utbildningar. En minoritet uppgav att de undervisade om förebyggande arbete mot våld på individnivå (32 %), förebyggande arbete på strukturell nivå (32 %) och brottsbekämpning inom rättssystemet (19 %).

Trots att det gått tre till fyra år sedan examensmålet trädde i kraft i Högskoleförordningen (1993:100) och de första kullarna studenter vid en del program har tagit examen, visar resultaten i dessa delar av studien att mycket arbete återstår vid lärosätena för att kunna säga att examensmålet är helt infört i utbildningarna. Mot denna bakgrund är det mycket angeläget att Jämställdhetsmyndigheten får fortsatt uppdrag att erbjuda utbildningsinsatser och kunskapsstöd till lärare och andra utbildningsansvariga vid de åtta professionsutbildningarna. Att en dryg fjärdedel hade behov av fler anställda som kan området och kan höja kompetensen hos övriga medarbetare är anmärkningsvärt i

sammanhanget och väsentligt att beakta för att förstå de villkor som utbildningsanordnarna arbetar under.

Politisk styrning av ett omfattande innehåll

Examensmålet omfattar en mängd kunskaper som lärosätena förväntas utbilda om, inte minst de många formerna av våld. I UKÅ:s senaste kartläggning av hur mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer beaktas i högre utbildning (2022) uttrycktes en medvetenhet om det och det fanns oro för, och kritik mot, detaljstyrning av utbildningar från politiskt håll. När nya examensmål införs, förlorar lärosätena sina möjligheter att själva utveckla sina utbildningar, var det dem som menade. I tre workshoppar med företrädare för Socionom-, Jurist-, Läkare- och Tandläkarprogrammen hade detta framkommit. Hälften av de 50 deltagarna hade varit från Socionomprogrammet. Införandet av ett specifikt mål sågs som problematiskt, om inte andra delar i utbildningarna togs bort. Stoffträngsel kunde göra det svårt att upprätthålla hög kvalitet och progression genom undervisningen (s.5, 67). Sådan oro för stoffträngsel, med konkurrens och prioriteringar mellan olika examenmål, och *var* examensmålet bäst borde integreras för att åstadkomma en tydlig progression, en röd tråd genom utbildningen, uttrycktes i den första studien av lärosätenas utbildningsbehov som en av många pedagogiska problem i arbetet med att införa examensmålet (Carlsson 2020). I både enkät- och intervjustudien blev det tydligt att uppgiften som utbildningsanordnarna är ålagda var långt ifrån lätt, särskilt då gruppen var mycket heterogen från början och deras förutsättningar var mycket ojämlika - inte minst i hur och när de fått kännedom om uppdraget. Å ena sidan *ska* de införa ett omfattande kunskapsinnehåll i utbildningarna som är reglerat i både nationella och europeiska styrdokument. Å andra sidan har regeringen sagt sig främmande för att detaljstyra examensmålets införande (Skr. 2016/17:10, s.147–148).

Examensmålet är en legal politisk styrning genom införandet i Högskoleförordningen (1993:100), på samma sätt som införande av andra examensmål. Lärosäten är statliga förvaltningsmyndigheter och har till uppgift att genomföra de beslut som riksdag och regering har fattat (Bäck m.fl. 2015, kap. 5). Sveriges nationella strategi för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor (Skr. 2016/17:10) är ett ramverk för styrning av insatser på jämställdhetsområdet. Där står att den dåvarande regeringen ansåg det, ”viktigt att undervisning om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer ingår i utbildningar där de studerande i sina framtida yrken kommer att möta våldsutövare och våldsutsatta” och de avsåg att ändra examensbeskrivningarna i Högskoleförordningens (1993:100) examensordning för de yrkesexamina där det bedömdes mest angeläget (Skr. 2016/17:10, s.148). Vilka former av våld examensmålet omfattar framgår (s.113–115) och att de i stort överensstämmer med tillämpningsområdet för Istanbulkonventionen, som är Europarådets konvention om förebyggande och bekämpning av våld mot kvinnor och av våld i hemmet (Europarådet 2011). Denna konvention för mänskliga rättigheter är juridiskt bindande för medlemsstaterna och Sverige har, genom att underteckna den, förbundit sig att följa dess artiklar.²⁶ I konventionens inledande överenskommelse konstaterar Europarådets medlemsstater, och övriga stater som har undertecknat konventionen, att kvinnor och flickor riskerar att utsättas för könsrelaterat våld i större utsträckning än män, ofta utsätts för allvarliga former av våld, att detta våld är könsrelaterat på strukturell nivå och att det är en av de viktigaste orsakerna till att kvinnor

²⁶ Regeringen undertecknade konventionen den 11 maj 2011 och beslutade att ratificera den 19 juni 2014. Konventionen trädde i kraft den 1 augusti 2014 (Utrikesdepartementet 2014).

är underordnade män. Här finns en tydlig jämställdhetspolitisk överenskommelse på Europeanivå för arbetet mot våld, inom vilken examensmålet är inskrivet.

De professionella tillämpningsområdena som omfattas av examensmålet finns också inskrivet i syftet med konventionen, som är att:

- skydda kvinnor mot alla former av våld och att förebygga, lagföra och avskaffa våld mot kvinnor och våld i hemmet,
- bidra till att avskaffa alla former av diskriminering av kvinnor och att främja faktisk jämställdhet mellan kvinnor och män, bland annat genom att stärka kvinnors ställning,
- utarbeta ett omfattande system, principer och åtgärder för att skydda och hjälpa alla kvinnor som utsätts för våld och alla som utsätts för våld i hemmet,
- främja internationellt samarbete som syftar till att avskaffa våld mot kvinnor och våld i hemmet
- organisationer och brottsbekämpande myndigheter ska få stöd och hjälp så att de kan samarbeta effektivt och ta ett helhetsgrepp för att få ett slut på våldet mot kvinnor och våldet i hemmet

Här betonar konventionen *avskaffande* av diskriminering i alla former, avskaffandet av våld mot kvinnor och mot *alla* som utsätts i hemmet, att få ett slut på det genom att skydda, hjälp, stödja, förebygga och lagföra och att främja *faktisk* jämställdhet mellan kvinnor och män, genom att bland annat stärka kvinnors ställning. För att åstadkomma en sådan utveckling innehåller konventionen olika åtgärder som medlemsstaterna är skyldiga att vidta. Artikel 14 och 15, i ”Kapitel III – Förebyggande”, specificerar att utbildningsmaterial om jämställdhet, bland annat om könsrelaterat våld mot kvinnor, ska ingå i formella läroplaner på alla utbildningsnivåer och att, ”parterna ska anordna eller förstärka lämplig utbildning för yrkesgrupper som kommer i kontakt med brottsoffer eller förövare av alla våldshandlingar som faller inom ramen för denna konvention.” Här står också uttryckligen att utbildningen ska innehålla, ”hur man kan förebygga och upptäcka våld, jämställdhet mellan kvinnor och män, brottsoffrens behov och rättigheter, samt hur sekundär viktimisering kan förebyggas” (ibid., s.9). Även myndighetssamverkan ska ingå, för att göra en heltäckande och lämplig hantering av våldsärenden möjlig.

Det våld som förväntas ingå i examensmålet är reglerat i Artikel 3, som innehåller definitioner av vad konventionen avser med begreppen ”våld mot kvinnor”, uttryckligen inkluderat ”flickor under 18 år”; ”våld i hemmet” samt ”könsrelaterat våld” (Europarådet 2011, s.5):

våld mot kvinnor: ett brott mot de mänskliga rättigheterna och en form av diskriminering av kvinnor och avser varje fall av könsrelaterat våld som leder till, eller troligen kommer att leda till, fysisk, sexuell, psykisk eller ekonomisk skada eller fysiskt, sexuellt, psykiskt eller ekonomiskt lidande för kvinnor, inbegripet hot om sådana handlingar, tvång eller godtyckligt frihetsberövanden, oavsett om det sker i ett offentligt eller privat sammanhang

våld i hemmet: varje fall av fysiskt, sexuellt, psykiskt eller ekonomiskt våld som utövas inom familjen eller i hemmiljön eller mellan makar eller partner eller före detta makar eller partner, oavsett om förövaren delar eller har delat bostad med brottsoffret eller inte

könsrelaterat våld mot kvinnor: våld som riktas mot en kvinna på grund av att hon är kvinna eller som drabbar kvinnor oproportionerligt

I den nationella strategin (Skr. 2016/17:10) tillämpas begreppet ”våld i nära relationer”, som omfattar en lite vidare krets av närstående, i stället för begreppet ”våld i hemmet”. Åtgärderna i den nationella strategin syftar uttryckligen till att också motverka pojkar, mäns och hbtq-personers utsatthet vid våld i nära relationer, hedersrelaterat våld och förtryck, sexualbrott och prostitution och människohandel för sexuella ändamål (Skr. 2016/17:10, s.113–115). Sverige går därmed längre än Istanbulkonventionen i vem som räknas som våldsutsatt.

Den nationella strategin är Sveriges svar på dessa juridiskt bindande åtaganden. Införandet av examensmålet ingår i åtgärdsprogrammet för perioden 2017 till 2026 (Skr. 2016/17:10, s.148) och gäller en bredd av våld, våldsutövande och våldsutsatthet. Avsikten och målsättningen med examensmålet är också uttryckligen att det ska ingå kunskap om att förebygga och upptäcka våld, och om insatser för våldsutsatta och våldsutövare. Strategins fyra politiska målsättningar är, 1) ett utökat och verkningsfullt förebyggande arbete mot våld, 2) förbättrad upptäckt av våld och starkare skydd och stöd för våldsutsatta kvinnor och barn, 3) effektivare brottsbekämpning samt 4) förbättrad kunskap och metodutveckling. Syftet är att bidra till det jämställdhetspolitiska delmålet, ”att mäns våld mot kvinnor ska upphöra och att kvinnor och män, flickor och pojkar ska ha samma rätt och möjlighet till kroppslig integritet” (s.113). Mäns våld mot kvinnor beskrivs som, ”ett av de yttersta uttrycken för bristande jämställdhet mellan kvinnor och män” (ibid.). Den nationella strategin är på detta sätt ett överordnat styrdokument för arbetet med examensmålet med en mycket tydligt uttalad målsättning.

Akademisk frihet

Vad som avses med de två våldsbegreppen, ”mäns våld mot kvinnor” och ”våld i nära relationer” står emellertid inte i examensbeskrivningarna i Högskoleförordningen (1993:100). Examensmålet är där övergripande och vagt formulerat. Det öppnar för andra tolkningar av begreppen än i den nationella strategin. Regeringen skriver också i strategin (Skr.2016/17:10) att de står fast vid tidigare fastslagna principer för examensbeskrivningar, där central reglering av utbildningars innehåll är främmande för det svenska högskolesystemet. Principen är att regeringen fastställer examensmål på en övergripande nivå, kortfattat och koncentrerat till det väsentliga. Förändringar och beslut ”om det exakta innehållet i utbildningarna avgörs av universiteten och högskolorna” och ”bör i första hand ske på lärosätenas eget initiativ i dialog med studenter och relevanta användare” (s.147–148).

Hur går denna akademiska frihet att tolka, förstå och tillämpa i arbetet med examensmålet? Mellan politiskt styrda krav och principen om akademisk frihet finns något motsägelsefullt som kan vara svårt att hantera i praktiken. Ett sätt att tänka om det är att de åtta examina som är berörda av examensmålet omfattar åtta olika vetenskapliga discipliner och professionsområden. De kunskaper som avses med examensmålet blir därför inte desamma inom alla dessa områden. En del kunskaper kan vara generiska, det vill säga tillämpbara generellt inom olika vetenskapliga discipliner och professioner, för att kunna bidra till att förebygga och bekämpa det våld som beskrivs i den nationella strategin. Det kan exempelvis vara sådan kunskap som bidrar till handlingsberedskap att kunna upptäcka våld och skydda barn genom att anmäla misstanke om våld. Andra kunskaper blir av nödvändighet områdes- eller professionsspecifika, på grund av att det rör sig om olika professioner med olika kunskaps- och verksamhetsområden. Att stödja våldsutsatta är till exempel inte något identiskt för en tandläkare och en psykolog, och även undervisningen kommer därför att innehålla kunskaper som skiljer sig åt och behöva vara annorlunda utformad för att träna studenter i de kunskaper och djupare förståelser

som de förväntas lära sig. Konkret innebär det att examenmålet kan och behöver operationaliseras och brytas ner på kursnivå till lite olika lärandemål, undervisning och examination för olika professioner. I denna bemärkelse är examenmålet inte en politisk detaljstyrning av utbildningar. På lärosätena, vid de olika programmen, är det lärare och utbildningsansvariga på övergripande nivå med kvalifikationer inom den egna professionen och examenmålet, som bäst kan avgöra vad det innebär för professionsspecifika kunskaper, undervisnings- och examinationsformer i den egna utbildningen, och som i arbetet med kursutveckling kan ta hjälp av dialoger med studenter och fältet.

Här finns en akademiska frihet som också innebär många komplexa pedagogiska problem och överväganden i processen. Ett annat europeiskt reglerat system som Sverige deltar i har då betydelse för att förstå arbetet med examenmålet, den så kallade Bolognaprocessen.

Bologna och svårigheter i arbetet

Frågor i Kapitel 4 om svårigheter i arbetet med examenmålet bygger på kunskap som genererades ur enkät- och intervjustudierna 2019 (Carlsson 2020) och är väsentliga för att förstå både arbetsprocessen och utbildningsbehoven. Respondenternas beskrivningar där av vad de upplevde särskilt utmanande eller problematiskt var präglade av den så kallade Bolognaprocessen som större ramvillkor, och de europeiska standarder, riktlinjer och systemet för kvalitetssäkring av högre utbildning som också gäller i Sverige. Bolognaprocessen är en politisk och social samverkansprocess för högskoleutbildningar i europeiska länder, och utvecklingen där med ett nytt gemensamt läroplanssystem, som i Sverige infördes 2007. Syftet var att öka rörligheten för studenter och arbetskraft, och utbildningarnas konkurrenskraft, genom att samordna dem och göra dem jämförbara. Nyckeln till jämförbarheten var gemensamma examenmål för en och samma yrkesexamen i olika länder som skulle införas i lokala utbildningsplaner och *brytas ner* till lärandemål, på lokal nivå i programmens kursplaner (Lindberg-Sand 2008).

I standarder och riktlinjer för kvalitetssäkring inom det europeiska området för högre utbildning (ESG) som Sverige har antagit uttrycks det genom att högskoleutbildningar ska vara, *”utformade med övergripande utbildningsmål som är i linje med lärosätets strategi och explicita lärandemål”* och att examinationen, *”låter studenterna visa i vilken utsträckning lärandemålen har uppnåtts”* (UKÄ 2015b, s.12, 13). En av bedömningsgrunderna för lärosätenas självvärdering inom området för det nationella systemet för kvalitetssäkring av högre utbildning är också att lärosätet, *”säkerställer att dess utbildningar utformas och genomförs med tydlig koppling mellan nationella och lokala mål, lärandeaktiviteter och examinationer”* (UKÄ 2019, s.15).²⁷ Dessa system är präglade av det högskolepedagogiska begreppet *”constructive alignment”* (Biggs 1999), på svenska konstruktiv länkning eller lärandemålstyrd undervisning, som fick inflytande i Bolognasamarbetet. Det innebär att studenter förväntas att aktivt få göra, och därmed öva på i undervisningen, det som beskrivs i lärandemålen, och i examinationen få visa prov på att, och hur väl, de uppnått dem (se Carlsson 2020, s.26–30). Exemplet ovan, på hur akademisk frihet kan tillämpas i arbetet med examenmålet, är skrivet i ett sådant perspektiv.

Konkret innebar detta i studien 2019 en mängd svårigheter som respondenterna beskrev att de och deras kollegor hade att hantera i arbetet med att integrera examenmålet i

²⁷ Rapportförfattarens kursiveringar.

utbildningarna: Vad skulle examensmålet innehålla för kunskaper och hur mycket utan att tränga undan andra examenmål? Var i programmet, för att bidra till studenternas kunskapsutveckling inom examensmålet? I en kurs? I flera? Hur skulle kunskaperna konkretiseras i specifika lärandemål och hur ska de vara formulerade så att de gick att förstå för studenter och lärare, och att utforma undervisning och examination efter (se Carlsson 2020, kap.4). Resultatet i denna uppföljande studie visar att en majoritet, 74 procent, rapporterade att de hade svårigheter i en eller flera av dessa aspekter av arbetsprocessen och att det hade blivit vanligare att ha någon svårighet. De två som var vanligast 2019 var också vanligast 2022. De handlade om att prioritera mellan olika examenmål i utbildningsprogrammen för att få in tillräcklig kunskap utan att tränga bort andra kunskapsområden. Närmare hälften rapporterade detta. Svårigheter att veta hur bäst integrera examensmålet för att bidra till studenters progression genom utbildningen: som enskild kurs eller i flera olika kurser och var i programmet, var det närmare en tredjedel som uppgav. Med Bologna i åtanke handlar dessa problem om inledande överväganden och beslut i arbetsprocessen med ett nytt examenmål. De behöver tas i början och förutsätter kunskap om avsikten med examensmålet och det vålds- och tillämpningsområde som avses i den nationella strategin. Hur besluten tas får konsekvenser för hur examensmålet kommer att operationaliseras på kursnivå i lärandemål, undervisning och examination. Om det inte finns tillräckligt med kännedom om avsikten med examensmålet, och andra tolkningar görs av de båda våldsbegreppen ”mäns våld mot kvinnor” och våld i nära relationer” än i den nationella strategin, finns risk att arbetet med införandet hamnar fel från början, att utbildningsanordnarna hoppar över väsentligt inledande arbete eller fastnar i processen.

Svårigheter och utbildningsbehov i program- och kursutveckling

Andra resultat tyder på att det fanns sådana svårigheter i arbetsprocessen som fått konsekvenser på kursnivå och gör att studenter som har antagits på en utbildningsplan där examensmålet hade införts, ännu inte har uppnått det när de tar examen.

Visserligen uppgav en mindre andel respondenter svårigheter med att utforma lärandemål (18 %), undervisning (13 %) och examination (26 %), visade Kapitel 4, men att bryta ner examensmålet på kursnivå verkar innebära större problem än vad som rapporterades. Det ser ut att ha betydelse för vilka kunskaper utbildningsanordnarna kan garantera att studenterna uppnår. Resultat som presenterades i Kapitel 3 visar att det inte fanns någon samstämmigt i hur en och samma våldsform förekom i lärandemål, undervisning och examination. I störst utsträckning ingick våldsformerna i undervisning och i minst i lärandemål. Mellan 2 och 63 procent uppgav att de hade lärandemål för någon av de ingående våldsformerna och mellan 5 och 81 procent examinerade kunskap om dem. Inte ens den våldsform som flesta undervisade om, våld i heterosexuella partnerrelationer, examinerades av lika många som hade undervisning om det. En rimlig förklaring är att de flesta utbildningsanordnare hade kommit längre i sitt arbete med undervisning, på grund av att de redan haft detta *innan* examensmålet infördes. Betydligt färre hade haft lärandemål och examination (Carlsson 2020, s.34). Detta förhållanden tycks ha bestått. I fritextsvar 2022 hade respondenter dock skrivit att de *hade* lärandemål men att de inte var uttryckligen specificerade i våldsformer utan på en generell och övergripande nivå, nära eller identiskt med examensmålets formulering. De hade alltså antingen gjort ett aktivt val att *inte* bryta ner examensmålet i explicita lärandemål, så som det var tänkt i Bologna och i standarder och riktlinjer för kvalitetssäkring på europeisk och nationell nivå, eller hade de inte kännedom om dessa riktlinjer och hur lärandemål kan operationaliseras och kan då behöva stöd genom högskolepedagogisk utbildning. Om lärandemål inte är

operationaliserade, konkreta och explicita utan övergripande, abstrakta och vagt formulerade, blir det väldigt svårt att utforma undervisning och examination.

Någon förklaring i fritextsvaren för bristen på samstämmighet mellan undervisning och examination framgår inte men andra tecken på svårigheter i arbetsprocessen. Det fanns de som skrev att de hade obligatorisk undervisning i stället för examination, eller examination skedde genom krav på obligatorisk närvaro. Så kallade obligatoriska moment i form av obligatorisk undervisning i kurser skiljer sig från examinerande uppgifter. Det är visserligen vanligt att de hanteras som krav för betyg i kurs, är då en del av examinationen, ska stå som obligatoriskt moment i kursplanen och medföra möjlighet till ersättningsuppgift under kursen. Detta hanteras olika vid lärosätena (UKÄ 2020). Den student som inte kunnat delta ska, till exempel vid Göteborgs universitet, snarast ges möjligt att delta i kommande obligatoriska moment eller motsvarande ersättningsuppgift (Göteborgs universitet 2020c, s.6). Även en examinationsuppgift är också obligatorisk för att få betyg men innebär bedömning och betygsättning mot kursens lärandemål (ibid. s.4). För att få godkänt ska en, vid lärosätet formellt utsedd examinator, ha bedömt studentens muntliga eller skriftliga prestation (läranderesultat) i uppgiften mot kursens lärandemål. En student som inte gjort uppgiften måste, för att få betyg, göra en omexamination eller omprov *efter* att ett tentamensresultat, det vill säga betyg, har meddelats för det ordinarie examinationstillfället och inom en formellt reglerad tidsrymd (se UKÄ 2020, s.96). Ett sådant omprov görs med bedömning mot samma lärandemål (Göteborgs universitet 2020c, s.6). Med examinationsuppgift och obligatoriskt moment menas därför inte samma sak. Kraven är olika och medan en ersättningsuppgift vid frånvaro ska göras snarast, görs ett omprov förts efter att rättningstiden är avslutad och betyg har meddelats. Att examinerande uppgifter har ersatts av obligatorisk undervisning tyder på att det finns ett utbildningsbehov inom högskolepedagogik.

Andra fritextkommentarer synliggör att gästlärare examinerade trots att examination, enligt Högskoleförordningen (1993:100) skall göras av en inom lärosätet anställd och formellt utsedd examinator som är lärare. Flera uppgav att examinerande gästlärare kom från annan organisation, främst det yrke som professionsutbildningen leder fram till, eller från annat yrke och annat lärosäte. Någon annan än den som har anställning som lärare vid lärosätet kan emellertid inte utses till examinator, enligt regelverket. Lärosätena bestämmer själva vilka lärarkategorier som ska anställas vid lärosätet och den som tillhör någon av dessa kan utses till examinatore. Personer från andra lärosäten kan också utses till examinator men måste ha någon form av anställning vid det examinerande lärosätet (UKÄ 2020, s.38). Att lärare som inte är anställda examinerar tyder också på ett behov av utbildning inom högskolepedagogik.

Bristen på samstämmighet, mellan andelen som hade lärandemål, undervisning och examination för en och samma våldsform, har betydelse för vilken utbildning studenterna får. Då innehållet i lärandemål är det som genom kursplanen juridiskt reglerar vad studenter förväntas få undervisning i och lära sig, och genom examinationen får visa att de uppnått, blir det oklart hur utbildning av våldsformerna fungerar i praktiken. Eftersom examination av studenters uppnådda lärande ska göras mot lärandemål, väcker det frågor om hur utbildningsanordnarna också vet och säkerställer vad studenterna lärt sig och kan vid kursernas slut. Det som till syvende och sist avgör om studenter utexamineras från professionsutbildningen med godkända kunskaper inom examensmålet, är om våldsformer uttryckligen anges i kursplaner - i antingen lärandemål eller explicit utvecklat i innehållsavsnittet - och examineras i kurser. Ett godkänt betyg innebär att lärandemål är uppfyllda, vilket är det formella beviset på att en student kan det som står i kursplanens lärandemål. På motsvarande sätt som för våldsformerna fanns heller ingen samstämmigt mellan hur tillämpningsområdena rapporterades ingå i lärandemål,

undervisning och examination. Även denna kunskap förekom främst i undervisning. Det var mindre vanligt att de examinerades och betydligt mindre vanligt att de ingick i lärandemål.

Alla dessa resultat tyder på att det fanns utbredda svårigheter i arbetsprocessen som har att göra med högskolepedagogisk kompetens i lärandemålsstyrd program- och kursutveckling. Att det fanns ett utbrett utbildningsbehov inom högskolepedagogik, visade också Kapitel 5. Det var bara 20 procent som rapporterade att de *inte* hade behov av sådan utbildning inom området. Fler än hälften, 55 procent, uppgav att deras lärarkollegier bedömde det angeläget med utbildning i att utveckla och designa lärandemål och kurser inom examensmålet; 58 procent behövde utbildning i att undervisa inom examensmålet och 45 procent i att examinera. För personal med övergripande utbildningsansvar var resultatet ungefär detsamma: 57 procent bedömde det angeläget med utbildning i program- och kursutveckling, 48 procent i att undervisa och 44 procent i att examinera inom examensmålet. Här finns ett entydigt resultat. Att stödja lärosätena med högskolepedagogisk utbildning i program- och kursutveckling är en nyckel där lärosätena nu befinner sig i arbetsprocessen med att införa examensmålet. Här kan Jämställdhetsmyndigheten göra en väsentlig insats genom att påbörja ett samarbete med de högskolepedagogiska centra vid Sveriges lärosäten som utbildar universitetslärare i högskolepedagogik.

En kunskapsutvecklingsprocess som tar tid

Dessa olika resultat kring arbetsprocessen, dess svårigheter och utbildningsbehov behöver förstås som uttryck för en kunskapsutvecklingsprocess. Den tar tid och innebär både positiva erfarenheter och pedagogiska problem med överväganden att lösa på vägen. Trots den stora variationen i utbildningserfarenhet, lärarresurser och kompetens på området som var tydlig 2019, och de många svåra utmaningar och överväganden som respondenterna beskrev då, hade utbildningsansvariga och deras kollegier *under* arbetsprocessen med att integrera examensmålet i sina utbildningar, lärt sig mycket som skapat nya möjligheter och främjat arbetet. Arbetsprocessen *i sig* hade bidragit till en egen kunskapsutveckling genom samarbete vid den egna institutionen. Det hade medfört nya kunskaper inom våldsområdet för examensmålet och färdigheter i att utveckla och designa lärandemålsstyrda kurser. Det hade också medfört ny medvetenhet om behovet av att tydliggöra och stärka kunskapsområdet i utbildningen; och att kunskapsområdet, engagemanget och kompetensen redan fanns internt vid den egna professionsutbildningen. Dessa möjligheter kunde de bygga vidare på. I en liknande kommentar 2022 beskriver respondenten en enbart positiv upplevelse av att samarbeta kring examensmålet i en projektgrupp. Det hade varit givande och utvecklande. Andra beskriver arbetet med examensmålet som en pågående och ständigt utmanande utvecklingsprocess, inte nödvändigtvis problematisk men som tagit tid att komma i gång. Det var också svårt att veta hur mycket kunskapsinnehåll som var tillräckligt, och om de hade uppnått det som krävdes. Att besvara enkäten i denna studie hade för någon bidragit till nya insikter om att flera dimensioner saknades i utbildningen. Fritextkommentarerna om examensmålet i Kapitel 4 gav en bild av en kunskapsutvecklingsprocess som tar tid och kan medföra både osäkerhet och missförstånd i vad, var någonstans och hur mycket som ska införas i utbildningen.

Arbetet med examensmålet omfattar långa beslutsprocesser som följer bestämda handläggningsordningar på olika nivåer vid lärosätena. Bara att komma i gång är en lång process. Förutsättningarna 2019 (Carlsson 2020) var också mycket ojämlika från början, i hur och när utbildningsanordnarna fått kännedom om examensmålet och kunde påbörja

arbetet. En del hade fått information på formella vägar lång tid tillbaka och haft god tid på sig, medan andra fått information precis innan det formellt trädde i kraft i Högskoleförordningen (1993:100). En av de intervjuade som varken fått veta genom extern eller intern kanal om att det skulle införas, beskrev hur det var. Hon blev chockad när det ”kom som från en klar himmel” i ett mejl från en kollega på en annan utbildningsort bara några veckor före ikraftträdandet 1 juli 2018 (Carlsson 2020, s.33).

Även om det hade kommit den vägen (via regeringskansliet) så hade vi inte fått reda på det förrän kanske några månader tidigare på våren, och det är också jättelite tid om du ska få in nåt först i en hel utbildningsplan och sen in på kursplaner som då ska vara fastställda och gått igenom samtliga kvarnar minst åtta veckor innan kursstart, och jag menar, alla som ens varit i närheten av ett universitet vet att saker och ting sker inte på en vecka utan vi pratar kanske år ibland innan det gått igenom alla kvarnar (s.35).

En annan av de intervjuade berättar hur direktivet, ”kom liksom poff” på våren 2018, utan att det föregåtts av någon diskussion. De hade börjat arbetet med en ostrukturerad inventering i form av ett kafferumsprat mellan kursansvariga om, ”vad har vi nu och vad behöver vi ha, och vi var ju helt överens om att vi har ju mycket av detta fast det är inte riktigt nere på kursplannivå” (s.59). Vid intervjun, ett och ett halvt år senare, hade denna intervjuperson fortfarande med sig en, ”sån osäkerhet kring gör vi rätt och riktigt (...) jag är så osäker på vad vi ska göra” (s.33).

Det blev tydligt i studien 2019 att arbetets många utmaningar hängde tätt samman, samverkade med varandra och ledde till långa processer. Beslut om prioritering mellan olika examensmål behövde inte bara göras i början. Det blev också, i denna kunskapsutvecklingsprocess, aktuellt samtidigt med andra överväganden i arbetet med att bryta ner examensmålet till lärandemål, undervisning och examination, och med beslut om var detta bäst borde integreras. Nya problem dök upp under vägen och det ekonomiska utrymmet villkorade besluten, som exempelvis i denna berättelse:

Så sammankallade jag den lilla gruppen som bestod då av också enhetschef, och sen dom två kollegorna som jag, identifierade som intresserade och kunniga inom området, så vi satte oss ner och spånade om hur vi skulle kunna operationalisera examensmålet, och vilka beröringspunkter det skulle få liksom. Och sen lämnade jag som uppdrag till dom två personerna att ta fram ett förslag kring var nånstans i utbildningen som det här skulle kunna komma in då. Och det här förslaget har då skulle man kunna säga expanderat och expanderat och expanderat, och jag inser att ett av mina uppdrag nu kommer vara att begränsa det, och jag tycker att det är svårt att göra det och svårt att välja, svårt att prioritera. (...) Det blir ju mer en fråga om konkurrens och prioritering, för vi har en fast kursbudget för varje kurs. Ska nånting komma till så måste nånting annat tas bort. Det är inte som att vårt ekonomiska utrymme har förändrats som följd av att det här examensmålet kom till, så vi har ett antal timmar att spendera på varje kurs (s.55).

Dessa många samverkande svårigheter, där arbetsvillkor och ekonomi satte ramarna, gjorde att arbetsprocessen ibland blev en närmast omöjlig ekvation. Då de intervjuerna fick göra en önskelista för de mest angelägna formerna av stöd, berättade en att det inte ens varit möjligt att påbörja arbetsprocessen på grund av en tidspressad arbetsmiljö:

Oj, jag tror det första, det som jag varit ute efter här, att hitta tid att träffas specifikt och diskutera oss emellan och därefter identifiera möjligt vilket stöd vi behöver för att undervisa (...) Att man inte har tid, det är alltid frustrerande (skrattar), ja man hade kunnat göra så mycket bättre. (...) Mm det är ett behov verkligen (...) det är jättesvårt att hitta tiden och man måste prioritera så hårt vad man ska jobba med (s.49).

Liknande svårigheter fanns fortfarande 2022. Det var närmare en fjärdedel av respondenterna, 23 procent, som uppgav att det var svårt att veta hur de i deras redan pressade arbetsmiljö skulle få tiden att räcka för att arbeta in examensmålet i utbildningen på ett bra sätt. Nästan en femtedel, 19 procent, svarade att det var svårt att de hade blivit ålagda detta uppdrag utan ekonomiska resurser. Hur skulle de hantera det med deras pressade ekonomiska ramar? Ungefär samma andel, 18 procent, menade också att det var svårt att de hade för få anställda som kan undervisa och examinera inom området.

Erfarenheter som dessa behöver beaktas för att förstå var utbildningsanordnarna fortfarande befann sig 2022 med att införa utbildning inom vålds- och tillämpningsområdet för examensmålet. Det har betydelse för att också förstå Jämställdhetsmyndighetens uppdrag att stödja lärosätena. Resultat på detaljerad nivå visar något annat än på övergripande nivå som gör att stödet fortfarande behövde ses som långsiktigt, mångårigt och omfattande.

De flesta behövde utbildning men oväntat få om våldsformer

Resultat i Kapitel 5, om utbildningsbehoven, visade att det fortfarande 2022 var en majoritet av respondenterna som bedömde att de behövde utbildning inom området. För lärarkollegierna hade detta övergripande utbildningsbehov ökat med 5 procentenheter till 73 procent medan det minskat försumbart från 70 till 69 procent för personal med övergripande utbildningsansvar. Att det inte hade minskat sedan 2019 kan tyckas vara märkligt, när tre-fyra år har gått sedan examensmålet infördes. Med kunskapsutvecklingsprocessen och dess många svårigheter i åtanke, blir det emellertid helt begripligt. Trots det generellt omfattande utbildningsbehovet var det också fortfarande oväntat få, mellan 26 och 52 procent som ansåg det angeläget med fördjupad kunskap om någon av de ingående våldsformerna även om det hade ökat lite. Samma tydliga skiljelinje, mellan olika former av våld, kontexter och relationer där våld utövas, i frågorna om vilka våldsformer som ingick i lärandemål, undervisning och examination, gick i frågor om vad som skulle vara angeläget att få fördjupad kunskap om. Vanligast var det rapporterade utbildningsbehovet av alla former våld i nära relationer och särskilt utsatta livsvillkor. Ovanligare var alla former av sexuellt våld utanför nära relationer och sexuella övergrepp mot barn. Frågan om utbildningsbehov för våldsformer motiverades i fritextsvar på ett sätt som beskrev att kunskaperna varierade mellan anställda inom den egna institutionen, för *olika delar* av våldsområdet, eller att utbildningsbehovet var tillgodosett med nya förväntade utbildningsbehov i framtiden. Samma motiveringar fanns 2019.

Ett tecken på trendbrott i mönstret fanns emellertid. Utbildningsbehovet för lärarkollegierna hade ökat som mest vad gällde de två våldsformer där det var ovanligast 2019: prostitution och människohandel för sexuella ändamål, med 11 procentenheter, och för kommersialisering och exploatering av kvinnor i reklam, medier och pornografi, med 9 procentenheter. Fortfarande var det emellertid en minoritet, 36 respektive 29 procent, som uppgav det angeläget med kunskap om dem. Trendbrottet kan tolkas som att det inom gruppen finns en större medvetenhet om vilka våldsformer som utbildningsanordnarna förväntas utbilda. Det har också funnits ett särskilt direktiv från regeringen till Jämställdhetsmyndigheten (Regleringsbrev II:7 A2020/02655, A2020/02621 delvis 2020) i att stödja lärosätena inom områdena:

- hedersrelaterat våld och förtryck, däribland barnäktenskap, tvångsäktenskap och könsstympning av flickor och kvinnor,
- våld mot barn

- prostitution och människohandel för sexuella ändamål
- hbtqi-personers utsatthet för våld i nära relationer

Också hos personal med övergripande utbildningsansvar hade behovet av kunskap inom området prostitution och människohandel för sexuella ändamål ökat med 9 procentenheter, till 26 procent. Detta direktiv skulle kunna förklara trendbrottet.

Behoven av fördjupad kunskap inom de professionsfärdigheter eller tillämpningsområden som omfattas av den nationella strategin var på samma sätt som för våldsformer oväntat lågt med tanke på det övergripande utbildningsbehovet. Mellan 19 och 53 procent rapporterade det angeläget hos lärarkollegier och personal med övergripande utbildningsansvar med fördjupad kunskap om någon av de ingående arbetsområdena: upptäckt, skydd och stöd, förebyggande och brottsbekämpande arbete. En tydlig skiljelinje gick också här mellan olika tillämpningsområden. Det som vanligast redan ingick i undervisningen var också det som det vanligast fanns ett utbildningsbehov av, områden som rör upptäckt, skydd och stöd.

Huvudnyckeln – att förstå examensmålet

Utöver högskolepedagogisk utbildning inom program- och kursutveckling är en huvudnyckel i arbetsprocessen kännedom om examensmålet syfte och innehåll. Sådan är nödvändig för att kunna ta beslut om var i programmet kunskapsinnehållets olika delar kan införas och - genom lärandemål, undervisning och examination - på det mest optimala sätt bidra till studenters kunskapsprogression. Det mönster som syntes i både Kapitel 3 och 5, om vilket våld som flest utbildade om och flest även ansåg det angeläget med fördjupad kunskaper om, tyder på att här finns en låsning i arbetsprocessen. Det som vanligast förekom i undervisningen var också det som vanligast fanns ett utbildningsbehov av, våld i nära relationer och särskilt utsatta livsvillkor. Mönstret som fanns redan 2019 består och har snarast förstärkts, samtidigt som examensmålet på en yttlig nivå i högre grad ser ut att ha införts i utbildningarna och att det övergripande utbildningsbehoven har ökat. Jämfört med 2019 tycks våld i nära relationer i allt starkare grad föredras av lärosätena på bekostnad av alla former av sexuellt våld utanför nära relationer, sexuella övergrepp mot barn och våld i ungas partnerrelationer. Den jämförande analysen av relationen mellan våldsformer som ingick i undervisning, och de som respondenterna rapporterade det angeläget att få fördjupad kunskap om, visar att det 2022 fanns en *större* skillnad mellan förväntat och rapporterat utbildningsbehov än 2019. Med förväntat avses då den andel som inte hade undervisning om en våldsform och därmed bedömdes behöva egen utbildning om våldsformen. Hos lärarkollegierna var förändringen störst vad gällde våld i heterosexuella partnerrelationer, hedersrelaterat våld och förtryck, särskilt utsatta livsvillkor och våld i hbtqi-personers partnerrelationer. Där hade skillnaden mellan rapporterat och förväntat utbildningsbehov ökat från högre till mycket högre eller lägre till högre rapporterat utbildningsbehov än det förväntade. Med högre utbildningsbehov än det förväntade menas att inte enbart den andel som saknade undervisning utan en större, rapporterade det angeläget med fördjupade kunskaper om samma våldsform; med mycket högre avses dubbelt så många och fler. Direktivet från regeringen, om vilka våldsområden Jämställdhetsmyndigheten särskilt skulle stödja lärosätena med, kan ha bidragit till detta förstärkta mönster, då tre av de fyra omfattas av våld i nära relationer. För personal med övergripande utbildningsansvar var också ökningen av utbildningsbehovet som störst inom området våld mot barn i nära relationer.

Starka rådande idéer kring de båda våldsbegreppen

Samtidigt med detta genomgående mönster i studien, att våld i nära relationer och särskilt utsatta livssituationer generellt föredras av lärosätena var det få, 18 procent, som bedömde att formuleringen av examensmålet inneburit något problem för dem i arbetet med det. Bara 6 procent svarade att examensmålet var diffust, svårt att tolka och förstå och de flesta, 73 procent uppgav att de *inte* hade behov av kunskap om examensmålets bakgrund, syfte och innehåll. Denna diskrepans mellan olika resultat tyder på föreställningar om examensmålet som ännu inte överensstämmer med den nationella strategin (Skr. 2016/17:10), och att rådande idéer kring våldsbegreppen ”mäns våld mot kvinnor” och ”våld i nära relationer” är mycket starka. Det verkar finnas en generell upplevd säkerhet i hur examensmålet ska förstås. Fritextkommentarer om examensmålet i Kapitel 4 gav också en bild av att misstolkningar kan vara starkt befästa, kring hur examensmålets våldsbegrepp definieras och att de tillämpas i undervisningen. Där uttrycktes en indirekt tolkning av ”våld i nära relationer” som det bredare begreppet, med fler former av våld och maktförhållanden inkluderade än i begreppet ”mäns våld mot kvinnor”, som bokstavligen tolkades som mäns våld mot kvinnor i heterosexuella partnerrelationer. Denna förståelse överensstämmer med den första studien (Carlsson 2020). Samtliga resultat tydde då på att förståelsen av mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer som kunskaps- och begreppsområde, och vilken roll den spelar i svensk och europeisk jämställdhetspolitik, ännu inte överensstämde med Sveriges åtaganden. I båda ingående delstudier fanns en ambivalens i förhållningssättet till examensmålet med likartad kritik mot hur det var utformat. Där tolkades mäns våld mot kvinnor som specifikt, förenklat, begränsande och exkluderande, medan våld i nära relationer i motsats tolkades som generellt, komplext, mångbottnat och inkluderande. En ambition att inkludera alla former av våld i nära relationer och samtidigt inte ha kännedom om examensmålets syfte och innehåll, hade fått konsekvenser för arbetsprocessen. Att antingen inte förstå våldsbegreppen eller vara osäker på hur de skulle tolkas hade skapat både irritation och en förenklad syn på, eller uttalade svårigheter i, att införa examensmålet i utbildningarna (s.50–51). Sammantaget tyder resultaten 2022 på en sådan kvarstående brist på kunskap om examensmålet. Hur det införs i utbildningarna är en fråga om hur det tolkas.

Dialoger för utvecklad begreppsförståelse

För Jämställdhetsmyndighetens uppdrag att erbjuda stöd till lärare och andra utbildningsansvariga vid universitet och högskolor är det därför av central betydelse att bidra till förståelseutveckling kring examensmålet, så utbildningsanordnarna lättare kan komma vidare i arbetsprocessen. En av 2000-talets mest kända teoretiska perspektiv på lärande, konstruktivism som begreppet ”lärandemålsstyrd undervisning” är förankrat i (Biggs 1999), bygger på idén att människans kunskapsutveckling sker kontinuerligt genom förändring av medvetandestrukturer (Fry, Ketteridge & Marshall 2008; Mathieson 2014). Vi är inte passiva mottagare av kunskap utan skapar förståelser kring våra erfarenheter i en ständig process i vardagen, genom att aktivt interagera med vår omgivning (Biggs 1999; Phillips & Soltis 2009). När vi ska lära oss något nytt bygger vi på och förändrar våra tidigare förståelser och börjar se världen annorlunda. För att det ska ske måste vi också utmana och förändrar våra förförståelser. Gör vi inte det så sker inget lärande (Fry, Ketteridge & Marshall 2008; Mathieson 2014). Den säkerhet som syns i resultatet, i den egna kunskapen om examensmålet, tillsammans med det tydliga mönster där våld i nära relationer i allt starkare grad föredras på bekostnad av sexuellt våld, tyder på att gängse förförståelser av begreppen ”mäns våld mot kvinnor” och ”våld i nära relationer” inte har synliggjorts, problematiserats och utvecklats. Det ser ut att finnas en

stark förgivettagen förförståelse som behöver utmanas och förändras. I den artikel där Biggs (1999) conceptualiserar begreppet "lärandemålsstyrd undervisning" betonar han att vi förändrar vår förståelse genom aktivitet och interaktion i dialog med andra, där vi reflekterar över vad vi gör. Goda dialoger frammanar sådan aktivitet som formar, utvecklar och fördjupar våra förståelser, menar Biggs (1999, s.61). Här skriver han in sig i ett annat nutida teoretiskt perspektiv på lärande, ett sociokulturellt. Det bygger på samma grund som konstruktivism men betonar att vi lär oss i sociala grupper och praktiska sammanhang i vilka vi kan kommunicera, interagera och skapa mening (Phillips & Soltis 2009). Att skapa rum för dialoger om examenmålets bakgrund, syfte och innehåll där deltagarna får vara aktiva i att synliggöra, problematisera och utveckla hur de själva förstår våldsbegreppen i relation till vad de konkret gör i sin arbetsprocess, blir i ett sådant perspektiv angeläget för Jämställdhetsmyndighetens fortsatta arbete med stöd till lärosätena.

Mot bakgrund av hela denna diskussion om studiens samlade resultat, och vad det innebär för Jämställdhetsmyndighetens uppdrag, är bedömningen att rekommendationerna bör i huvudsak vara desamma som i den första studien. Särskilt angeläget är att Jämställdhetsmyndigheten stödjer lärosätena med utbildningsinsatser och kunskapsstöd inom de vålds- och professionella tillämpningsområden som en stor eller mycket stor del av studenterna fortfarande ännu inte får lära sig.

Kapitel 7. Slutsatser

Introduktion

I detta sista kapitel besvaras studiens frågeställningar. Mot bakgrund av det avslutas kapitlet med övergripande slutsatser och rekommendationer.

Syftet med forskningsprojektet är att undersöka behoven av utbildningsinsatser och kunskapsstöd vid berörda institutioner, i arbetet med att integrera det nya examensmålet om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer i professionsutbildningarna och att ta sig an utbildning på detta område. Syftet omfattas av följande frågeställningar:

- Var befinner sig utbildningsanordnarna i arbetsprocessen med att införa examensmålet och utbilda sina studenter på detta område?
- Vilka svårigheter ser de i detta arbete?
- Hur bedömer de sina lärares och andra utbildningsansvarigas eget behov av utbildningsinsatser och kunskapsstöd på området?
- Vika förändringar i dessa avseenden har skett sedan 2019?

Frågeställningarna besvaras i den ordning de nämns ovan, utom den fjärde som besvaras under övriga rubriker. Samtliga resultat vägs samman till en helhetsbedömning av utbildningsbehoven och vad de innebär för Jämställdhetsmyndighetens uppdrag att erbjuda stöd till lärare och andra utbildningsansvariga vid universitet och högskolor i frågor som rör mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer.

Arbetsprocessen

Resultatet kring var utbildningsanordnarna befann sig i arbetsprocessen med att införa examensmålet, tyder på att lärosätena arbetar aktivt med att skapa godare förutsättningar för att kunna utbilda sina studenter inom området. På motsvarande sätt som 2019 finns också en diskrepans mellan resultat på övergripande nivå - om införandet av examensmålet i utbildningsplaner, lärandemål, undervisning och examination - och på konkret nivå om ingående våldsformer och professionella tillämpningsområden. Den tyder på att mycket arbete återstår.

De som omfattas av utbildningsreformen var i den första studien av lärosätenas utbildningsbehov (Carlsson 2020) en mycket heterogen grupp, med mycket ojämlika förutsättningar från början både i hur och när de fått kännedom om uppdraget, i utbildningserfarenhet, lärarresurser och kompetens inom området. Denna skillnad ser nu ut att ha börjat jämnas ut. Alla utbildningsanordnare hade i denna uppföljande studie någon lärare, anställd eller gäst, där tre förut saknat detta och 97 procent hade anställda lärare inom området, jämfört med det uppskattade 87 procent vid empiriinsamlingen 2019. Det tycks också ha blivit vanligare att anlita gästlärare för att förbättra förutsättningarna, då den andel som hade både anställda och gästlärare hade ökat markant medan de som enbart hade anställda hade minskat. Gästlärare kom fortfarande, och än vanligare, främst från professionens praxis. Formella kvalifikationer inom området hade också ökat i gruppen som helhet. År 2019 dominerade erfarenheter från praxis, hos både

lärarkollegier och personal med övergripande utbildningsansvar. Tre år senare var det i stället att ha gått kurser eller utbildning. Antalet anställda lärare varierade emellertid mycket även 2022 och det vanligaste var att ha två till tre. På grund av dessa resultat bedöms förutsättningar och möjligheter att genomföra utbildning inom examensmålet, och forma en pedagogisk miljö med ett lärarlag, fortfarande variera men vara relativt goda, goda eller mycket goda för de allra flesta.

De ojämlika förutsättningarna 2019 visade sig också i att utbildningsanordnarna hade kommit olika långt i arbetsprocessen med att införa examensmålet i utbildningsplaner, lärandemål, undervisning och examination. En klar utveckling hade skett 2022, att döma av resultatet i frågor på denna övergripande nivå. År 2019 uppgav 87 procent att de hade infört examensmålet i sina utbildningsplaner, 59 procent i lärandemål, 84 procent i undervisning och 74 procent i examination. År 2022 rapporterade i stället samtliga att det var infört i utbildningsplaner och lärandemål, medan 98 procent hade infört det i undervisning och 93 procent i examination. En ytterligare positiv utveckling är att en majoritet, mellan 60 och 94 procent, rapporterade att de undervisade om de flesta av de former av våld i nära relationer som undersöktes i följdfrågor om lärandemål, undervisning och examination: våld i heterosexuella partnerrelationer, barn som bevittnar/lever med våld i nära relationer, våld mot barn i nära relationer, våld i hbtq-personers partnerrelationer samt hedersrelaterat våld och förtryck inklusive tvångs- och barnäktenskap, könsstympning av flickor och kvinnor. De flesta undervisade också om särskilt utsatta livsvillkor. Andelen som undervisade om dessa hade tydligt ökat, mest för våld i heterosexuella partnerrelationer. I följdfrågor om professionella tillämpningsområden var det också en majoritet av respondenterna, mellan 63 och 97 procent, som rapporterade att det i undervisningen ingick kunskap som rör upptäckt, skydd och stöd. Dessa resultat tyder sammantaget på att arbetet vid lärosätena har kommit en bra bit på väg.

Som helhet ger emellertid följdfrågorna på en mera konkret och detaljerat nivå, om vilka våldsförmer som ingick i lärandemål, undervisning och examination, ett annat resultat. Med tanke på att nästan alla rapporterat att de hade infört examensmålet var andelen som utbildade om någon av våldsförmerna fortfarande oväntat låg, mellan 13 och 94 procent i undervisning, där det förekom i högre grad än i lärandemål och examination. Tre år efter den första studien hade heller inget skett i det mönster som då var synligt i materialet. En tydlig skiljelinje gick mellan olika former av våld, kontexter och relationer där våld utövas. Sexuellt våld utanför nära relationer förekom i mycket lägre grad än våld i nära relationer och särskilt utsatta livsvillkor. En minoritet rapporterade att de undervisade om sexuella övergrepp utanför nära relationer, sexuella trakasserier på arbetsplatser och/eller studiemiljöer, prostitution och människohandel för sexuella ändamål och kommersialisering och exploatering av kvinnor i reklam, medier och pornografi. En lägre andel än för alla andra former av våld i nära relationer, inklusive alla andra former av våld mot barn, undervisade om våld i ungas partnerrelationer och sexuella övergrepp mot barn. Det gjorde omkring hälften av utbildningsanordnarna. Jämförelsen med 2019 visar att det hade skett en mycket liten, eller ingen förändring alls, av andelen som undervisade om dessa former av våld. Som mest, med 4 procentenheter, hade den ökat för prostitution och människohandel för sexuella ändamål. Detta mönster i vilket våld som får utrymme i utbildningarna och vilket som inte får det, tyder på att utbildningsanordnarna antingen gör aktiva val där de föredrar att utbilda om vissa former av våld i nära relationer, inte har tillräckliga kunskaper om examensmålet eller att de i sin program- och kursutveckling fastnar i olika pedagogiska problem. Följdfrågor om professionella tillämpningsområden för examensmålet visar också en skiljelinje mellan olika områden och att inget enda ingick i samtliga utbildningsanordnarnas utbildningar. Mellan 19 och 97 procent rapporterade att det ingick i undervisning, där det också förekom i högre grad än i

lärandemål och examination. En minoritet undervisade om förebyggande arbete mot våld på individ- eller strukturell nivå och brottsbekämpning inom rättssystemet. Trots att det gått tre till fyra år sedan examensmålet trädde i kraft i Högskoleförordningen (1993:100) och de första kullarna studenter vid en del program har tagit examen, visar resultaten i dessa delar av studien att mycket arbete återstår vid lärosätena för att kunna säga att examensmålet är helt infört i utbildningarna.

Svårigheter

Resultaten kring svårigheter i arbetsprocessen med att införa examensmålet och utbilda studenter på detta område tyder på att kvarstående utmaningar och pedagogiska problem sedan 2019 fått konsekvenser på kursnivå och att arbetsprocessen behöver förstås som en kunskapsutvecklingsprocess som tar tid.

Examensmålet omfattar en mängd kunskaper som lärosätena förväntas utbilda om, inte minst de många formerna av våld. I den första studien av lärosätenas utbildningsbehov blev det tydligt att uppgiften som utbildningsanordnarna är ålagda var långt ifrån lätt, särskilt då gruppen var mycket heterogen från början och deras förutsättningar var mycket ojämlika - inte minst i hur och när de fått kännedom om uppdraget. Å ena sidan ska de införa ett omfattande kunskapsinnehåll i utbildningarna om våld och professionella tillämpningsområden som är reglerat i det nationella styrdokumentet (Skr. 2016/17:10) och det europeiska (Europarådet 2011) som Sverige har ratificerat och är juridiskt bindande. Å andra sidan har regeringen sagt sig främmande för att detaljstyra examensmålets införande och att beslut om det exakta innehållet i utbildningarna avgörs av lärosätena. Vad som avses med examenmålet två våldsbegrepp, "mäns våld mot kvinnor" och "våld i nära relationer" står inte i examensbeskrivningarna i Högskoleförordningen (1993:100). Det öppnar för andra tolkningar än i styrdokumentet. Här finns en akademiska frihet som innebär många komplexa pedagogiska problem och överväganden i arbetsprocessen med examensmålet. I studien 2019 var dessa svårigheter präglade av Bolognaprocessen som större ramvillkor, och de europeiska standarder, riktlinjer och systemet för kvalitetssäkring av högre utbildning som också gäller i Sverige. I dessa system förväntas examensmål brytas ner till lärandemål på lokal nivå i programmets kursplaner, och utbildningar utformas och genomförs med tydlig koppling mellan nationella och lokala mål, lärandeaktiviteter och examinationer. Resultatet i denna uppföljande studie visar att en majoritet, 74 procent, rapporterade att de hade svårigheter i en eller flera av dessa aspekter av arbetsprocessen och att det hade blivit vanligare. Vanligast 2019 var också vanligast 2022: att prioritera mellan olika examensmål i utbildningsprogrammen för att få in tillräcklig kunskap utan att tränga bort andra kunskapsområden; och att veta hur bäst integrera examensmålet för att bidra till studenters progression genom utbildningen. Med Bologna i åtanke behöver sådana pedagogiska problem tas i början och förutsätter kunskap om avsikten med examensmålet och det vålds- och tillämpningsområde som avses. Hur besluten tas får konsekvenser för hur examensmålet kommer att operationaliseras på kursnivå. Om det inte finns tillräckligt med kännedom om examensmålet, och andra tolkningar görs av de båda våldsbegreppen finns risk att arbetet med införandet hamnar fel från början, att utbildningsanordnarna hoppar över väsentligt inledande arbete eller fastnar i processen. Resultaten tyder på att det fanns sådana svårigheter i arbetsprocessen som fått konsekvenser på kursnivå och gör att studenter som har antagits på en utbildningsplan där examensmålet hade införts, ännu inte har uppnått det när de tar examen.

En mindre andel respondenter uppgav svårigheter med att utforma lärandemål, undervisning och examination men resultatet på kursnivå visar större problem än vad som

rapporterades. Det fanns inte någon samstämmigt i hur en och samma våldsform ingick i lärandemål, undervisning och examination. I störst omfattning ingick våldsformer i undervisning och i minst i lärandemål. Samma brist på samstämmigt fanns för de professionella tillämpningsområdena. En rimlig förklaring är att utbildningsanordnarna redan 2019 hade kommit längre i arbetet med att införa undervisning, än med lärandemål och examination, på grund av att de haft undervisning innan examensmålet infördes. Detta förhållanden tycks ha bestått 2022. I fritextsvar skrev respondenter också att de hade lärandemål inom examensmålet men att de inte var uttryckligen specificerade i våldsformer utan på en generell och övergripande nivå, och att de låg nära eller var identiska med examensmålets formulering. Det tolkas i studien som att de antingen gjort ett aktivt val att inte bryta ner examensmålet i explicita lärandemål, eller saknade kännedom om standarder och riktlinjer för kvalitetssäkring på europeisk och nationell nivå och hur lärandemål kan operationaliseras för att bli ett stöd i utformning av undervisning och examination. I andra fritextsvar framgår att det fanns obligatorisk undervisning i stället för examination, vilket inte säkerställer att studenter uppnått lärandemål. Gästlärare examinerade dessutom trots att examination, enligt Högskoleförordningen (1993:100) skall göras av en anställd och formellt utsedd examinator som är lärare. Detta tillsammans med bristen på samstämmighet, mellan andelen som hade lärandemål, undervisning och examination om våldsformer och professionella tillämpningsområden, väcker frågor om hur utbildningsanordnarna vet och säkerställer vad studenterna lärt sig och kan vid kursernas slut. Resultaten tyder på utbredda svårigheter i arbetsprocessen, som har att göra med högskolepedagogiska kunskaper och färdigheter i lärandemålsstyrd program- och kursutveckling, och behov av utbildning inom detta område.

De olika resultat kring arbetsprocessen, dess svårigheter och utbildningsbehov behöver förstås som uttryck för en kunskapsutvecklingsprocess. Den tar tid och innebär både pedagogiska problem, med överväganden att lösa på vägen, och positiva erfarenheter. Trots den stora variationen i utbildningserfarenhet, lärarresurser och kompetens på området 2019, och de många svåra utmaningar och överväganden som respondenterna beskrev då, hade de och deras kollegier *under* arbetsprocessen med att införa examensmålet lärt sig mycket som skapat nya möjligheter och främjat arbetet. Arbetsprocessen *i sig* hade bidragit till egen kunskapsutveckling genom samarbete vid den egna institutionen. Liknande erfarenheter fanns i fritextsvar 2022, av en kunskapsutvecklingsprocess som inte nödvändigtvis var problematisk men ständigt utmanande. Den tog tid, även att komma i gång, och kunde medföra både osäkerhet och missförstånd i vad, var någonstans och hur mycket som var tillräckligt i utbildningen - om de hade uppnått det som krävdes - men kunde också innebära enbart positiva upplevelser av givande och utvecklande samarbete kring examensmålet.

Att arbetet med examensmålet omfattar långa beslutsprocesser som följer bestämda handläggningsordningar, ställdes på sin spets 2019 då förutsättningarna var mycket ojämlika från början, i hur och när utbildningsanordnarna fått kännedom om examensmålet och kunde påbörja arbetet. En del hade fått information på formella vägar lång tid tillbaka och haft god tid på sig, medan andra fått information precis innan det formellt trädde i kraft i Högskoleförordningen (1993:100), vilket i sig skapat problem med ambivalens till uppdraget. Det blev tydligt att arbetets många utmaningar hängde tätt samman, samverkade med varandra och ledde till långa processer. Beslut om prioritering mellan olika examensmål behövde inte bara göras i början. Det blev också, i kunskapsutvecklingsprocessen, aktuellt samtidigt med andra överväganden i arbetet med lärandemål, undervisning och examination, och var examensmålet bäst borde integreras. Nya problem dök upp under vägen och det ekonomiska utrymmet villkorade besluten. Liknande svårigheter fanns fortfarande 2022. Det var närmare en fjärdedel som hade svårt

att veta hur de, i deras redan pressade arbetsmiljö, skulle få tiden att räcka för att arbeta in examensmålet i utbildningen på ett bra sätt. Nästan en femtedel svarade att det var svårt att de hade blivit ålagda detta uppdrag utan ekonomiska resurser, och lika många att de hade för få anställda som kunde undervisa och examinera inom området. Dessa erfarenheter är betydelsefulla för att förstå var utbildningsanordnarna fortfarande befann sig 2022 i arbetsprocessen och har betydelse för Jämställdhetsmyndighetens uppdrag att stödja lärosätena.

Behov av utbildningsinsatser och kunskapsstöd

Resultat kring hur utbildningsanordnarna bedömde sina lärares och andra utbildningsansvarigas eget behov av utbildningsinsatser och kunskapsstöd på området, visar att det övergripande utbildningsbehovet inte hade minskat sedan 2019. På samma sätt som i arbetsprocessen finns en diskrepans mellan utbildningsbehov på övergripande och konkret nivå som också fanns 2019. Ett tydligt mönster i studiens olika resultat tyder på en läsning i arbetsprocessen som handlar om hur examensmålet båda våldsbegrepp förstås och tillämpas i utbildningarna. Det gör att behovet av utbildningsinsatser och kunskapsstöd fortfarande bedöms som stort.

Med arbetsprocessen och dess möjligheter och svårigheter som kontext blir utbildningsbehoven begripliga. Något fler än hälften bedömde det angeläget med utbildning för lärarkollegierna i att utveckla och designa lärandemål och kurser och i att undervisa inom examensmålet; något färre att de behövde utbildning i att examinera. För personal med övergripande utbildningsansvar var resultatet ungefär detsamma i frågor om utbildning i program- och kursutveckling, undervisning och examination. Enbart en femtedel av respondenterna rapporterade att de *inte* hade något utbildningsbehov inom högskolepedagogik. Mellan 26 och 69 procent uppgav också behov av kunskapsstöd i arbetsprocessen, i form av olika webbaserade utbildningsresurser, material och kollegiala nätverkssamarbeten. En dryg fjärdedel uppgav att de behövde fler anställda som kan området och kan höja kompetensen hos övriga medarbetare.

Inom våldsområdet mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer hade utbildningsbehovet inte minskat sedan 2019. Det var fortfarande en majoritet som bedömde att de behövde utbildning, vilket tyder på att den pedagogiska utvecklingen inom examensmålet fortfarande pågår vid lärosätena. För lärarkollegierna hade det övergripande utbildningsbehovet ökat med 5 procentenheter till 73 procent medan det minskat försumbart från 70 till 69 procent för personal med övergripande utbildningsansvar. Trots det generellt omfattande utbildningsbehovet var det emellertid fortfarande oväntat få, mellan 26 och 52 procent som ansåg det angeläget med fördjupad kunskap om någon av de ingående våldsförmen, även om det hade ökat lite. Samma tydliga skiljelinje fanns som i frågor om vilka våldsförmen som ingick i lärandemål, undervisning och examination. Vanligare var det rapporterade behovet av fördjupad kunskap om alla förmen av våld i nära relationer och särskilt utsatta livsvillkor. Ovanligare var alla former av sexuellt våld utanför nära relationer och sexuella övergrepp mot barn. I fritextkommentarer motiverade respondenter sina svar på ett sätt som beskrev att kunskaperna varierade mellan anställda *inom* den egna institutionen, för *olika delar* av våldsområdet, eller att utbildningsbehovet var tillgodosett med nya förväntade utbildningsbehov i framtiden. Samma motiveringar fanns 2019.

Ett tecken på trendbrott i mönstret fanns. Det rapporterade utbildningsbehovet hade ökat för de två våldsförmen där det var ovanligast 2019, varav prostitution och människohandel för sexuella ändamål ökat för både lärarkollegierna och personal med

övergripande utbildningsansvar. Behov av kunskap om kommersialisering och exploatering av kvinnor i reklam, medier och pornografi hade också ökat hos lärarkollegierna. Fortfarande var det emellertid en minoritet som uppgav det angeläget med sådan kunskap. Detta trendbrott kan tolkas som att det fanns en större medvetenhet inom gruppen utbildningsanordnare, om vilka våldsformer som utbildningsanordnarna förväntas utbilda. Det har också funnits ett särskilt direktiv från regeringen till Jämställdhetsmyndigheten (Regleringsbrev II:7 A2020/02655, A2020/02621 delvis 2020) att stödja lärosätena inom det förstnämnda av dessa två våldsområden, som skulle kunna förklara det.

Det mönster som syns i relationen mellan vilket våld som flest utbildade om och flest ansåg det angeläget med fördjupad kunskaper om, tyder på att det finns en låsning i arbetsprocessen som har att göra med kännedom om examensmålets syfte och innehåll. Det vanligast förekommande i undervisningen var också det som vanligaste utbildningsbehovet: våld i nära relationer och särskilt utsatta livsvillkor. Mönstret från 2019 består och har snarast förstärkts samtidigt som examensmålet på en yttlig nivå i högre grad ser ut att ha införts i utbildningarna och det övergripande utbildningsbehoven har ökat. Våld i nära relationer föredras i allt högre grad av lärosätena på bekostnad av alla former av sexuellt våld utanför nära relationer, sexuella övergrepp mot barn och våld i ungas partnerrelationer. För lärarkollegierna var förändringen störst vad gällde våld i heterosexuella partnerrelationer, hedersrelaterat våld och förtryck, särskilt utsatta livsvillkor och våld i hbtq-personers partnerrelationer. För personal med övergripande utbildningsansvar hade också utbildningsbehovet inom området våld mot barn i nära relationer ökat mest sedan 2019. Regeringsdirektivet till Jämställdhetsmyndigheten skulle därför kunna vara en förklaring till det förstärkta mönstret, då tre av fyra prioriterade våldsområden gällde våld i nära relationer.

Även behovet av fördjupad kunskap inom de professionella tillämpningsområdena var oväntat lågt med tanke på det övergripande utbildningsbehovet: mellan 19 och 53 procent. En tydlig skiljelinje gick också här mellan olika tillämpningsområden. Det som vanligast redan ingick i undervisningen var också det som det vanligast fanns ett utbildningsbehov av, upptäckt, skydd och stöd, medan ovanligare var förebyggande arbete och brottsbekämpning.

Samtidigt med det genomgående mönstret att våld i nära relationer och särskilt utsatta livssituationer generellt föredras av lärosätena, var det få som bedömde att formuleringen av examensmålet inneburit något problem för dem i arbetsprocessen. Mycket få svarade det var diffust, svårt att tolka och förstå och nästan tre fjärdedelar hade *inte* behov av kunskap om examensmålet. Denna diskrepans mellan olika resultat tyder på att kännedom om examensmålet ännu inte överensstämmer med den nationella strategin (Skr. 2016/17:10) och Istanbulkonventionen (Europarådet 2011) och att rådande idéer kring våldsbegreppen ”mäns våld mot kvinnor” och ”våld i nära relationer” är mycket starka. Likadant var det 2019. Samtliga resultat tydde då på att förståelsen av mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer som kunskaps- och begreppsområde, och vilken roll den spelar i svensk och europeisk jämställdhetspolitik, ännu inte överensstämde med Sveriges åtaganden. Mäns våld mot kvinnor tolkades som specifikt, förenklat, begränsande och exkluderande, medan våld i nära relationer i motsats tolkades som generellt, komplext, mångbottnat och inkluderande, vilket hade skapat både irritation och en förenklad syn på, eller uttalade svårigheter i, att införa examensmålet i utbildningarna (Carlsson 2020). Sammantaget tyder resultaten 2022 på en sådan kvarstående brist på, och behov av, kunskap om examensmålet. Det är därför av central betydelse, för Jämställdhetsmyndighetens uppdrag att erbjuda stöd till lärare och andra utbildningsansvariga vid universitet och högskolor, att bidra till förståelseutveckling

kring examenmålet, så att utbildningsanordnarna kan komma vidare i arbetsprocessen. Att genom stödåtgärder av varierande slag skapa rum för dialoger om examenmålet bakgrund, syfte och innehåll, där deltagarna får vara aktiva i att synliggöra, problematisera och vidareutveckla hur de själva förstår och tillämpar det, i relation till vad de konkret gör i sin arbete, bedöms som mycket angeläget.

Två övergripande slutsatser

Det sammantagna resultatet i studien leder till två övergripande slutsatser om behoven av utbildningsinsatser och kunskapsstöd vid berörda institutioner, i arbetet med att integrera det nya examenmålet om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer i professionsutbildningarna och att ta sig an utbildning på detta område.

Stöd för utvecklad begreppsförståelse av våldsbegreppen i examenmålet

Den ena övergripande slutsatsen har att göra med hur de båda våldsbegreppen i examenmålet huvudsakligen tolkas och tillämpas vid lärosätena och vilka konsekvenser det har fått på kursnivå genom vilket våld som ingår i utbildningarna, och vilket som det finns behov av kunskap om. Detta överensstämmer ännu inte med Sveriges åtaganden inom ramen för Istanbulkonventionen (Europarådet 2011) och Nationella strategi att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor (Skr. 2016/17:10). Slutsatsen är att stöd för förståelseutveckling kring examenmålet våldsbegrepp bedöms vara en huvudnyckel i arbetsprocessen, där rådande idéer av allt att tyda utgör ett hinder för att komma vidare. Med beaktande av syftet med examenmålet och Istanbulkonventionen är en bedömning också att resultatet påkallar behov av utbildningsinsatser och kunskapsstöd för samtliga professionella tillämpningsområden men att strukturellt förebyggande arbete behöver prioriteras och anpassas efter de områdesspecifika professions- och verksamhetsområdena.

Stöd i form av högskolepedagogisk utbildning

Den andra övergripande slutsatsen gäller svårigheter i arbetsprocessen som har att göra program- och kursutveckling, där Bolognaprocessen utgör ett större ramvillkor. Slutsatsen är att stöd i form av högskolepedagogisk utbildning inom lärandemålsstyrd program- och kursutveckling i relation till examenmålet utgör en annan nyckel där lärosätena befinner sig, för att säkerställa att studenterna utexamineras med den kunskap de förväntas ha.

Studiens rekommendationer

Jämställdhetsmyndigheten har som förvaltningsmyndighet för svensk jämställdhetspolitik regeringens uppdrag att stödja statliga myndigheter i deras arbete för att nå de jämställdhetspolitiska målen. De har också en särskild roll att samordna och följa upp den nationella strategin (Skr. 2016/17:10). Mot bakgrund av studiens samlade resultat, diskussion och två övergripande slutsatser, är det därför mycket angeläget att de får fortsatt uppdrag att stödja lärosätena med utbildningsinsatser och kunskapsstöd. Stödet behöver fortfarande ses som långvarigt, mångårigt och omfattande i lärosätenas arbetsprocess med att integrera examenmålet och processen bör förstås som en kunskapsutvecklingsprocess som tar tid och innebär många pedagogiska problem och överväganden att lösa på vägen. Att en dryg fjärdedel hade behov av fler anställda som kan området och kan höja kompetensen hos övriga medarbetare är väsentligt att beakta för att förstå de villkor som utbildningsanordnarna arbetar under. Stödet till lärosätena behöver därför ges tills dess att det finns indikationer på att de åtta professions-

utbildningarna innehåller sådana kunskaper som var syftet med examensmålet. Rekommendationerna från 2019 kvarstår därför (Carlsson 2020, s.93–96). Särskilt angeläget är att stödja lärosätena med utbildning om våldsformer som en stor del av studenterna fortfarande inte får lära sig. Utbildningsinsatser och kunskapsstöd för arbetet med följande våldsformer bör i nuläget prioriteras:

- Våld i ungas partnerrelationer
- Sexuella övergrepp mot barn
- Sexuella trakasserier på arbetsplatser och/eller studiemiljöer
- Kommersialisering och exploatering av kvinnor i reklam, medier och pornografi
- Prostitution och människohandel för sexuella ändamål
- Andra kontexter där sexuella övergrepp begås utanför nära relationer

Vad gäller professionella tillämpningsområden behövs utbildningsinsatser och kunskapsstöd inom samtliga. Särskilt angeläget är att stödja lärosätena med utbildning om:

- Förebyggande arbete anpassat efter de områdesspecifika professions- och verksamhetsområdena

Utbildningsinsatser, nätverkssamarbeten och kunskapsstöd föreslås inom tre områden, varav det första rör kunskap om examensmålet, det andra kunskap om våldsformer och professionella tillämpningsområden som ingår i den nationella strategin och det tredje kunskap och färdigheter inom lärandemålsstyrd program- och kursutveckling inom våldsområdet.

Examensmålet

Jämställdhetsmyndigheten föreslås bjuda in ledningsgrupper och intresserade lärare till dialogmöten inom detta utbildningsområde. I området bör ingå kunskap om examensmålets bakgrund, syfte och innehåll kring de båda våldsbegreppen och professionella tillämpningsområdena. Det bör innehålla internationella konventioner, svensk jämställdhetspolitik och Nationella strategi för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor (Skr. 2016/17:10), professionernas skyldigheter och ansvar på området genom lagar och föreskrifter, formella övergångsregler för examensmålet samt resultatet av denna studie. Sådana dialogmöten kan bidra till bättre möjligheter i arbetsprocessen med att integrera examensmålet i utbildningarna och stärka sådan legitimitet och stöd i arbetet på alla organisatoriska nivåer vid lärosätena som efterfrågades vid intervjuerna 2019 (Carlsson 2020).

Våld och professionella tillämpningsområden inom examensmålet

Stödåtgärder i form av nätverkssamarbeten och utbildningsinsatser rekommenderas, med rum för dialoger om våldsformer och professionella tillämpningsområden som ingår i den nationella strategin, där deltagarna får vara aktiva i att synliggöra, problematisera och vidareutveckla hur de själva förstår examensmålet, i relation till vad de konkret gör i sitt arbete.

Jämställdhetsmyndigheten föreslås därför initiera ett tvärprofessionellt nätverk för berörda utbildningsanordnare, så som rekommenderades i den första studien (Carlsson 2020). Syftet med nätverket föreslås vara att stödja en gemensam kunskapsutvecklingen inom examensmålet vid lärosätena, genom utvecklad begreppsförståelse och tillämpning i utbildningarna av examensmålet. Arbetsformerna bör ta utgångspunkt i, och bygga vidare på kunskaper, erfarenheter och professionsfärdigheter inom området som redan finns vid institutionerna och kan med fördel organiseras som digitala workshoppar och seminarier.

De bör ge utrymme för kollegialt samarbete och ömsesidigt stöd, med utbyte av erfarenheter och kunskaper mellan lärare, över institutions-, fakultets- och universitetsgränser. Utbildningsanordnarna kan därmed fungera som mentorer för varandra där de befinner sig i sina arbetsprocesser. Nätverket bör vara kontinuerligt och långsiktigt. Kunskapsstöd i form av digitala pedagogiska material och verktyg kan knytas till dessa samarbeten, och en webbplats med löpande uppdaterade referenser till relevant litteratur kan vara ett värdefullt stöd i både de egna och studenternas kunskapsutvecklingsprocesser.

Stödet för fördjupad förståelse kring examensmålets våldsbegrepp och våldsformer kan också ske genom någon av de utbildningsinsatser som respondenterna rapporterade att de hade behov av både 2019 och 2022, exempelvis webbaserade professionsspecifika- eller tvärprofessionella kurser som också kan vara i form av poänggivande kurser på avancerad nivå. Dessa ges förslagsvis som kortare kurser baserade pedagogiska arbetsformer där deltagarna får vara aktiva i att träna på det de ska lära sig. Även här rekommenderas kollegialt samarbete, ömsesidigt stöd och utbyte av erfarenheter och kunskaper. Genom att dessa utbildningsinsatser organiseras på distans kan de anpassas efter lärosätenas arbetsvillkor och resurser och på så sätt möjliggöra ett stort deltagande.

Med beaktande av det behov av kunskapsstöd som fanns i studien, i form av en webbplats med löpande uppdaterade referenser till relevant kurslitteratur, aktuell forskning och andra digitala undervisningsmaterial, är en ytterligare rekommendation att Nationellt centrum för kvinnofrid får fortsatt uppdrag att vidareutveckla sitt nya Webbstöd för lärosäten.

Utbildning inom lärandemålsstyrd program- och kursutveckling

Jämställdhetsmyndigheten föreslås slutligen även inleda samarbeten med de högskolepedagogiska centra vid Sveriges lärosäten som utbildar universitetslärare i högskolepedagogik, då kunskap, färdighet och förhållningssätt inom detta område omfattas av behörighetsgivande utbildning. Genom fyra till fem workshoppar under en termin, kan personal med övergripande utbildningsansvar och universitetslärare arbeta med lärandemålsstyrd program- och kursutveckling, inom vilka de kan utveckla kursplaner med utformning av lärandemål, undervisning och examination, och med beaktande av progression inom utbildningsprogrammen. Inom ramen för sådana workshoppar i pedagogisk utveckling är det också angeläget att utveckla mentorsstrukturer för kollegialt stöd inom institutionerna, där kompetens hos anställda som kan området synliggörs och tillvaratas genom samarbetsformer som kan bidra till att höja kompetensen hos alla medarbetare.

Referenser

A/RES/48/104 (1993) Declaration on the Elimination of Violence against Women, 20 December, United Nations General Assembly, <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/declaration-elimination-violence-against-women>

Biggs, John (1999) 'What the Student Does: Teaching for Enhanced Learning', *Higher Education Research & Development*, 18:1, 57-75, <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/0729436990180105>

Bäck, Henry, Erlingsson, Gissur Ó & Larsson, Torbjörn (2015) *Den svenska politiken. Struktur, processer och resultat*. Fjärde upplagan. Stockholm: Liber.

Carlsson, Ninni (2019) *Lärosätenas utbildningsbehov i frågor om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer. Delrapport juli 2019*. Institutionen för socialt arbete, Göteborgs universitet & Jämställdhetsmyndigheten, <https://gup.ub.gu.se/publication/285568>

Carlsson, Ninni (2020) *Lärosätenas utbildningsbehov i frågor om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer. Slutrapport*. Institutionen för socialt arbete, Göteborgs universitet & Jämställdhetsmyndigheten, <https://jamstalldhetsmyndigheten.se/aktuellt/publikationer/larosatenas-utbildningsbehov-i-fragor-om-mans-vald-mot-kvinnor-och-vald-i-nara-relationer/>

Europarådet (2011) *Europarådets konvention om förebyggande och bekämpning av våld mot kvinnor och av våld i hemmet*. Europarådets fördragsserie – nr 210, <https://rm.coe.int/1680462544>

FHM (2019) *Sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter i Sverige 2017*. Stockholm: Folkhälsomyndigheten, <https://www.folkhalsomyndigheten.se/publicerat-material/publikationsarkiv/s/sexuell-och-reproduktiv-halsa-och-rattigheter-i-sverige-2017/>

FN (2021) *International Day for the Elimination of Violence Against Women 25 November*, United Nations, <https://www.un.org/en/observances/ending-violence-against-women-day>

Fry, Heather, Ketteridge, Steve & Marshall, Stephanie (2008) Understanding student learning. I: Fry, Heather, Ketteridge, Steve & Marshall, Stephanie (red.) *A Handbook for Teaching and Learning in Higher Education. Enhancing Academic Practice*. New York: Routledge.

Förordning (2015:545) om referensram för kvalifikationer för livslångt lärande t.o.m. SFS 2020:467, Utbildningsdepartementet, https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/forordning-2015545-om-referensram-for_sfs-2015-545

Göteborgs universitet (2007) *Handledning för kursplanerevidering med anledning av högskolereformen 2007*. Dnr N2 1799/07, https://include.adm.gu.se/cms_stuff/0/12/78/kursplanerevidering.pdf

Göteborgs universitet (2020a) *Regler för kursplan på grund- och avancerad nivå. Styrdokument Dnr GU 2019/522, Rektorsbeslut 2020-04-16*, https://medarbetarportalen.gu.se/digitalAssets/1769/1769863_gu-2019-522-regler-for-kursplan-pa-grundniva-och-avancerad-niva.pdf

- Göteborgs universitet (2020b) *Skriv en kursplan*. Pedagogisk utveckling och interaktivt lärande (PIL), <https://pil.gu.se/resurser/skriv-kursplan>
- Göteborgs universitet (2020c) *Regler för examination på grund och avancerad nivå vid Göteborgs universitet*. Styrdokument Dnr V 2018/1223, Rektorsbeslut 2020-06-04. Hämtad 2023-02-21 från, https://medarbetarportalen.gu.se/digitalAssets/1773/1773901_ny---regler-for-examination---justerad.pdf
- Högskoleförordningen (1993:100) t.o.m. SFS 2019:1213, Utbildningsdepartementet, https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/hogskoleforordning-1993100_sfs-1993-100
- Högskolelag (1992:1434) t.o.m. SFS 2019:505, Utbildningsdepartementet, https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/hogskolelag-19921434_sfs-1992-1434
- Högskoleverket (2004). *Genusperspektiv och mäns våld mot kvinnor*. Stockholm: Högskoleverket
- Lindberg-Sand (2008) *Läranderesultat som utgångspunkt för högskolans kurs- och utbildningsplaner*. Centre for Educational Development, Lunds universitet.
- Lundgren, Eva, Heimer, Gun, Westerstrand, Jenny & Kalliokoski, Ann-Marie (2001) *Slagen Dam*. Umeå: Brottsoffermyndigheten; Uppsala: Uppsala universitet, <https://www.brottsoffermyndigheten.se/media/seyalp3a/slagen-dam.pdf>
- MYh (2023) *SeQF – Sveriges referensram för kvalifikationer*. Västerås och Hässleholm Myndigheten för yrkesskolan, <https://www.myh.se/validering-och-seqf/seqf-sveriges-referensram-for-kvalifikationer>
- Mathieson, Sue (2014) Student learning. I: Fry, Heather, Ketteridge, Steve & Marshall, Stephanie (red.) *A Handbook for Teaching and Learning in Higher Education. Enhancing Academic Practice*. New York: Routledge.
- NCK (2010) *Delrapport 2. Nationell kartläggning om hur mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer beaktas i grundutbildningar vid universitet och högskolor*. NCK-rapport 2010:3, Uppsala, <http://kunskapsbanken.nck.uu.se/nckkb/nck/publik/fil/visa/479/nck-delrapport2-nationell-kartlaggning-grundutbildning-2010-3.pdf>
- NCK (2014) *Våld och hälsa. En befolkningsundersökning om kvinnors och mäns våldutsatthet samt koppling till hälsa*. NCK-rapport 2014:1, Uppsala, <https://www.nck.uu.se/forskning-och-utredning/vald-och-halsa/>
- NCK (2018) *Våld mot hbtq-personer – en forsknings- och kunskapsöversikt*. NCK-rapport 2018:1. Uppsala: Nationellt centrum för kvinnofrid, Uppsala universitet, https://www.nck.uu.se/digitalAssets/570/c_570652-1_3-k_vald-mot-hbtq-personer---en-forsknings--och-kunskapsoversikt_nck-rapport_2018_1.pdf
- Pettersen, Roar C. (2008) *Kvalitetslärande i högre utbildning. Introduktion till problem- och praktikbaserad didaktik*. Lund: Studentlitteratur.
- Phillips, D.C & Soltis, J. F. (2009). *Perspectives on Learning. 5th Ed*. New York: Teachers College Press.
- RES 34/180 (1979) Convention of the Elimination of All Forms of Discrimination against Women, CEDAW, 18 December, United Nations General Assembly, <https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/ProfessionalInterest/cedaw.pdf>

RES 44/25 (1989) Convention on the Rights of the child, 20 November, United Nations General Assembly, <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/convention-rights-child>

Regleringsbrev II:7, A2020/02655, A2020/02621 (delvis) (2021) Regleringsbrev för budgetåret 2021 avseende Jämställdhetsmyndigheten. Stockholm: Arbetsmarknadsdepartementet, <https://www.esv.se/statsliggaren/regleringsbrev/?rbid=21555>

SFS 2017:857 Förordning om ändring i högskoleförordningen (1993:100). Utfärdad den 17 augusti 2017, Bil.2 Examensordning, <http://rkrattsdb.gov.se/SFSdoc/17/170857.PDF>

SFS 2018:1135 Förordning om ändring i högskoleförordningen (1993:100) Utfärdad den 14 juni 2018, Bil.2 Examensordning, <https://svenskorfattningssamling.se/sites/default/files/sfs/2018-06/SFS2018-1135.pdf>

S2018/01831/JÄM (delvis) Uppdrag att erbjuda utbildningsinsatser och kunskapsstöd till universitet och högskolor i frågor som rör mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer. Regeringen, Socialdepartementet, https://www.nck.uu.se/digitalAssets/571/c_571458-1_3-k_01831_uppdrag-att-erbjuda-utbildningsinsatser-och-kunskapsstod-rorande-mvk-och-vald-i-nara-relationer.pdf

Skr. 2016/17:10 Makt, mål och myndighet – feministisk politik för en jämställd framtid, Kap.5 En nationell strategi för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor. <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/skrivelse/2016/11/skr.-20161710/>

UKÄ (2015a) *Hur mänskliga rättigheter, mäns våld mot kvinnor och våld mot barn beaktas i högre utbildning. Rapport 2015:25*. Stockholm: Universitetskanslersämbetet.

UKÄ (2015b) *Standarder och riktlinjer för kvalitetssäkring inom det europeiska området för högre utbildning (ESG)*. Stockholm: Universitetskanslersämbetet.

UKÄ (2019) *Vägledning för granskning av lärosätenas kvalitetssäkringsarbete*. Stockholm: Universitetskanslersämbetet. <https://www.uka.se/publikationer--beslut/publikationer--beslut/vagledningar/vagledningar/2018-02-19-vagledning-for-granskningar-av-larosatenas-kvalitetsakringsarbete.html>

UKÄ (2020) *Rättssäker examination. Fjärde upplagan*. Stockholm: Universitetskanslersämbetet, <https://www.uka.se/download/18.16cf0f8c1849df46622152/1669103146069/Vagledning-2020-01-16-rattssaker-examination.pdf>

UKÄ (2022) *Hur mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer beaktas i högre utbildning. Rapportering av ett regeringsuppdrag. Rapportnummer 2022:10*. Stockholm: Universitetskanslersämbetet, <https://www.uka.se/om-oss/nyheter/nyhetsartiklar/2022-12-01-ny-kartlaggning-av-hur-kunskap-om-mans-vald-mot-kvinnor-och-vald-i-nara-relationer-inkluderas-i-yrkesutbildnings>

UHR (2023) *Referensramar för svenska kvalifikationer och examina*. Solna: Universitets- och högskolerådet. Hämtad 230222 från, <https://www.uhr.se/bedomning-av-utlandsk-utbildning/enic-naric-sverige/referensramar-for-svenska-kvalifikationer/>

Utrikesdepartementet (2014) *Sveriges internationella överenskommelser, Nr.13. Europarådets konvention om förebyggande och bekämpning av våld mot kvinnor och våld i hemmet*, Istanbul 11 maj 2011, SÖ 2014:13, <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/sveriges-internationella-overenskommelser/2016/11/europaradets-konvention-om-forebyggande-och-bekampning-av-vald-mot-kvinnor-och-av-vald-i-hemmet/>

Vetenskapsrådet (2002) *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. <http://www.codex.vr.se/texts/HSFR.pdf>

WHO (1996) *Prevention of violence: a public health priority. Resolution WHA49.25*, https://www.who.int/violence_injury_prevention/resources/publications/en/WHA4925_eng.pdf

WHO (2002) *World Report on Violence and Health*. Geneva: World Health Organization, https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/42495/9241545615_eng.pdf?sequence=1

WHO (2005) *WHO Multi-country Study on Women's Health and Domestic Violence against Women*. Geneva: World Health Organization, <https://www.who.int/reproductivehealth/publications/violence/24159358X/en/>

WHO (2013) *Global and regional estimates of violence against women: prevalence and health effects of intimate partner violence and non-partner sexual violence*. Geneva: World Health Organization, <https://www.who.int/publications/i/item/9789241564625>

Westerstrand, Jenny, Strid, Sofia, Carsbring, Astrid & Ekbrand, Hans (2022) *Kvinnors trygghet. Ett jämställt samhälle fyllt av våld*. Stockholm: Roks & Örebro universitet, Hämtad 221215, <https://www.roks.se/fakta-och-statistik/kvinnors-trygghet-ett-jamstallt-samhalle-fyllt-av-vald-2022>

Datum: 2022-06-01

Dnr: 2021/69

Uppföljande studie av utbildningsbehov vid lärosäten i frågor om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer

Nu genomför vi en uppföljande studie av lärosätenas utbildningsbehov i frågor om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer och kommer inom kort att höra av oss med en förfrågan om att delta. Varmt tack till er som medverkade i den första studien 2019! Genom era erfarenheter vet vi att utbildningsbehovet bland både lärarkollegier och personal med övergripande utbildningsansvar var generellt stort vid de åtta professionsutbildningar som sedan 2018 och 2019 omfattas av examensmålet, *visa kunskap om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer*.²

Jämställdhetsmyndigheten utvecklar nu utbildningsinsatser och kunskapsstöd till lärosätena som bygger på era önskemål och behov av kompetensutveckling.

Med studien vänder vi oss igen till samtliga institutioner eller motsvarande med examensrättigheter för någon av följande professionsutbildningar på grundnivå: fysioterapeutexamen, juristexamen, läkarexamen, psykologexamen, socionomexamen, sjuksköterskeexamen, tandhygienistexamen och tandläkarexamen.

Vi hoppas att ni vill besvara vår webbenkät senast 15 augusti. Enkäten besvaras av utbildningsansvarig med högst ansvar för respektive utbildning.

Syftet med studien är att undersöka nuvarande behov av utbildningsinsatser och kunskapsstöd vid berörda institutioner, i arbetet med att integrera det nya examensmålet i sina professionsutbildningar och att ta sig an utbildning på detta område. Syftet omfattas av följande frågeställningar:

- Var befinner sig utbildningsanordnarna i arbetsprocessen med att införa examensmålet och utbilda sina studenter på detta område?
- Vilka svårigheter ser de i detta arbete?
- Hur bedömer de sina lärares och andra utbildningsansvarigas eget behov av utbildningsinsatser och kunskapsstöd på området?
- Vilka förändringar i dessa avseenden har skett sedan 2019?

Studien genomförs av forskare vid Institutionen för Socialt arbete, Göteborgs universitet, på uppdrag av och i samarbete med Jämställdhetsmyndigheten.

¹ Se slutrapporten från den första studien här: Carlsson, Ninni (2020) *Lärosätenas utbildningsbehov i frågor om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer. Slutrapport*. Institutionen för socialt arbete, Göteborgs universitet

² Högskoleförordningen (1993:100) Bil.2 Examensordning.

I studien iakttar vi gällande etiska principer för humanistisk- och samhällsvetenskaplig forskning. Det innebär att er medverkan är konfidentiell och frivillig. Ni kan avstå från att besvara enkäten utan att lämna någon motivering och utan att det kommer er till men.

Resultatet kommer att presenteras i rapporter och vetenskapliga artiklar, på Jämställdhetsmyndighetens hemsida samt vid seminarier och konferenser.

Studien genomförs inom ramen för Jämställdhetsmyndighetens regeringsuppdrag, att erbjuda utbildningsinsatser och kunskapsstöd till lärare och andra utbildningsansvariga vid lärosäten med professionsutbildningar som omfattas av examensmålet, *visa kunskap om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer*. För definitioner av de båda begreppen i examensmålet, se följande bilaga.

Med vänliga hälsningar,

Ninni Carlsson och Kerstin Kristensen

Vid frågor, välkommen att kontakta:

Ninni Carlsson, FD, Forskningsledare
Institutionen för Socialt arbete
Göteborgs universitet
Telefon: 031-786 63 74
E-post: ninni.carlsson@socwork.gu.se

Kerstin Kristensen, Utredare
Enheten Våldsprevention - mäns våld mot kvinnor
Jämställdhetsmyndigheten
Telefon: 0720-852 531
Epost: kerstin.kristensen@jamstalldhetsmyndigheten.se

Bilaga

Examensmålet, *visa kunskap om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer*

Examensmålet infördes i Högskoleförordningen den 1 juli 2018 för fysioterapeutexamen, juristexamen, läkarexamen, psykologexamen, socionomexamen, sjuksköterskeexamen och tandläkarexamen. Den 1 januari 2019 infördes det även för tandhygienistexamen. Det var en åtgärd inom regeringens jämställdhetspolitiska skrivelse, Makt mål och myndighet – en feministisk politik för en jämställd framtid, och dess femte kapitel, En nationell strategi för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor.³

Den nationella strategin började gälla i januari 2017 och är en del av Sveriges åtagande av Europarådets konvention om förebyggande och bekämpning av våld mot kvinnor och av våld i hemmet, Istanbulkonventionen.⁴ Sverige har undertecknat konventionen, som är juridiskt bindande för medlemsstaterna, och har därigenom förbundit sig juridiskt att leva upp till dess artiklar.

Istanbulkonventionen anger olika åtgärder som parterna är skyldiga att vidta för att både förebygga och bekämpa våld, och att skydda och stödja den som är utsatt. Artikel 15 anger att parterna ska anordna eller förstärka utbildning för yrkesgrupper som kommer i kontakt med utsatta eller utövare av alla våldshandlingar som faller inom ramen för konventionen. En av åtgärderna i Sverige för att uppfylla artikel 15 var att införa examensmålet.

I den nationella strategin beskrivs vilka former av våld som avses med examensmålet.

Mäns våld mot kvinnor är ett övergripande paraplybegrepp som omfattar alla former av våld och hot om våld mot kvinnor och flickor i både privata och offentliga sammanhang som leder till fysisk, sexuell, psykisk eller ekonomisk skada eller lidande.

Våld i nära relationer är ett av många begrepp som faller inom våldsområdet *mäns våld mot kvinnor*. Våldet utövas av någon i en nära och förtroendefull relation⁵ och omfattar därmed en vidare krets av närstående än våld i hemmet. Våld i nära relationer, inklusive hedersrelaterat våld och förtryck, samt prostitution och människohandel för sexuella ändamål ***inkluderar även mäns, pojkars och hbtq-personer utsatthet.***

I strategins våldsområden inräknas även barnnäktenskap, tvångsäktenskap, könsstympning av kvinnor och flickor, och kommersialisering och exploatering av kvinnor i reklam, medier och pornografi.

Utöver kunskap om våldet ska examenmålet, enligt den nationella strategin, innehålla kunskap om att förebygga och upptäcka våld, samt om insatser för våldsutsatta och våldsutövare.

³ Skr. 2016/17:10 *Makt, mål och myndighet – feministisk politik för en jämställd framtid, Kap.5, En nationell strategi för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor.*

⁴ Europarådet (2011) *Europarådets konvention om förebyggande och bekämpning av våld mot kvinnor och av våld i hemmet. Europarådets fördragsserie – nr 210*

⁵ Se s. 31 & 46 i: *Prop. 2006/07:38 Socialtjänstens stöd till våldsutsatta kvinnor*

Datum: 220613

Dnr: 2021/69

Förfrågan om att delta i en studie av utbildningsbehov vid lärosäten i frågor om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer

Ni har tidigare fått ett informationsbrev om Göteborgs universitets och Jämställdhetsmyndighetens uppföljande studie av lärosätenas utbildningsbehov i frågor om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer.¹ Detta är en förfrågan om att delta.

Med studien vänder vi oss igen till samtliga institutioner eller motsvarande med examensrättigheter för någon av följande åtta professionsutbildningar på grundnivå: fysioterapeutexamen, juristexamen, läkarexamen, psykologexamen, socionomexamen, sjuksköterskeexamen, tandhygienistexamen och tandläkarexamen.

Vi hoppas att ni vill besvara vår [webbenkät](#) senast 15 augusti.

Enkäten besvaras av utbildningsansvarig med högst ansvar för respektive utbildning, med ett enkätsvar per professionsutbildning.

Syftet med studien är att undersöka nuvarande behov av utbildningsinsatser och kunskapsstöd vid berörda institutioner, i arbetet med att integrera det nya examensmålet i sina professionsutbildningar och att ta sig an utbildning på detta område. Syftet omfattas av följande frågeställningar:

- Var befinner sig utbildningsanordnarna i arbetsprocessen med att införa examensmålet och utbilda sina studenter på detta område?
- Vilka svårigheter ser de i detta arbete?
- Hur bedömer de sina lärares och andra utbildningsansvarigas eget behov av utbildningsinsatser och kunskapsstöd på området?
- Vilka förändringar har skett i dessa avseenden sedan 2019?

Enkäten består av 32 frågor som är tematiskt indelade. Det går att pausa och fortsätta senare. För att ge överblick över frågorna, och på så sätt underlätta för dig, finns enkäten också i pdf-form tillsammans med detta brev. *Obs! Enkäten kan endast besvaras via [webblänken](#).*

Länk: <https://link.webropolsurveys.com/S/22B4E79E2710BCBA>

Studien genomförs av forskare vid Institutionen för Socialt arbete, Göteborgs universitet, på uppdrag av och i samarbete med Jämställdhetsmyndigheten. I studien iakttar vi gällande etiska principer för humanistisk- och samhällsvetenskaplig forskning. Det innebär att er medverkan är konfidentiell och frivillig. Ni kan avstå från att besvara enkäten utan att lämna någon motivering och utan att det kommer er till men. Resultatet kommer att presenteras i rapporter och vetenskapliga artiklar, på Jämställdhetsmyndighetens hemsida samt vid seminarier och konferenser.

Studien görs inom ramen för ett regeringsuppdrag till Jämställdhetsmyndigheten att erbjuda utbildningsinsatser och kunskapsstöd till lärare och andra utbildningsansvariga vid lärosäten med professionsutbildningar som omfattas av examensmålet, *visa kunskap om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer*.ⁱⁱ

För definitioner av de båda begreppen i examensmålet, se följande bilaga.

Med vänliga hälsningar,

Ninni Carlsson och Kerstin Kristensen

Vid frågor, välkommen att kontakta:

Ninni Carlsson, FD, Forskningsledare
Institutionen för Socialt arbete
Göteborgs universitet
Telefon: +46 31-786 63 74
E-post: Ninni.Carlsson@socwork.gu.se

Kerstin Kristensen, Utredare
Jämställdhetsmyndigheten
Telefon: +46 (0)720-852 531
Epost: Kerstin.Kristensen@jamstalldhetsmyndigheten.se

Bilaga: Examensmålet, visa kunskap om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer

Bilaga

Examensmålet, visa kunskap om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer

Examensmålet infördes i Högskoleförordningen den 1 juli 2018 för fysioterapeutexamen, juristexamen, läkarexamen, psykologexamen, socionomexamen, sjuksköterskeexamen och tandläkarexamen. Den 1 januari 2019 infördes det även för tandhygienistexamen. Det var en åtgärd inom regeringens jämställdhetspolitiska skrivelse, Makt mål och myndighet – en feministisk politik för en jämställd framtid, och dess femte kapitel, En nationell strategi för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor.ⁱⁱⁱ

Den nationella strategin började gälla i januari 2017 och är en del av Sveriges åtagande av Europarådets konvention om förebyggande och bekämpning av våld mot kvinnor och av våld i hemmet, Istanbulkonventionen.^{iv} Sverige har undertecknat konventionen, som är juridiskt bindande för medlemsstaterna, och har därigenom förbundit sig juridiskt att leva upp till dess artiklar.

Istanbulkonventionen anger olika åtgärder som parterna är skyldiga att vidta för att både förebygga och bekämpa våld, och att skydda och stödja den som är utsatt. Artikel 15 anger att parterna ska anordna eller förstärka utbildning för yrkesgrupper som kommer i kontakt med utsatta eller utövare av alla våldshandlingar som faller inom ramen för konventionen. En av åtgärderna i Sverige för att uppfylla artikel 15 var att införa examensmålet.

I den nationella strategin beskrivs vilka former av våld som avses med examensmålet.

Mäns våld mot kvinnor är ett övergripande paraplybegrepp som omfattar alla former av våld och hot om våld mot kvinnor och flickor i både privata och offentliga sammanhang som leder till fysisk, sexuell, psykisk eller ekonomisk skada eller lidande.

Våld i nära relationer är ett av många begrepp som faller inom våldsområdet *mäns våld mot kvinnor*. Våldet utövas av någon i en nära och förtroendefull relation^v och omfattar därmed en vidare krets av närstående än våld i hemmet. Våld i nära relationer, inklusive hedersrelaterat våld och förtryck, samt prostitution och människohandel för sexuella ändamål *inkluderar även mäns, pojkars och hbtq-personer utsatthet*.

I strategins våldsområden inräknas även barnäktenskap, tvångsäktenskap, könsstympning av kvinnor och flickor, och kommersialisering och exploatering av kvinnor i reklam, medier och pornografi.

Utöver kunskap om våldet ska examenmålet, enligt den nationella strategin, innehålla kunskap om att förebygga och upptäcka våld, samt om insatser för våldsutsatta och våldsutövare.

ⁱ Se slutrapporten från den första studien här: Carlsson, Ninni (2020) *Lärosätenas utbildningsbehov i frågor om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer. Slutrapport*. Institutionen för socialt arbete, Göteborgs universitet och Jämställdhetsmyndigheten, https://www.gu.se/sites/default/files/2021-06/La%CC%88rosa%CC%88tenas%20utbildningsbehov%20i%20fra%CC%8Agor%20om%20ma%CC%88ns%20va%CC%8Ald_Slutrapport_200712sista.pdf

ⁱⁱ *Högskoleförordningen (1993:100)* Bil.2 Examensordning.

ⁱⁱⁱ Skr. 2016/17:10 *Makt, mål och myndighet – feministisk politik för en jämställd framtid, Kap.5, En nationell strategi för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor*. <https://www.regeringen.se/informationsmaterial/2016/11/nationell-strategi-for-att-forebygga-och-bekampa-mans-vald-mot-kvinnor/>

^{iv} Europarådet (2011) *Europarådets konvention om förebyggande och bekämpning av våld mot kvinnor och av våld i hemmet*. Europarådets fördragsserie – nr 210, <https://rm.coe.int/1680462544>

^v Se s.31 & 46 i: *Prop. 2006/07:38 Socialtjänstens stöd till våldsutsatta kvinnor*, <https://data.riksdagen.se/fil/48737CDE-0D45-4F26-82A9-B5650EE2F8DF>

Enkät till lärosäten 2022

Uppföljande studie av utbildningsbehov vid lärosäten i frågor om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer

Välkommen till en webbenkät om utbildningsbehov vid lärosäten med utbildningar som sedan 2018 och 2019 omfattas av examensmålet, *visa kunskap om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer*. Studien genomförs av Göteborgs universitet och Jämställdhetsmyndigheten i samarbete och följer upp den som gjordes 2019 som visade att utbildningsbehovet var generellt stort.

Vi vänder oss till samtliga institutioner eller motsvarande med examensrättigheter för någon av följande professionsutbildningar på grundnivå: fysioterapeutexamen, juristexamen, läkarexamen, psykologexamen, socionomexamen, sjuksköterskeexamen, tandhygienistexamen och tandläkarexamen.

Vi hoppas att ni vill besvara vår webbenkät senast 15 augusti. Enkäten besvaras av utbildningsansvarig med högst ansvar för respektive utbildning, med ett enkätsvar per professionsutbildning.

Enkäten består av 32 frågor som är tematiskt indelade. Det går att pausa och fortsätta senare.

Syftet med studien är att undersöka nuvarande behov av utbildningsinsatser och kunskapsstöd vid berörda institutioner, i arbetet med att integrera det nya examensmålet i sina professionsutbildningar och att ta sig an utbildning på detta område. **Definitioner av examensmålets våldsbegrepp och tillämpningsområden** finns i en länk vid olika frågor. För mera information om studien, se tidigare informationsbrev och följebrev med länken till denna enkät, som ni har fått via e-post.

För att ge en överblick över frågorna, och på så sätt underlätta för dig som svarar, finns enkäten även i pdf-form i meddelandet med följebrevet och webbenkäten. Obs! Enkäten kan enbart besvaras via webblänken.

Behandling av personuppgifter och sekretess

I studien iakttar vi gällande etiska principer för humanistisk- och samhällsvetenskaplig forskning. Det innebär att er medverkan hanteras konfidentiellt och är frivillig. Ni kan avstå från att besvara enkäten utan att lämna någon motivering och utan att det kommer er till men. När ni besvarat enkäten samlar och bevarar vi personuppgifter som raderas efter att studien är avslutad.

Varmt tack på förhand för er medverkan!

Med vänliga hälsningar,

Ninni Carlsson och Kerstin Kristensen

Vid frågor, välkommen att kontakta:

Ninni Carlsson, FD, Forskningsledare
Institutionen för Socialt arbete, Göteborgs universitet
Telefon: 031-786 63 74

E-post: Ninni.Carlsson@socwork.gu.se

Kerstin Kristensen, Utredare

Jämställdhetsmyndigheten

Telefon: 0720-852 531

Epost: Kerstin.Kristensen@jamstalldhetsmyndigheten.se

1. Jag har läst Jämställdhetsmyndighetens integritetspolicy och samtycker till att mina personuppgifter behandlas. Länk till policyn [här](#). *

- Samtycker
- Samtycker ej

Bakgrundsfrågor

Följande frågor gäller bakgrundsuppgifter om dig som besvarar enkäten, ditt lärosäte, din institution/motsvarande och aktuell professionsutbildning. Vi behöver uppgifterna om dig för att kunna kontrollera att inte flera än ett enkätsvar lämnas från samma institution/motsvarande och professionsutbildning.

2. Vilket lärosäte och institution/motsvarande representerar du som besvarar enkäten och vilket är ditt namn, din befattning och dina kontaktuppgifter? *

Lärosäte	<input type="text"/>
Institution/motsvarande	<input type="text"/>
Ditt förnamn	<input type="text"/>
Ditt efternamn	<input type="text"/>
Din befattning	<input type="text"/>
Ditt telefonnummer	<input type="text"/>
Din e-postadress	<input type="text"/>

3. Vilken professionsutbildning/examen gäller svaret? *

- Fysioterapeutexamen
- Juristexamen
- Läkarexamen
- Psykologexamen
- Sjuksköterskeexamen

- Socionomexamen
- Tandhygienistexamen
- Tandläkarexamen

Frågor om införande av examensmålet, *visa kunskap om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer*, i er professionsutbildning

Följande frågor gäller var ni vid er institution/motsvaranden befinner er i arbetet med att integrera examensmålet i er professionsutbildning. Det infördes i Högskoleförordningen den 1 juli 2018 för fysioterapeutexamen, juristexamen, läkarexamen, psykologexamen, socionomexamen, sjuksköterskeexamen och tandläkarexamen. Den 1 januari 2019 infördes det även för tandhygienistexamen. *Till din hjälp finns definitioner av examensmålets våldsbegrepp och tillämpningsområden i en länk vid frågorna.*

4. Har ni *infört examensmålet* i utbildningsplanen för er professionsutbildning? [Examensmålets begrepp](#)

Ja, vi *har infört* examensmålet i utbildningsplanen för vår professionsutbildning.

Nej, vi *har inte infört* examensmålet i utbildningsplanen för vår professionsutbildning.

Plats för kommentar:

Vet ej. Plats för kommentar:

5. Har ni *lärandemål* inom examensmålet i er professionsutbildning? Ange det alternativ som bäst stämmer med er. [Examensmålets begrepp](#)

Ja, vi har lärandemål inom detta examensmål i *en kurs* inom professionsutbildningen.

Ja, vi har lärandemål inom detta examensmål i *flera kurser* inom professionsutbildningen.

Nej, vi *har inte* lärandemål inom detta examensmål inom professionsutbildningen. Plats för kommentar:

Vet ej. Plats för kommentar:

6. Vilka delar av området mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer ingår i *lärandemålen*? Det går att ange flera alternativ. [Examensmålets begrepp](#)

Våld i heterosexuella partnerrelationer

Våld i hbtq-personers partnerrelationer

- Våld i ungas partnerrelationer
- Barn som bevittnar/lever med våld i nära relationer
- Våld mot barn i nära relationer
- Sexuella övergrepp mot barn
- Hedersrelaterat våld och förtryck, tvångs- och barnäktenskap, könsstympning av flickor och kvinnor
- Sexuella övergrepp utanför nära relationer
- Sexuella trakasserier på arbetsplatser och/eller studiemiljöer
- Prostitution och människohandel för sexuella ändamål
- Kommersialisering och sexuell exploatering av kvinnor i reklam, medier och pornografi
- Särskilt utsatta livsvillkor t.ex. utifrån ålder, funktionsnedsättning, sexuell läggning, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning
- Inget av ovan alternativ ingår i lärandemålen. Plats för kommentar: _____
- Vet ej. Plats för kommentar: _____

7. Vilka av följande ingår i *lärandemålen* inom examensmålet? Det går att ange flera alternativ. [Examensmålets begrepp](#)

- Våldets karaktär och konsekvenser.
- Teoretiska perspektiv på våld inom området för examensmålet.
- Professionens skyldigheter och ansvar inom våldsområdet (t.ex. konventioner, lagar, förordningar, föreskrifter, allmänna råd, policy och rutiner mm).
- Att upptäcka våld (t.ex. genom att identifiera våldsutövande och våldsutsatthet och genom att ställa frågor om och samtala om våld).
- Skydd och stöd för våldsutsatta (t.ex. anmälan, utredning, omhändertagande av barn, stöd i föräldraskap, professionellt bemötande, stödsamtal, vård, behandling, skyddat boende, ekonomiskt bistånd, vägledning, hjälp i kontakter med hälso- och sjukvård, socialtjänst, polis mm.).
- Förebyggande arbete mot våld på individnivå (t.ex. vård och behandling för våldsutövare).
- Förebyggande arbete mot våld på strukturell nivå (t.ex. insatser till allmänheten, till elever i skolan eller på annat sätt för att förändra makt-, maskulinitetsstrukturer och normer kring våld).
- Brottsbekämpning inom rättssystemet.
- Samverkan mellan olika professioner.

Inget av ovan alternativ ingår i lärandemålen. Plats för kommentar:

Vet ej. Plats för kommentar:

8. Har ni *undervisning* inom examensmålet i er professionsutbildning? Ange det alternativ som bäst stämmer med er. [Examensmålets begrepp](#)

Ja, vi har undervisning inom detta examensmål i *en kurs* inom professionsutbildningen

Ja, vi har undervisning inom detta examensmål i *flera kurser* inom professionsutbildningen

Nej, vi *har inte* undervisning inom detta examensmål inom professionsutbildningen. Plats för kommentar:

Vet ej. Plats för kommentar:

9. Vilka delar av området mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer *ingår i undervisningen*?

Det går att ange flera alternativ. [Examensmålets begrepp](#)

Våld i heterosexuella partnerrelationer

Våld i hbtq-personers partnerrelationer

Våld i ungas partnerrelationer

Barn som bevittnar/lever med våld i nära relationer

Våld mot barn i nära relationer

Sexuella övergrepp mot barn

Hedersrelaterat våld och förtryck, tvångs- och barnäktenskap, könsstympning av flickor och kvinnor

Sexuella övergrepp utanför nära relationer

Sexuella trakasserier på arbetsplatser och/eller studiemiljöer

Prostitution och människohandel för sexuella ändamål

Kommersialisering och sexuell exploatering av kvinnor i reklam, medier och pornografi

Särskilt utsatta livsvillkor t.ex. utifrån ålder, funktionsnedsättning, sexuell läggning, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning.

Inget av ovan alternativ ingår i undervisningen. Plats för kommentar:

Vet ej. Plats för kommentar:

10. Vilka av följande *ingår i undervisningen* inom examensmålet? Det går att ange flera alternativ. [Examensmålets begrepp](#)

- Våldets karaktär och konsekvenser.
- Teoretiska perspektiv på våld inom området för examensmålet.
- Professionens skyldigheter och ansvar inom våldsområdet (t.ex. konventioner, lagar, förordningar, föreskrifter, allmänna råd, policy och rutiner mm).
- Att upptäcka våld (t.ex. genom att identifiera våldsutövande och våldsutsatthet och genom att ställa frågor om och samtala om våld).

Skydd och stöd för våldsutsatta (t.ex. anmälan, utredning, omhändertagande av barn, stöd i föräldraskap, professionellt bemötande, stödsamtal, vård, behandling, skyddat boende, ekonomiskt bistånd, vägledning, hjälp i kontakter med hälso- och sjukvård, socialtjänst, polis mm.).

- Förebyggande arbete mot våld på individnivå (t.ex. vård och behandling för våldsutövare).
- Förebyggande arbete mot våld på strukturell nivå (t.ex. insatser till allmänheten, till elever i skolan eller på annat sätt för att förändra makt-, maskulinitetsstrukturer och normer kring våld).
- Brottsbekämpning inom rättssystemet.
- Samverkan mellan olika professioner.
- Inget av ovan alternativ ingår i undervisningen. Plats för kommentar: _____
- Vet ej. Plats för kommentar: _____

11. Har ni *examination* inom examensmålet i er professionsutbildning? Ange det alternativ som bäst stämmer med er. [Examensmålets begrepp](#)

- Ja, vi har examination inom detta examensmål i *en kurs* inom professionsutbildningen
- Ja, vi har examination inom detta examensmål i *flera kurser* inom professionsutbildningen
- Nej, vi har *inte* examination inom detta examensmål inom professionsutbildningen. Plats för kommentar: _____
- Vet ej. Plats för kommentar: _____

12. Vilka delar av området mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer *ingår i examinationen*?

Det går att ange flera alternativ. [Examensmålets begrepp](#)

- Våld i heterosexuella partnerrelationer
- Våld i hbtq-personers partnerrelationer

- Våld i ungas partnerrelationer
- Barn som bevittnar/lever med våld i nära relationer
- Våld mot barn i nära relationer
- Sexuella övergrepp mot barn
- Hedersrelaterat våld och förtryck, tvångs- och barnäktenskap, könsstympning av flickor och kvinnor
- Sexuella övergrepp utanför nära relationer
- Sexuella trakasserier på arbetsplatser och/eller studiemiljöer
- Prostitution och människohandel för sexuella ändamål
- Kommersialisering och sexuell exploatering av kvinnor i reklam, medier och pornografi
- Särskilt utsatta livsvillkor t.ex. utifrån ålder, funktionsnedsättning, sexuell läggning, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning.
- Inget av ovan alternativ ingår i examinationen. Plats för kommentar: _____
- Vet ej. Plats för kommentar: _____

13. Vilka av följande *ingår i examinationen* inom examensmålet? Det går att ange flera alternativ. [Examensmålets begrepp](#)

- Våldets karaktär och konsekvenser.
- Teoretiska perspektiv på våld inom området för examensmålet.
- Professionens skyldigheter och ansvar inom våldsområdet (t.ex. konventioner, lagar, förordningar, föreskrifter, allmänna råd, policy och rutiner mm).
- Att upptäcka våld (t.ex. genom att identifiera våldsutövande och våldsutsatthet och genom att ställa frågor om och samtala om våld).
- Skydd och stöd för våldsutsatta (t.ex. anmälan, utredning, omhändertagande av barn, stöd i föräldraskap, professionellt bemötande, stödsamtal, vård, behandling, skyddat boende, ekonomiskt bistånd, vägledning, hjälp i kontakter med hälso- och sjukvård, socialtjänst, polis mm.).
- Förebyggande arbete mot våld på individnivå (t.ex. vård och behandling för våldsutövare).
- Förebyggande arbete mot våld på strukturell nivå (t.ex. insatser till allmänheten, till elever i skolan eller på annat sätt för att förändra makt-, maskulinitetsstrukturer och normer kring våld).
- Brottsbekämpning inom rättssystemet.
- Samverkan mellan olika professioner.

Inget av ovan alternativ ingår i examinationen. Plats för kommentar:

Vet ej. Plats för kommentar:

Frågor om undervisande och examinerande personal inom examensmålet, *visa kunskap om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer*

Följande frågor gäller förutsättningarna vid er institution/motsvarande för att kunna undervisa och examinera inom examensmålet samt lärarkollegiets utbildningsbehov. *Till din hjälp finns definitioner av examensmålets våldsbegrepp och tillämpningsområden i en länk vid frågorna.*

14. Vem/vilka undervisar inom området mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer? Ange det alternativ som stämmer med er. [Examensmålets begrepp](#)

- Enbart lärare anställd/a vid vår institution/motsvarande undervisar inom området*
- Både lärare anställda vid vår institution/motsvarande och gästlärare undervisar inom området*
- Enbart gästlärare undervisar inom området*
- Vi har inga lärare som undervisar inom detta område, varken anställda eller gästlärare*

15. Vem/vilka examinerar inom området mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer? Ange det alternativ som stämmer med er. [Examensmålets begrepp](#)

- Enbart lärare anställd/a vid vår institution/motsvarande examinerar inom området*
- Både lärare anställda vid vår institution/motsvarande och gästlärare examinerar inom området*
- Enbart gästlärare examinerar inom området*
- Vi har inga lärare som examinerar inom detta område, varken anställda eller gästlärare*

16. Var är gästlärare verksamma som ni anlitar inom området mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer? Det går att ange flera alternativ. [Examensmålets begrepp](#)

- Vid annan institution/motsvarande inom samma lärosäte
- Vid annat lärosäte
- Vid annan statlig myndighet som inte är universitet
- I det yrke som professionsutbildningen leder fram till
- I annat yrke än det som professionsutbildningen leder fram till
- I en civilsamhällesorganisation

Annat, ange vad: _____

17. Hur många hos er anställda lärare undervisar och/eller examinerar inom området mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer? Ange det alternativ som bäst stämmer med

er. [Examensmålets begrepp](#)

- Vi har inga anställda lärare som undervisar eller examinerar inom området
- 1 anställd lärare
- 2 till 3 anställda lärare
- 4 till 5 anställda lärare
- 6 till 7 anställda lärare
- 8 till 9 anställda lärare
- 10 anställda lärare eller fler
- Plats för kommentar: _____

18. Vilka kvalifikationer inom området mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer har anställda i lärarkollegiet? Det går att ange flera alternativ. [Examensmålets begrepp](#)

Var vänlig samråd med lärarkollegiet i denna fråga.

- De har gått kurser/utbildning inom området
- De har erfarenhet från praxis av att arbeta med frågor om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer
- De bedriver/har bedrivit egen forskning på området
- Annat, ange vad: _____
- Anställda i lärarkollegiet saknar helt kvalifikationer inom detta kunskapsområde _____

19. Hur bedömer lärarkollegiet sitt utbildningsbehov inom området mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer? [Examensmålets begrepp](#)

Var vänlig samråd med lärarkollegiet i denna fråga.

- Vi bedömer att vi inte har något behov av utbildning inom området
- Vi bedömer att vi har behov av utbildning inom området

20. Vilka delar av området mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer skulle vara angelägna för lärarkollegiet att få fördjupad kunskap om? Det går att ange flera alternativ. [Examensmålets begrepp](#)

Var vänlig samråd med lärarkollegiet i denna fråga.

- Våld i heterosexuella partnerrelationer
- Våld i hbtq-personers partnerrelationer
- Våld i ungas partnerrelationer
- Barn som bevittnar/lever med våld i nära relationer
- Våld mot barn i nära relationer
- Sexuella övergrepp mot barn
- Hedersrelaterat våld och förtryck, tvångs- och barnäktenskap, könsstympning av flickor och kvinnor
- Sexuella övergrepp utanför nära relationer
- Sexuella trakasserier på arbetsplatser och/eller studiemiljöer
- Prostitution och människohandel för sexuella ändamål
- Kommersialisering och sexuell exploatering av kvinnor i reklam, medier och pornografi
- Särskilt utsatta livsvillkor t.ex. utifrån ålder, funktionsnedsättning, sexuell läggning, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning.
- Annat, ange vad. Plats för kommentar: _____
- Vi har inte behov av fördjupad kunskap inom dessa områden. Plats för kommentar: _____

21. Vilka av följande skulle vara angelägna för lärarkollegiet att få fördjupad kunskap om? Det går att ange flera alternativ. [Examensmålets begrepp](#)

Var vänlig samråd med lärarkollegiet i denna fråga.

- Våldets karaktär och konsekvenser.
- Teoretiska perspektiv på våld inom området för examensmålet.
- Professionens skyldigheter och ansvar inom våldsområdet (t.ex. konventioner, lagar, förordningar, föreskrifter, allmänna råd, policy och rutiner mm).
- Att upptäcka våld (t.ex. genom att identifiera våldsutövande och våldsutsatthet och genom att ställa frågor om och samtala om våld).
- Skydd och stöd för våldsutsatta (t.ex. anmälan, utredning, omhändertagande av barn, stöd i föräldraskap, professionellt bemötande, stödsamtal, vård, behandling, skyddat boende, ekonomiskt bistånd, vägledning, hjälp i kontakter med hälso- och sjukvård, socialtjänst, polis mm.).

- Förebyggande arbete mot våld på individnivå (t.ex. vård och behandling för våldsutövare).
- Förebyggande arbete mot våld på strukturell nivå (t.ex. insatser till allmänheten, till elever i skolan eller på annat sätt för att förändra makt-, maskulinitetsstrukturer och normer kring våld).
- Brottsbekämpning inom rättssystemet.
- Samverkan mellan olika professioner.
- Vi har inte behov av fördjupad kunskap inom dessa områden. Plats för kommentar: _____

22. Vilka av följande högskolepedagogiska kunskapsområden skulle vara angelägna för lärarkollegiet att få utbildning i? Det går att ange flera alternativ.

Var vänlig samråd med lärarkollegiet i denna fråga.

- Att undervisa inom examensmålet. Plats för kommentar: _____
- Att examinera inom examensmålet. Plats för kommentar: _____
- Att utveckla och designa lärandemål och kurser inom examensmålet. Plats för kommentar: _____
- Vi har inte behov av utbildning inom dessa områden. Plats för kommentar: _____

Frågor om personal med övergripande utbildnings- eller programansvar

Följande frågor gäller förutsättningar vid er institution/motsvarande för att personal med övergripande utbildningsansvar ska kunna integrera examensmålet, *visa kunskap om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer*, i er professionsutbildning samt deras utbildningsbehov. *Till din hjälp finns definitioner av examensmålets våldsbegrepp och tillämpningsområden i en länk vid frågorna.*

23. Vilka kvalifikationer inom området mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer har personal med övergripande utbildningsansvar? Det går att ange flera alternativ. [Examensmålets begrepp](#)

Var vänlig samråd med kollegor i denna fråga.

- De har gått kurser/utbildning inom området
- De har erfarenhet från praxis av att arbeta med frågor om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer
- De bedriver/har bedrivit egen forskning på området
- Annat, ange vad: _____
- Utbildningsansvariga saknar helt kvalifikationer inom detta kunskapsområde

24. Hur bedömer personal med övergripande utbildningsansvar sitt utbildningsbehov inom området mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer? [Examensmålets begrepp](#)

Var vänlig samråd med kollegor i denna fråga.

- Vi bedömer att vi inte har något behov av utbildning inom området
- Vi bedömer att vi har behov av utbildning inom området

25. Vilka delar av området mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer skulle vara angelägna för personal med övergripande utbildningsansvar att få fördjupad kunskap om? Det går att ange flera alternativ. [Examensmålets begrepp](#)

Var vänlig samråd med kollegor i denna fråga.

- Våld i heterosexuella partnerrelationer
- Våld i hbtq-personers partnerrelationer
- Våld i ungas partnerrelationer
- Barn som bevittnar/lever med våld i nära relationer
- Våld mot barn i nära relationer
- Sexuella övergrepp mot barn
- Hedersrelaterat våld och förtryck, tvångs- och barnäktenskap, könsstympning av flickor och kvinnor
- Sexuella övergrepp utanför nära relationer
- Sexuella trakasserier på arbetsplatser och/eller studiemiljöer
- Prostitution och människohandel för sexuella ändamål
- Kommersialisering och sexuell exploatering av kvinnor i reklam, medier och pornografi
- Särskilt utsatta livsvillkor t.ex. utifrån ålder, funktionsnedsättning, sexuell läggning, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning.
- Annat, ange vad: _____
- Vi har inte behov av fördjupad kunskap inom dessa områden. Plats för kommentar: _____

26. Vilka av följande skulle vara angelägna för personal med övergripande utbildningsansvar att få fördjupad kunskap om? Det går att ange flera alternativ. [Examensmålets begrepp](#)

Var vänlig samråd med kollegor i denna fråga.

- Våldets karaktär och konsekvenser.
- Teoretiska perspektiv på våld inom området för examensmålet.

- Professionens skyldigheter och ansvar inom våldsområdet (t.ex. konventioner, lagar, förordningar, föreskrifter, allmänna råd, policy och rutiner mm).
- Att upptäcka våld (t.ex. genom att identifiera våldsutövande och våldsutsatthet och genom att ställa frågor om och samtala om våld).
- Skydd och stöd för våldsutsatta (t.ex. anmälan, utredning, omhändertagande av barn, stöd i föräldraskap, professionellt bemötande, stödsamtal, vård, behandling, skyddat boende, ekonomiskt bistånd, vägledning, hjälp i kontakter med hälso- och sjukvård, socialtjänst, polis mm.).
- Förebyggande arbete mot våld på individnivå (t.ex. vård och behandling för våldsutövare).
- Förebyggande arbete mot våld på strukturell nivå (t.ex. insatser till allmänheten, till elever i skolan eller på annat sätt för att förändra makt-, maskulinitetsstrukturer och normer kring våld).
- Brottsbekämpning inom rättssystemet.
- Samverkan mellan olika professioner.
- Vi har inte behov av fördjupad kunskap inom dessa områden. Plats för kommentar: _____

27. Vilka av följande högskolepedagogiska kunskapsområden skulle vara angelägna för personal med övergripande utbildningsansvar att få utbildning i? Det går att ange flera alternativ. Var vänlig samråd med kollegor i denna fråga.

- Att undervisa inom examensmålet. Plats för kommentar: _____
- Att examinera inom examensmålet. Plats för kommentar: _____
- Program och kursutveckling inom examensmålet. Plats för kommentar: _____
- Vi har inte behov av utbildning inom dessa områden. Plats för kommentar: _____

Frågor om generella utmaningar och behov av kunskapsstöd i arbetsprocessen med att införa examensmålet

Följande frågor gäller hur ni vid er institution/motsvarande, ser på generella utmaningar och svårigheter i arbetet med att införa examensmålet, *visa kunskap om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer*, samt era behov av stöd för att kunna fullgöra det. *Till din hjälp finns definitioner av examensmålets våldsbegrepp och tillämpningsområden i en länk vid frågorna.*

28. Har ni någon av följande svårigheter eller problem i arbetet med examensmålet i er nuvarande situation? Det går att ange flera alternativ. [Examensmålets begrepp](#)

- Ja, det är svårt att tolka och förstå examenmålet. Det är så diffust. Vi behöver veta mera om vad det ska innehålla för att kunna integrera det på ett bra sätt i utbildningen.

- Ja, det är svårt att prioritera i förhållande till andra examensmål i utbildningsprogrammet för att få in tillräcklig kunskap utan att tränga bort andra kunskapsområden.
- Ja, det är svårt att veta hur vi bäst ska integrera examensmålet för att bidra till studenters progression genom utbildningen: som enskild kurs eller i flera olika kurser och var i programmet.
- Ja, det är svårt att bryta ner och avgränsa examensmålet på kursnivå till konkreta lärandemål.
- Ja, det är svårt att utforma undervisning så att studenterna får öva på det som uttrycks i lärandemål
- Ja, det är svårt att utforma examination så att studenterna kan visa prov på att de lärt sig det som uttrycks i lärandemål.
- Ja, det är svårt att vi har blivit ålagda detta uppdrag utan ekonomiska resurser. Hur ska vi hantera det med våra pressade ekonomiska ramar? Vad har vi råd att utbilda om? Om något ska in måste annat bort.
- Ja, det är svårt att veta hur vi i vår redan pressade arbetsmiljö ska få tiden att räcka för att arbeta in examensmålet i utbildningen på ett bra sätt.
- Ja, det är svårt att vi har för få anställda som kan undervisa och examinera inom området.
- Ja, det är svårt att vi har för snäva ekonomiska ramar för att skicka personal på utbildning inom examensmålet.
- Ja, vi är osäkra på övergångsregler för examensmålet och hur mycket tid som medges innan första kullen studenter helt ska uppfylla det.
- Ja, ämnet är laddat och kan väcka mycket känslor av olika slag. Det är svårt och krävande i mötet med studenter och kollegor som är kritiska till examensmålet eller själva blivit utsatta.
- Ja, det är svårt att hantera att lärare visar så lite intresse och inte deltar när vi har interna utbildningar inom examensmålet.
- Nej, vi *har inte* några av dessa svårigheter kring examensmålet i vår nuvarande situation. Plats för kommentar: _____
- Annat, ange vad: _____

29. Har formuleringen av examensmålet, visa kunskap om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer, inneburit något problem i ert arbete med att införa, och utbilda inom, det?

[Examensmålets begrepp](#)

- Nej, det har *inte inneburit något problem* i vårt arbete med detta. Plats för kommentar: _____
- Ja, *det har inneburit problem* i vårt arbete med detta. Plats för kommentar: _____

30. Har ni *behov av kunskap* om examensmålets bakgrund, syfte och innehåll, så som regeringen avsåg vid införandet i Högskoleförordningen?

Ja, har *behov av kunskap* om detta. Plats för kommentar: _____

Nej, vi har *inte behov av kunskap* om detta. Plats för kommentar: _____

31. Vilka av följande former av utbildningsresurser och material skulle vara till stöd för er institution/motsvarande och professionsutbildning? Det går att ange flera alternativ.

[Examensmålets begrepp](#)

- Poänggivande kurser på avancerad nivå inom examensmålet för våra lärare
- En nationell webbaserad, tvärprofessionell grundutbildning för både studenter och lärare
- Webbaserade professionsspecifika fördjupningskurser för både studenter och lärare
- En webbplats med löpande uppdaterade referenser till relevant kurslitteratur, aktuell forskning och andra digitala undervisningsmaterial
- En högskolepedagogisk webb-bank med exempel på hur examensmålet kan brytas ner till explicita lärandemål och utformas i undervisning och examination
- En expertbank i form av föreläsarpool med gästlärare
- Fler anställda som kan området och kan höja kompetensen hos övriga medarbetare
- Kollegialt samarbete för gemensam kunskapsutveckling kring examensmålet, i ett *tvärprofessionellt nätverk* vid lärosätena
- Kollegialt samarbete för gemensam kunskapsutveckling kring examensmålet, i ett professionellt nätverk *inom den egna professionsutbildningen* vid lärosätena

32. Har ni några andra behov av stödåtgärder för att kunna integrera examensmålet i er professionsutbildning och att därmed kunna fullgöra uppdraget att undervisa om, och examinera inom området? [Examensmålets begrepp](#)

Stort tack för din medverkan!

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Institutionen för Socialt arbete
Sprängkullsgatan 23, Box 720, SE 405 30 Göteborg
031 786 00 00
<https://socwork.gu.se>